

MILJENKO JERGOVIĆ
**Kako sam pisao
grafite protiv sebe**

**KO JE NA
LISTI STO
NAJVAŽNIJH
HRVATSKIH
SRBA?**

**PRIŠTINSKI AERODROM,
ŠIFRA „606“**
**Najtajniji objekat
jugoslovenske avijacije**

9 772217 805006

BROJ 714 • CENA 350 DINARA
• CG 3,5 € • BH 6,5 KM • HR 4,5 €
• SILO 4,5 € • MK 200 DEN

Nedeljnik

18. SEPTEMBAR 2025.

350 DINARA

**IZMENA
ZAKONA
PRIVILEGIJE
ZA
SILOVATELJE**

**EKSKLUZIVNI
INTERVJU**

**VILIJAM
MONTGOMERI**

**BIVŠI AMBASADOR, SVEDOK
SRPSKOG I BALKANSKOG VEKA**

Studentski protesti nisu pokrenuti iz inostranstva

Zvali su me iz srpske
vlade da me pitaju da li
neko stoji iza studenata...

**A ja sam im rekao:
Nipošto. Ovo
je unutrašnja stvar**

**O Dejtonu, Rambujeu i bombardovanju
O Miloševiću, Đinđiću, Koštunici**

**O Bebi Popoviću,
„Sabljii“, medijima**

**O studentima i Vučićevom
neuspehom putu u Ameriku**

5% EKS*
na štednju po viđenju koja radi
non stop.

Paketi računa
koje želite da otvorite.

* Štednja po viđenju u dinarima do 200.000 RSD odnosno do 1.200.000 RSD za korisnike paketa računa Aik Advance i Aik Supreme pod uslovom da su primili zaradu na račun u mesecu obračuna kamate. Ponuda važi 12 meseci od otvaranja štednog računa.

Jer vas razumemo.

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik

Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga

Jelena Jevtić

marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje

Andela Marić

pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer

Jelena Šoškić

REDAKCIJA

Odgovorni urednik

Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika

Branko Rosić

Izvršni urednik

Veljko Miladinović

Izvršna urednica

zdravlja i psihologije

Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja

Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima

Željko Pantelić

Reporteri

Milica Rilak, Zorica

Marković, Milana Milošević,

Milica Levajac, Marko Tica,

Luka Lukić

Urednik fotografije

Nebojša Babić

Fotografije

Profimedia, Beta,

Orange Studio

Art-direktor

Miloš Sindelić

Ilustracije

Marina Duletić / Kumiho

Lektura

Sanja Savić

Head of digital

Pavle Zlatić

Društvene mreže

Jelena Luković

Stalni saradnici

Srdan Valjarević, Dragoljub

Draž Petrović i Ante Tomić,

Hana Piščević, Zoran

Panović (Politika i društvo),

Aleksandar Radić (Vojska),

Dejan Jović (Zagreb), Goran

Vojnović (Ljubljana),

Rumena Bužarovska

(Skoplje), Ivan Radojčić

(Stil), Milan St. Protić

(Istorija), Ana Banko

(Zdravlje), Miša Brkić

(Biznis), Danijela Isailović

(Energetika i ekologija),

Petar Komnenić (Podgorica)

Le Monde diplomatique

ONLINE IZDANJE

Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Mladenović

Imd@nedeljnik.rs

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodne biblioteke Srbije, Beograd

ISSN 2217-8058

COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT

Zabranjeno preštampavanje i

korišćenje sadržaja bez pismenog

odobrenja izdavača.

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Turning Point

5 | Lice nedelje
Miško Pavlović

6 | Protesti
Da li je bilo
otrovnog gasa?

8 | In memoriam
Robert Redford

12 | Dragoljub
Draž Petrović
Bili Srbin, Hrvat
i Slovenac...

ANALIZA ŽELJKA PANTELIĆA

Danas UN sve više podsećaju na Društvo naroda između dva svetska rata, koje je nemoćno posmatralo bujanje fašizma, nacizma i komunizma, baš kao što UN impotentno posmatraju jačanje diktatorskih, kleptokratskih i autoritarnih režima. U međuvremenu su demokratske i slobodne zemlje postale manjina u staklenoj palati na Ist Riveru

Anarholiberali i eugenika

Zašto prorežimski mediji u Srbiji nisu „pumpali“ ceremoniju otvaranja Pulskog festivala ako je on bio i svojevrsan odgovor tompsonizaciji Hrvatske? **14**
Piše Zoran Panović

Pre i posle Čarlija Kirka

Geopolitika i dugovečnost izgleda da idu ruku pod ruku u zemljama u kojima nema smenjivosti vlasti **26**
Piše Pavle Zlatić

Baza 606

U ratu 1999. godine „Rudnik“ se pokazao žilavim i ljudstvo i avioni su preživeli precizne pogotke laserski vođenih probojnih bombi GBU-23 od dve tone **34**
Piše Aleksandar Radić

Bila je to još jedna od onih nedelja kada se čini da vesti preteču jedna drugu, i nijedna nije – ili retko koja jeste – dobra. Kao da nam nije dovoljno naših muka, i tamo u Americi su odlučili da dobiju upalu pluća i mozga, a to znači grubodolju za ostatak planete. Od Jute do Nepala, od Novog Sada do Vlade Srbije, svi govore o nasilju, a neki ga, bogme, i upražnjavaju. Na naslovnoj strani ovog broja je dobro poznato lice, samo u nešto mlađem izdanju – činilo nam se da je prikladno da mladi Vilijam Montgomeri priča o studentima, ali i dogovorštinama iz njegove karijere koja je doticala sve nas. O svima nama pisali su i Miljenko Jergović i Ana Mitić, i Zoran Panović i Aleksandar Radić. Standardni „dislejšer“: ako u ovom broju ima grešaka, svalićemo ih na pripreme za vojnu paradu i avione koji su leteli nisko, prenisko iznad redakcije...

Među nama:

U novom broju Nedeljnika

PRETPLATA

	SRBIJA
6 meseci	6.500 5.500
12 meseci	13.000 7.999

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd

Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd** ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

Dostupno
u digitalnom
formatu
nedeljnik.rs

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

t /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

in /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Turning Point

Da li je ovo novi 11. septembar? Zašto su i levica i desnica nostalgичne za prošlim vremenima? I šta nas čeka posle ubistva Čarlija Kirka?

Glavno pitanje kada je Donald Tramp prvi put došao na vlast bilo je kako će se ponašati ukoliko se desi neki novi 11. septembar.

Mislim da je to prvi izgovorio Ijan Bremer, ali nije bilo prilike da se uverimo pošto je bio okružen teškašima iz Republiškanske stranke. Pred kraj mandata zadesila ga je korona u kojoj je Amerika imala procentualno najviše preminulih iz razvijenog sveta. I to ga je koštalo drugog mandata. Četiri godine kasnije „Osvetnik Tramp“, kako ga je nazvao Tajm magazin, vratio se u Belu kuću. U osamdesetoj godini. Bez Melanije. Okružen hardkor lojalistima.

I ONDA SE DESILO UBISTVO DEČKA koji ga je moguće i vratio u Belu kuću. Ubistvo Čarlija Kirka, najpoznatijeg desnog jutjuber koji je išao po školama i propagirao MAGA ideologiju donoseći republikancima rekordni broj glasova među mladom populacijom. Da li je ovo novi 11. septembar? Videćemo, tek ako je Buš, pogrešno i na leđima celog sveta ujedinio Ameriku posle udara aviona u Kule bliznakine, Obama to isto uradio 2008. posle ekonomskog udara na istom mestu, opet na leđima celog sveta, da li će Tramp biti taj koji će da je razjedini do kraja? Na leđima celog sveta, naravno, kao i sve što dolazi iz te zemlje.

TO JE JEDINA IMPERIJA DANAS. I po definiciji. Imperije se zasnivaju na četiri stuba: najjačoj vojsci, ekonomiji, tehnologiji i kulturi.

Kina ekonomski može da pretekne Ameriku, i to relativno brzo, vojno za koju deceniju, ali u sve četiri komponente teško dok se dogovara o kvotama za 600.000 najtalentovanije dece da

u SAD nastave studije. Jedini način jeste tehnološka prečica zbog čega se i odvija rat na tom polju.

Iz čega je naš kontinent, nažalost, isključen. Prvi put od stare Grčke.

ŠTA JE ONDA PODELA KOJU POSMATRAMO u zemljama koje imaju internet? Harari kaže da živimo u najboljem od svih svetova. I to govore i brojke.

Ali liberali su najnezadovoljniji. Gube vlast svuda. Kao i agendu. Za pet godina možemo lako da imamo na vlasti Džej Di Vensa u SAD, Faraža u Britaniji, Le Penovu u Francuskoj, Melonijevu u Italiji, i Putina i Sija.

Zašto su onda desničari još nezadovoljniji? Tek je to čudno.

Posebno u SAD, gde ulaze u mainstream, kontrolišu tokove novca, i imaju tvrdo krilo na vlasti.

ZLATNA STARA VREMENA. UPRAVO ONO NA čemu je popularnost stvorio Čarli Kirk. Beli muškarac iz srednje klase koji nosi oružje i zarađuje više od drugih rasa i nacija. Osvojene slobode ruše se u revolucijama. A sada i abortus, i gej brakovi, i sloboda štampe, čak i osnovna ženska prava. Beli muškarci nisu izgubili prava, ali su nezadovoljni što su ih drugi dobili. To je najava ozbiljnog haosa u koji ulazimo. Sa Maskom i tehnooligarsima koji žele da vladaju, na pragu AI koji može da im donese sve četiri komponente zajedno.

MI SMO IZMISLILI SUD DA ODLUČI umesto nas kada ne možemo da se dogovorimo. Inače sledi nasilje. Od porodiце do ludila koje smo gledali na jednom univerzitetu. To što se desilo stalno se dešava u Americi. I ima veze s kulturom oružja. Desilo se u Juti, gde je mo-

guće kupiti poluautomatsku pušku samo ako niste krivično osuđivani. Zato mladi prave masovna ubistva. Nisu stigli da prođu kroz kaznenu evidenciju. Nije tu najvažnije da li će se ispostaviti da je ubica levo ili desno, da li ga je promenila devojka koja je bila muškarac, već kako je dobio pušku za 12. rođendan. Pošto inače ne bi znao da puca.

O TOME JE ILUZORNO PRIČATI U Americi koja u doglednoj budućnosti neće ukinuti Drugi amandman. I Bajden i Harrisova su u kampanji rekli da poseduju pištolj. Zašto onda demokrate daju 20 odsto razlike republikancima, meni nije jasno, iako mi je jasno da levica u Americi i ne postoji, pošto tamo Sandersa nazivaju komunistom, zato što se zalaže za besplatno školstvo i zdravstvo. To što ima cela Evropa, i što je osnova za rastećen život, a koji je onda osnova za ono što se u Virdžiniji deklaraciji naziva „potragom za srećom“, koju u Americi imaju samo milioneri. Znamo iz filmova.

KOD NAS NIJE UPITNO MNOGO PRIČATI o Čarliju Kirku, koji se u tekstovima na srpskom pojavio jednom pre atentata, i jednom kod mene u kolumni, nakon što sam ga odgledao kod Gavina Njusoma. Taj mladić je imao talenat, ali je to prvi otkrio tvorac „Čajanke“, ultrakonzervativnog pokreta, koji ga je preuzeo sa 18 godina. Ubeđen sam da je nadalje on samo bio iskorišćavan, kako to inače rade moćnici i službe, koji i danas najviše koriste njegovu tragičnu smrt.

To jeste univerzalni problem. I u Americi. I u Srbiji. Kao što će jedino rešenje biti da se jednom probudimo i shvatimo da nam „potragu za srećom“ najviše zagorčavaju ljudi koji iskorišćavaju druge ljude. To će biti Turning Point. **N**

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*Društvo lišeno
umetnosti i kulture
je društvo bez
vizije i osuđeno na
odumiranje.*

**Miško
Pavlović**

LIKOVNI UMETNIK

PROTESTI KONTROLA (LI) TROVANJE

Da li je policija koristila opasan CN gas protiv studenata?

PMF i novosadski studenti traže istragu, MUP demantuje

PRIRODNO-MATEMATIČKI FAKULTET (PMF) u NOVOM SADU je laboratorijskim analizama utvrdio da je policija 5. septembra u kampusu tamošnjeg univerziteta koristila protiv studenata, profesora i građana opasan gas CN, zbog čega traži istragu protiv odgovornih za upotrebu tog sredstva.

Studenti u blokadi PMF-a su na društvenim mrežama objavili da su rezultati laboratorijskih analiza potvrdili da je policija koristila gasove CS (2-chlorobenzilidene malononitrile) i CN (Chloroacetophenone).

Naveli su da gas CN može biti opasan za oči, izazvati oštećenje rožnjače, a i pluća jer ima veću toksičnost, zbog čega je u skoro svim državama izbačen iz upotrebe. Prvi put je sintetisan 1871. u Nemačkoj, Japan ga je koristio protiv Kineza tokom okupacije Tajvana 1930. godine, a potom je zbog velike toksičnosti zamenjen gasom CS.

„Zbog visoke toksičnosti i ozbiljnih zdravstvenih posledica, gas CN je tokom 1970-ih godina u potpunosti zamenjen CS gasom, koji je u policijskoj praksi i vojsci postao standardno sredstvo za kontrolu mase. Naša poruka je jasna: upotreba CN gasa ne predstavlja sredstvo kontrole, već trovanje sopstvenih građana“, navodi se u saopštenju.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije demanto-

CN može biti opasan za oči, izazvati oštećenje rožnjače, a i pluća jer ima veću toksičnost, zbog čega je u skoro svim državama izbačen iz upotrebe

valo je navode da je policija na protestima u Novom Sadu koristila zabranjeni CN gas, tvrdeći da takvo sredstvo uopšte ne poseduje, a optužbe je nazvalo „grubim dezinformisanjem javnosti“.

„Sredstva koja policija koristi su strogo regulisana, zvanično odobrena i nisu štetna po zdravlje ljudi i okolinu, u propisanoj meri upotrebe. Konkretno, policija raspolaže isključivo hemijskim metkom oznake MN-01, koji sadrži CS gas, kao i ručnom hemijskom bombom oznake RB-N2, koja takođe sadrži CS gas. Ističemo da se navedena sredstva koriste isključivo od strane policijskih službenika posebno obučениh za upotrebu ovih sredstava“, navode iz MUP-a.

Ljubodrag Vujisić, profesor Hemijskog fakulteta, kazao je da korišćenje CN gasa nije teško dokazivo.

„Gasna hromatografija kombinovana sa masenom spektrometrijom jeste vrlo pouzdana metoda i ona se koristi za dokazivanje supstanci kao što su pomenuti CS i CN gas, supstance koje su glavne aktivne komponente suzavca. Ako je analiza urađena po standardima, rezultati su svakako pouzdani. Moramo da sačekamo više informacija, ali metoda je dobro odabrana, uzorkovanje je, pretpostavljam, bilo na terenu“, naveo je on u intervjuu za N1. **N**

ŠPANIJA EVROSONG

Ima li Evrovizije sa Izraelom?

Španija je postala prva od „velike petorke“ Evrovizije koja se povukla sa takmičenja dok Izrael ne bude izbačen

ŠPANIJA JE POSTALA NAJVEĆA ZEMLJA KOJA je saopštila da neće učestvovati na Evroviziji naredne godine ako Izrael bude deo takmičenja.

Članovi upravnog odbora državnog emitera RTVE većinom su glasali za bojkot takmičenja ukoliko Izrael bude imao svog predstavnika.

Tako je Španija postala prva od „velike petorke“ Evrovizije – zemalja koje daju najveća finansijska sredstva ovom događaju (Francuska, Nemačka, Italija, Velika Britanija i Španija) – koja je povukla ovakav potez kao odgovor na izraelsku ofanzivu u Gazi.

Odluka je doneta istog dana kada je istražna komisija Ujedinjenih nacija zaključila da Izrael u Gazi vrši genocid.

Slične odluke već su donele Slovenija, Irska i Holandija.

Sledeća Evrovizija biće održana u Beču u maju.

Rusiji je učešće zabranjeno nakon invazije na Ukrajinu 2022. godine, ali Izrael je nastavio da se

takmiči prethodne dve godine, uprkos međunarodnim kritikama zbog ofanzive u Gazi.

Uobičajeno je da emiteri moraju do oktobra da obaveste EBU da li će učestvovati ili ne, ali je ove godine rok produžen do decembra, ostavljajući prostor i za kasne odluke o povlačenju.

Slovenački javni servis RTV prvi je objavio da neće učestvovati, a zatim su to učinili i RTÉ iz Irske i Avrotros iz Holandije.

Islandski javni servis RÚV saopštio je da razmatra svoj stav i da „zadržava pravo da se povuče“. **N**

SERIJE NAGRADE EMI

Komedija, tragedija, bolnica, Palestina

Serije „Adolescence“, „The Pitt“ i „The Studio“ obeležile su godinu, a priče o genocidu u Gazi dodelu

NETFLIXOVA SERIJA „ADOLESCENCE“, NAJVEĆI HIT GODINE, trijumfovala je na ovogodišnjim Emi nagradama osvojivši ukupno šest priznanja.

Ostvarenje, koje je postalo drugo najgledanije u istoriji platforme, nagrađeno je za najbolju mini-seriju, režiju i scenario, a uzelo je i tri glumačke nagrade.

Petnaestogodišnji Owen Kuper postao je najmlađi dobitnik u kategoriji najboljeg sporednog glumca u mini-seriji. „Sve ovo deluje potpuno nestvarno“, rekao je u govoru. Erin Doerti osvojila je nagradu za najbolju sporednu glumicu u istoj kategoriji.

Stiven Grejem odneo je čak dva priznanja – za scenario i za glavnog glumca u mini-seriji, pobedivši Kolina Fabela i Džejka Džilenhola. „Ovakve stvari obično se ne dešavaju klicima poput mene“, rekao je Grejem, nazivajući priznanje „najvećom čašću koju je mogao da zamisli“.

Apple TV+ serija „The Studio“, o fiktivnom holivudskom studiju, postala je najnagrađivanija komedija u jednoj godini u istoriji Emija. Sa priznanjima osvojenim i na nedelji „Creative Arts Emmys“, oborila je rekord za najviše nagrada u debitantskoj sezoni – ukupno 13. U nedelju je proglašena najboljom komedijom, dok je Set Rogen poneo nagrade za najboljeg glumca, scenaristu i reditelja u komediji. „Stvarno me je sramota koliko sam srećan zbog ovoga“, našalio se na sceni.

Medicinska drama „The Pitt“ osvojila je tri nagrade, među njima i onu za najbolju dramsku seriju. Noa Vajli je prvi put u karijeri dobio Emi za glavnu mušku ulogu u drami, posle brojnih nominacija za seriju „ER“. „Ovo je bio pravi san“, rekao

je, posvetivši nagradu bolničkim radnicima. Njegova koleginica Ketrin Lanasa bila je veliko iznenađenje u kategoriji sporedne glumice u drami, pobedivši favoritkinje iz serije „The White Lotus“, Parker Pozi i Keri Kun.

Džin Smart osvojila je četvrti put nagradu za najbolju glumicu u komediji za seriju „Hacks“. „Budite dobri jedni prema drugima, hajde da samo budemo dobri“, poručila je. Njena koleginica Hana Einbin-der prvi put je dobila nagradu za sporednu glumicu u komediji, ali je njen govor izazvao buru: završila ga je rečima „Fuck ICE, Free Palestine!“. Kasnije je dodala da smatra svojom obavezom, kao Jevrejka, da jasno razdvoji Jevreje od države Izrael.

Na crvenom tepihu, Havijer Bardem, nominovan za „Monsters: The Lyle and Erik Menendez Story“, govorio je o izraelskom „aparthejdu“. **N**

KOŠARKA EVROPSKO PRVENSTVO

Dva utiska sa Evrobasketa

Dva neuspeha Srbije jesu mrlja, ali adrenalinske visine Manile i Pariza ipak sijaju sjajnije

Piše Miloš Jovanović

1. DIE BESTE

Ova nemačka reprezentacija u košarci savršena je primer nečeg obernemačkog. Svi su jaki, brzi, efikasni, i svi znaju ko kosi, a ko vodu nosi. Reč je o vrhunski posloženoj ekipi koja može da ti ubaci 140 u ritmu iz pakla, i koja može da se spusti na niže

obrtaje i u nekom rvanju te pobedi 72-71.

Za sve imaju personal i svako od njih zna da svaki dinar mora da se zaradi. Na ovaj ili onaj način.

Franz Wagner, koji evo sa dvadeset i četiri godine ima titulu svet-skog i evropskog prvaka, tek treba da pokaže ono najbolje. Njegova ubitačna kombina-

cija košarkaške fluidnosti i znanja podseća na Tonija Kukoča iz najboljih godina – Toni je bio dosta bolji šuter, ali obojica su imali taj prodor dvajest santima nižeg beka i tu graciju pokreta koja ostavlja bez daha.

Ali i Wagner zna da kad je gusto, lopta ide Denisu Šrederu. Denis „Napast“ je čovek nelak za saradnju, što su dosad i mnogi osetili. Imao je napornu godinu za sobom, trejdovan je nekoliko puta, imao je izjave

Brifing

u kojima je NBA vlasnike uporedio sa robovlasnicima, a za sebe rekao da ga nikada neće voleti kao Dirka Novickog zato što „nije beo“.

Moj jedini znak pitanja glede Nemačke bio je izbor selektora. Aleks Mumburu po meni nije bio taj ni pre turnira, a nije ni sad – mada, on to nije imao ni priliku da pokaže, jer je njegov boravak na klupi na Evrobasketu preseklo bolovanje.

U njegovom odsustvu, kao čovek za velika dela pokazao se Alan Ibrahimagić – rođeni Beograđanin, a inače poreklom iz Zvornika, već dugo vremena učestvuje u stručnom štabu nemačke reprezentacije. Pruženu priliku oberučke je zgrabio i tako nastavio legat Gordija Herberta, na čemu mu treba odati veliko priznanje.

2. NAPOSLETKU... HVALA, SVETISLAVE

Nedelju za nama su obeležila preispitivanja i prepucavanja, i to je logično ako se uzme u obzir koliko je reprezentacija Srbije zaista podbacila u konačnom plasmanu. Pojavile su se razne teorije, manje ili više dokazive, zašto se sve završilo tako kako se završilo. Nije ni to sad važno, jer kao što sam već spominjao, ono što ide je uvek ono što je najvažnije u sportu.

Propao je pokušaj da se slavodobitno osvrnemo na nešto. Ah, valjda je i to za ljude – kažu pametniji

**Neki novi klinci
će morati
da iznesu
kvalifikacioni
ciklus – ne
kažem da će biti
neuspešni, ali
svaka smena
kadrova je
specifičan
proces koji i
može, i ne mora
proći shodno
planiranom**

**Miloš Jovanović,
košarkaški
novinar**

da se sa godinama lakše miriš sa tako nečime, ali ja sam valjda još uvek mlad.

O budućnosti ćemo ipak neki drugi put. Umesto nemuštih smatranja, red je da ipak ispratimo selektora Svetislava Pešića u zasluženu penziju. U tri godine, Srbija je sa popularnim Karijem, koji je u intervjuu za „Politiku“ i de facto ozvaničio svoj odlazak, otišla od euforije, do ponora, pa do apsolutne ekstaze i na kraju opet ambisa. Da citiram jednog od mojih omiljenijih američkih pesnika – what a long, strange trip it's been.

I kada se sve presabere, da, dva neuspeha na Evrobasketu jesu mrlja, ali adrenalinske visine Manile i Pariza ipak sijaju sjajnije. U momentu u kojem je Pešić seo na užarenu klupu Srbije delovalo je da smo opet ušli u fazu dubioze – berlinski krah je to pretio da potvrdi, pa smo onda opet dve godine živeli košarku jače nego ikada.

Pamtićemo filigranski savršene utakmice protiv Litvanije i Kanade, pamtićemo onu hičkokovski završnicu protiv Australije, umalo podvig protiv moćnih Amerikanaca i „pijanu bronzu“ u Bersiju.

Je li moglo bolje? Sigurno da jeste. Ali ne mora baš svaki poslednji ples da bude uz veselu muziku. Hvala na svemu, selektore, i za ovi i za ono od pre dvadeset i kusur godina. **N**

Podaci umesto pretpostavki: tehnologija menja lice domaće poljoprivrede

Dok se svet suočava sa klimatskim promenama, pritiscima na prirodne resurse i sve većim zahtevima tržišta, poljoprivreda prolazi kroz duboku transformaciju. Digitalizacija, donedavno prisutna gotovo isključivo u industriji, sve snažnije ulazi na njive, vinograde, u plastenike i voćnjake donoseći preciznost, uštedu i sigurnost u proizvodnji.

Upravo tu nastupa **AgroLife**, softver domaće kompanije TeleGroup, razvijen s ciljem da digitalizaciju učini dostupnom svakom proizvođaču, bez obzira na veličinu gazdinstva. Kroz jednostavan i pregledan interfejs, korisnicima je omogućeno da vode evidenciju o parcelama, radnim aktivnostima, utrošenim sredstvima, vremenskim uslovima i troškovima, i to sve u realnom vremenu.

„Želja nam je bila da uvedemo red u proizvodne procese, povežemo sve aktere, od proizvođača i agronoma, do savetodavaca i inspektora i omogućimo donošenje odluka zasnovanih na podacima, a ne

na procenama“, objašnjava Monika Obuh, agronom i član AgroLife tima.

Softver automatski generiše izveštaje, pruža uvid u troškove i profitabilnost, prati

produktivnost radne snage i upotrebu mehanizacije. Povezuje se s meteorološkim stanicama, GPS uređajima i dronovima, čime omogućava blagovremene i precizne intervencije, od zaštite useva do optimizacije navodnjavanja.

AgroLife je već u upotrebi u gazdinstvima širom Srbije i regiona, a koristi ga i sve veći broj zakupaca državnog zemljišta, kojima olakšava vođenje zakonom propisane dokumentacije i usklađivanje sa zahtevima održive poljoprivrede.

„Kroz blizak rad s proizvođačima, stalno unapređujemo funkcionalnosti jer verujemo da digitalna rešenja moraju da prate stvarne potrebe na terenu“, dodaje Monika. Upravo u tom našem odnosu prema klijentima i razumevanju konkretne proizvodnje leži snaga AgroLife-a.

U vremenu kada je održiva, efikasna i bezbedna proizvodnja ključ uspeha, AgroLife se nameće kao alat budućnosti – razvijen lokalno, a spreman za globalne izazove.

IN MEMORIAM ROBERT REDFORD (1936-2025)

Zbogom, Sandens Kid

Robert Redford nije bio predodređen za Holivud. Zapravo, dugo je bio predodređen samo za nevolju. Previše je pio. Gubio poslove. Lutao

Piše Ivan Radojčić

ROBERT REDFORD, ŠARMER IZ DOBA KAD SU SE zvezde kalile na velikom platnu a ne u algoritmu, i čovek čiji su najznačajniji filmovi često pomagali Americi da razume samu sebe, preminuo je rano u utorak ujutro u svom domu u Juti. Imao je 89 godina. Njegovu smrt, u planinama u blizini Prova, objavila je Cindi Berger, izvršna direktorka PR firme Rogers & Cowan PMK. Rekla je da je preminuo u snu, ali nije navela tačan uzrok.

Charles Robert Redford Jr. rođen je 1936. u Santa Moniki, Kalifornija. Otac mu je bio mlekačija pa knjigovođa, majka sanjar sa ljubavlju prema knjigama i filmovima. Nije bio predodređen za Holivud. Zapravo, dugo je bio predodređen za nevolju. Pre-

Pamtimo ga kao neodoljivog prevaranta u „The Sting“, razočaranog novinara u „All the President's Men“, slomljenog supruga u „Ordinary People“

više je pio. Gubio poslove. Lutao. Kada mu je majka umrla dok je bio tinejdžer, tlo mu se sasvim izmaklo. Kasnije je često govorio da ga je neuspeh oblikovao više nego što je ikada uspela slava. Iz tog burnog mladalaštva nije poneo sram, već empatiju. Osećaj da je život krhak i da je gubitak univerzalni jezik.

To se vidi u njegovim ulogama: u očima koje su često gledale horizont koji mi nismo videli, u osmehu u kojem je radost uvek imala primesu tuge.

Kada je „Butch Cassidy and the Sundance Kid“ premijerno prikazan 1969, Redford je preko noći postao zvezda i seks-simbol jednog vremena. Ali Redford nije želeo da bude samo još jedan zavodnik.

Birajući uloge, birao je i teme koje su preispitivale američke institucije: Watergate u „All the President's Men“, korupciju medija u „Quiz Show“, ekološku strepnju u „A River Runs Through It“.

Čak i u ljubavnim pričama poput „The Way We Were“, njegovi likovi uvek su živeli između čežnje i odgovornosti, romantike i realnosti.

Ako ga je film učinio holivudskim starom, sa Sundanceom je postao arhitekta kulture. Kupio je zemlju u Juti – isprva malu, uvek aspirativnu – i stvorio prostor za svetlost, za neizbrušene priče, za nezavisni film da pronade svoju publiku. **N**

Dijeta za planetu Ne, ne morate postati vegan da biste pomogli Zemlji

Pomisao na spasavanje planete kroz ishranu često priziva slike radikalnih odricanja i strogih dijeta. Međutim, nauka poručuje da rešenje nije u ekstremima, već u balansu i malim, svesnim promenama. Budućnost planete, ispostavlja se, ne zavisi od potpunog odricanja pojedinaca, već od kolektivne spremnosti na umerene promene.

Globalni sistem ishrane nalazi se pod neodrživim pritiskom, a naučnici iz EAT-Lancet komisije upozoravaju da je najveći krivac proizvodnja namirnica životinjskog porekla. Podaci su zapanjujući: čak 80% poljoprivrednog zemljišta na svetu koristi se za uzgoj stoke ili hrane za nju. Ovaj sektor odgovoran je za gotovo 70% emisija gasova sa efektom staklene bašte koji potiču od hrane. To je ogroman ekološki teret za namirnice koje čine manji deo globalne ishrane.

Upravo tu na scenu stupa „planetarno zdrava dijeta“. Suprotno uvreženom mišljenju, ovo nije poziv na univerzalno ve-

ganstvo. Reč je o fleksibilnom, pretežno biljnom modelu ishrane koji preporučuje da osnova obroka budu voće, povrće, integralne žitarice i mahunarke, dok se meso, posebno crveno, konzumira znatno ređe – kao povremeni dodatak, a ne kao centralni deo tanjira.

Ovakav pristup ne podrazumeva odricanje od omiljenih jela, već podstiče na češće isprobavanje alternativa. Jedan

bezmesni dan u nedelji, zamena mlevenog mesa sočivom u bolonjeze sosu ili izbor biljnog burgera umesto klasičnog... to su sitne promene koje, kada se pomnože sa milionima ljudi, dovode do ogromnog pozitivnog uticaja.

Donošenje takvih odluka više nije komplikovano. Svest o održivosti raste, a sa njom i odgovornost velikih kompanija. Trgovinski lanci poput Lidl-a sve više prepoznaju svoju ulogu u ovoj tranziciji, pa šire asortiman biljnih alternativa, promovišu lokalne i sezone proizvode i jasnim nutritivnim označavanjem potrošačima olakšavaju da naprave bolji izbor.

Nije, dakle, neophodno da mali broj pojedinaca bude savršen, već da milioni naprave male, svesne korake. Za veliku promenu nije potrebno postati vegan. Dovoljno je postojanje spremnosti da se isprobaju nove opcije, kako zbog sopstvenog tako i zbog zdravlja planete.

Čemu uticaj, ako ga ne koristiš i za dobrobit društva?

Želim da živim u Srbiji. I voleo bih da moja deca žele da žive u Srbiji. U sadašnjem svetu, najveća pretnja za ovu moju želju nije ekonomija, već narušavanje vladavine prava i institucija, narušavanje pravičnosti društva. Naša podrška studentskim i građanskim protestima bila je čin poslovne i ljudske, pa ako hoćete i patriotske odgovornosti, ispričao je u intervjuu za Nedeljnik Branimir Gajić

Kakvo je stanje u srpskoj IT industriji, kakve veze ima festival piva sa društvenom i političkom situacijom u zemlji i zašto je društveni aktivizam važan – to su samo neke od tema koje smo pokrili u razgovoru sa Branimirom Gajićem.

Vaša kompanija je, u suštini, vršnjak tranzicije Srbije. Za četvrt veka prešli ste put od osnivanja u specifičnom ambijentu do pozicije lidera na tržištu. Kada se osvrnete, da li je fundamentalno veći izazov bio graditi biznis u uslovima Divljeg zapada 2000-ih, ili je teže danas održavati ga u eri globalne „polikrizne“ i zasićenog tržišta?

Različiti su izazovi, ali ako pogledam sa distance – početak je teži. Mnoga preduzeća nisu opstala, pogotovo u Srbiji gde je preduzetnička kultura tek kretala, bez mnogo zrelih primera na koje bismo se ugledali. Danas imamo resurse, znanje i talentovane koleginice i kolege, što olakšava prolazak kroz turbulentna vremena.

Meni je lično faza proboja draža i uzbuđljivija, ali zreo menadžer se postaje tek kada pokaže da ume da vodi firmu kroz sve faze ekonomskog ciklusa, a ne samo kroz rast. Tako da i trenutna faza nosi svoje izazove, dostignuća i pobeđe :)

Dugo je narativ o srpskom IT sektoru bio priča o eksponencijalnom rastu i „zlatnom dobu“. Sada, kada se globalna tehnološka industrija suočava sa otrežnjenjem, da li smatrate da domaće tržište prolazi kroz neopходnu korekciju ili, pak, kroz dublju krizu identiteta?

Prirodan deo ciklusa je korekcija postkorona ekspanzije. Verujem da će IT sektor, globalno i kod nas, opstati i izaći jači.

Ali, u igri je i AI – povećava produktivnost programera, širi mogućnost kodiranja i otvara pitanje dugoročne potražnje za programerima. Srbija se dugo oslanjala na nižu cenu rada i dobro znanje, ali ta prednost slabi jer se pojavljuju novi outsourcing centri – npr. Afrika počinje biti veoma atraktivna i po kvalitetu i po mnogo nižoj ceni.

Naš IT mora da se izdigne iznad „samo kodiranja“ i razvije šire kompetencije: AI, product menadžment, razumevanje tržišta, marketing i prodaja. To je put opstanka i rasta.

U poslovnom okruženju gde je oprez dominantna strategija, vaša kompanija je javno podržala studentske proteste. Takvi potezi su retkost. Da li je to bila odluka zasnovana na principu, proračunati rizik, ili oboje?

Pre svega odluka zasnovana na integritetu – ličnom i kompanijskom. A naravno da smo proračunali rizike. Želim da živim u Srbiji. I voleo bih da moja

deca žele da žive u Srbiji. U sadašnjem svetu, najveća pretnja za ovu moju želju nije ekonomija, već narušavanje vladavine prava i institucija, narušavanje pravičnosti društva. To je mišljenje i velikog broja drugih ljudi.

Nismo povezani sa strankama, ali jesmo sa vrednostima: vladavinom prava i institucija. Kada počnu da se urušavaju normalni društveni i privredni tokovi, odgovornost svakog aktera je da reaguje i uradi šta je do njega da vlast, ovu ili bilo koju buduću, vrati u okvire normalnog ponašanja. Naša podrška studentskim protestima bila je čin poslovne i ljudske, pa ako hoćete i patriotske odgovornosti.

Analizirali smo rizike tog poteza – i većina se i desila: hakerski i tabloidni napadi, inspekcije, blokade događaja na lokalnu. Sama činjenica da kompanija mora da analizira netržišne rizike i posledice jedne jednostavne stvari – iznošenja javnog stava, bez ulaska u stranačku politiku – pokazuje u kakvom društvu živimo. Ali integritet je važniji.

Naša podrška stoji! Čemu uticaj, ako ga ne koristiš i za dobrobit društva?

4. Prošle godine organizacija IT Subotica 2030, čiji ste jedan od osnivača, uspešno je organizovala festival piva za građane Subotice. Ove godine za isti događaj niste dobili sve neophodne dozvole od grada. Da li je ovde reč o širem problemu - napestosti između nezavisnih inicijativa i političkih struktura. U kojoj meri uspeh, nezavisnost i jasan stav čine jedan biznis ili projekat partnerom, a u kojoj meri metom za lokalne vlasti u današnjoj Srbiji?

Nažalost, sadašnja vlast ne podstiče nezavisnost niti drugačije stavove. A to je pogrešno.

Mi smo zagovornici saradnje. IT Subotica 2030, udruženje koje okuplja IT kompanije i obrazovne institucije ima jedini cilj da unapredi život i rad u Subotici i jačanje IT sektora. Iako smo jedni drugima konkurencija na tržištu rada, zajedno smo sadili drvorede, postavljali merače zagađenja vazduha, nagrađivali najbolje učenike. Na tim projektima saradivali smo uspešno i sa gradskom upravom. Takve saradnje privrede, građana i vlasti su dobre za zajednicu.

Ali u poslednje vreme se dešava suprotno kao stopiranje Festivala zanataskog piva, Ali i otkazivanja mnogih koncerata, književnih večeri, stand-up festivala različitih organizatora. To jasno pokazuje da nezavisni građani i organizacije postaju meta, umesto da budu podržani.

Klasična ekonomska teorija nalaže da je jedina svrha biznisa profit. Vi, čini se, poslujete po drugačijim pravilima. Kako pred svojim menadžmentom ili investitorima branite tezu da je društveni aktivizam, dugoročno, isplativa investicija?

Na ličnom nivou sam shvatio ograničen domet novca dosta rano u bankarskoj karijeri. Sreo sam puno poslovno uspešnih ljudi i nisam video da je novac ključni faktor u njihovoj sreći. Ispod nekog nivoa prihoda adekvatno životnim okolnostima, novac utiče negativno na lično zadovoljstvo i sreću. Posle tog nivoa, novac olakšava neke stvari u životu, ali životna sreća nije u funkciji novca, već individualnih vrednosti, ciljeva i odnosa prema životu.

Inspira grupa ne maksimizira profit kratkoročno, već ga optimizuje na dugi rok. To nam omogućava da kontinuirano imamo visok nivo razvoja i veću rezilijentnost. Ali i da ulažemo u društvene inicijative poput IT Subotica 2030, InspiraHub-a, Inicijative Digitalna Srbija, na koje smo veoma ponosni. To je deo naše strategije, usaglašene sa osnivačima i menadžmentom.

Profit nam je važan, ali vrednosti i principi su „zvezda severnjača“ u maglovitim situacijama. One nam pomažu da donesemo prave odluke i u biznisu i u društvenom angažmanu.

Vaša reputacija poželjnog poslodavca izgrađena je na određenom modelu radne kulture. U eri kada veštačka inteligencija fundamentalno menja prirodu posla, a ekonomska neizvesnost raste, kako se menja i sama definicija „dobrog posla“? kako strateški integrišete automatizaciju i veštačku inteligenciju u srž poslovanja?

Ušli smo u AI rano, 2018. smo razvijali mašinsko učenje, a sa ChatGPT-om 2023. smo brzo lansirali više AI usluga. Sada dolazi talas AI agenata. Želimo da budemo AI first kompanija, ali ne na štetu čovečnosti u odnosima prema zaposlenima, saradnicama, korisnicima, društvu. AI treba da olakša posao zaposlenima, da stvorimo uslove za kvalitetniji, drugačiji rad. Da se time izdvojimo i stvorimo konkurentsku prednost i pružimo novu i veću vrednost korisnicima na način koji će im biti potreban u novim okolnostima

Dakle, ne samo efikasnost, već nova vrednost korisnicima. Pobićće onaj ko kombinuje i jedno i drugo.

Letos sam bio na Svetskoj konferenciji o robotici u Pekingu. Iako u ranoj fazi, promene koje dolaze su ogromne, a mislim da u Srbiji to još mnogi ne shvataju.

Na duži rok AI će, nesporno, promeniti način kako radimo i razmišljamo, a moguće i društvene odnose. Zato je ključno da se ne odupiremo dolasku AI, već da ga prihvatimo. U tom procesu želimo da sačuvamo zdrav odnos prema ljudima. Cilj je veća vrednost, a ne da se uništi ljudskost.

Otvoreno smo rekli zaposlenima da će AI promeniti radna mesta, da moramo da se menjamo, da ne budemo prevaziđeni, kao npr. daktilografi. Ključno je imati transparentnost i fer odnos. Uveli smo budžete za testiranje alata, otvorili diskusije i uključujemo HR u planiranje dokvalifikacija. Želimo da svi uče i prilagode se.

Nakon četvrt veka poslovanja, stigli ste do tačke koju mnogi osnivači nikada ne dostignu. Gledajući napred, da li je vaš primarni izazov pitanje rasta (dalje skaliranje biznisa) ili je pitanje nasleđa?

U proteklih pet godina gradili smo organizacionu infrastrukturu za dalji rast i sada je vreme da je iskoristimo. Razmišljamo i o većem izlasku na strana tržišta.

Ali paralelno, kroz sve ove godine trudili smo se da unapredimo društvo – od obrazovanja do razvoja IT ekosistema. Verujem da je odgovornost svih da doprinesu jačem i pravednijem društvu.

Naša vizija je da budemo primer kako se uspešan biznis i društvena odgovornost mogu graditi zajedno. Inspira grupa može biti poslovno uspešna, ali i ljudski velika.

JESI LI VIDEO OVO?

Bili Srbin, Hrvat i Slovenac...

U bivšoj Jugoslaviji važno je pravilo – najduhovitiji su Bosanci, ne zbog viceva o Muji i Hasi, koliko zbog „Top liste nadrealista“. A najneduhovitiji su Slovenci. I onda se prvo otepcila najneduhovitija republika

Piše Dragoljub Draža Petrović, glavni urednik Danasa

Perfektni Tomiću, Ovde kod nas se stvari uslozjavaju, pa planiram već sutra da zbrišem u Rovinj, gde ćemo se, kao što verovatno znaš, nas dvojica sresti u subotu na panelu čuvenog Weekend Media Festivala, na panelu koji se zove ko vic – „Bili Srbin, Hrvat i Slovenac...“

S tim što je po mojoj računici izvesnije da će na tom rovinjskom panelu biti dva Srbina, jedan Hrvat i jedan Slovenac.

Biće tu i naš drug, karijerni Srbin, Zoran Kesić, i jedan karijerni Slovenac, Zoran Predin, ista postavka iz Kotora, gde smo bili ono beše krajem proleća i lepo se družili, skoro kao da se volimo. A mi se, izgleda, stvarno i volimo bez obzira na to što smo Srbi, Hrvati i Slovenci.

Mada bi taj panel mogao da se zove i „Bili dva Zorana, jedan Ante i jedan Draža“, što mi je nekako logičnije danas, trijes' i kusur godina posle oficijelnog svečanog raspada Jugoslavije, kada i ne bi trebalo biti tolika atrakcija što će se na istoj bini naći dva Srbina, jedan Hrvat i jedan Slovenac. I to Slovenac, kako Predin voli da se našali na svoj račun – koji je pet godina mlađi od pape.

Svi smo dakle omatorili, i ulazimo u godine kada će nam svaki naredni papa generacijski biti sve bliži, ali i dalje će se na tim regionalnim festivalima praviti paneli gde će biti važno da na binu naguraju nekoliko Srba, Hrvata, Slovena-

ca ili Bosanaca i onda ih terati da šatro budu duhoviti ne bi li publika na kraju mogla da proceni ko je od nas rahmetli ex Jugoslovena najduhovitiji.

Kao da je duhovitost nekakva etnička predispozicija.

Verovatno znaš, Tomiću, da je u bivšoj Jugoslaviji važno pravilo – najduhovitiji su Bosanci, ne zbog viceva o Muji i Hasi, koliko zbog „Top liste nadrealista“. I kao, važno je tada, najneduhovitiji su Slovenci.

Ono jes' – kada smo na velikoj Jugoslovenskoj radio-televiziji bili primorani da gledamo slovenačke humorističke serije, nikada nismo znali kad tačno treba da se smejemo: pre, posle ili u toku emisije. Mada, pretpostavljam, to nema veze sa etničkom predispozicijom za duhovitost, koliko ima veze sa, na primer, lošim scenaristima humorističko-satiričnih emisija.

I mada smeh oslobađa, Jugoslavija se raspala nekako čudnovato – prvo se lagano i prilično bezbolno otepcila najneduhovitija republika, Slovenci, dakle...

Tada je, prilikom otepljenja nezvanično najneduhovitije republike, zabeležen i najduhovitiji opis onoga što je kasnije usledilo.

Izrekao ga je vojnik JNA iz najduhovitije republike, Tuzlak Bahrudin Kaletović, kada ga je novinar Jutela na položaju u slovenačkoj nedodiji upitao: „Znate li zbog čega se vodi ovaj rat?“

Bahrudin je, u ležećem položaju, sa kamuflažnim šlemom na glavi, bez prethodno napisanog scenarija, odgovorio: „Kol'ko ja kužim to, oni kao hoće da se otepljuju, a mi im kao ne damo.“

Posle se otepcila i najduhovitija republika. Rat je tamo, u Bosni, bio najkrvaviji.

Ispalo je nekako da duhoviti uvek najviše nastradaju.

Kada bi se danas računao taj kriterijum i nekim čudom se ponovo pobili bivši stanari SFRJ, verovatno bi ovaj put najviše nastradala Srbija, zahvaljujući našem drugu, šarmantnom i šašavom Kesiću, koji bi, garantovano, da ga u nekoj nedodiji kao trećepozivca pod punom ratnom spremom zatekne kakav novinar i pita: „Šta se ovde događa?“, odgovorio: „Kol'ko ja kapijam, oni kao hoće da se otepljuju, a mi im kao ne damo. Budale!“

Ti znaš, Tomiću, da je Kesićeva omiljena poštapalica u emisijama – „Budale!“ – jer pravilna podela ljudi i jeste da postoje budale i oni drugi, ma kojoj naciji pripadali, i to je u međuvremenu manjina nas shvatila. Većina naravno nije. Pa se zato i dalje nalazimo po tim festivalima da bi publika mogla da uoči nevidenu atrakciju – na primer: Slovenca, Srbina i Hrvata koji se ne 'vataju za gušu, već pokušavaju da se zezaju ko da ništa nije bilo. A ako je nešto i bilo, ne zamerite.

Moji odlasci na Weekend festival u Ro-

vinj i počeli su tako što se neko setio, ima tome desetak godina, da bi bilo dobro napraviti panel sa po dva živa primerka iz Hrvatske, Bosne i Srbije nečega što se zove regionalni satiričari – valjda da vidi publika ko tu bolje prosipa štosove. Pa smo prve godine tamo bili Borna Sor i Domagoj Zovak iz Hrvatske, Srdan Puhalo i Josip Pejaković iz BiH, te Kesić i ja kao predstavnici golorukog srpskog naroda.

Panel je bio odličan, ali se najbolja situacija desila veće pre, takoreći spontano – Josip Pejaković je stigao iz Sarajeva sa vozačem, putovao celi dan, i gazda apartmana u Rovinju (gde smo svi bili smešteni) ga je sačekao na vratima i rekao mu da više nema mesta, jer su svi ostali učesnici našeg panela zauzeli rezervisane sobe. Josip, naravno, poludeo, seo u kola i krenuo nazad za Sarajevo, psujući pritom organizatore u neprijatnim telefonskim razgovorima kojim smo i mi delimično prisustvovali oslušujući urlanje iz telefonske slušalice u nekoj finoj konobi gde smo proždimali pljukance sa tartufima.

Kako i ne bi poludeo čovek, ali, naravno, kriv je bio vlasnik apartmana sa debelom zlatnom kajlom oko vrata i raspodeli smeštajnih kapaciteta. A pojava nije imao ko je Josip Pejaković. Ličio mu je bio, valjda, na nekog zalutalog četnika.

Nekako smo Josipa vratili nazad, našli su mu drugi smeštaj, a isti gazda apartmana sreo je nas dva Srbina i dva Hrvata sutradan na doručku i pitao: „Momci, jeste vi došli na Punta Križ!?“

Mi se pogledasmo.

Kakav, more, Punta Križ!?

Gazda namignuo: „To vam je ova svingerska plaža, kao da ne znate!“

Mislio je i dalje da se foliramo, kada smo odgovorili da nismo došli na Punta Križ, nego na Weekend Media Festival, mi smo, znate ono – šega, šala, satira... Ostao je ubeđen da nema nikakve šege i šale, što je najbolji dokaz da satiričari regiona običnom svetu, da ne kažem, običnom Hrvatu, više liče na nekakve perverznejake koji obilaze svingerske plaže po Rovinju nego na neke koji bi da spajaju naše narode zdravom zajebancijom.

Šta mogu da rade dva sumnjiva Hrvata i dva još sumnjivija Srbina sami u Rovinju, nego da idu na svingersku plažu, i to u septembru, kad nikom nije ni do kupanja, a kamoli do onih stvari koje se obično rade po plažama tog rekreativnog profila.

Ništa nije bolje ni u Srbiji, pravo ti kažem, moj Tomiću – odavde su satiričari, koji takođe imaju status retkih perverznejaka, počeli da beže, ne š verovati – u Sloveniju. I to ne zbog one stereotipne eksjugoslovenske fame koju sam ti pomenio – da Slovenci manjkaju sa duho-

vitim tipovima pa počeli da uvoze Srbe sa opisanim karakteristikama, nego srpski satiričari počeli da beže iz Srbije glavom bez obzira, jer ih i ovde smatraju za još gore tipove od voajera sa svingerskih plaža. Smatraju ih naime za izdajnike srpskog naroda. I to postaje toliko nepodnošljivo da ljudi pakuju kofere i beže na neka bolja, na neka lepša mesta, na primer u Sloveniju. Odakle je sve ovo i krenulo.

Srki i Mare, dvojac koji na TV Nova S ima emisiju „Mentalno razgibavanje“, šou koji ide posle jutarnjeg programa i gde se sprdaju sa ovom našom situacijom, osobito sa ovim našim predsednikom, sada su u Ljubljani, odande iz studija N1 Slovenija nastavljaju da rade. Srki sa porodicom, a Mare sam, iselili su se jer su im ovde otkazivali standap nastupe, u Nišu su im i prekinuli priredbu, sve to jerbo prave fazone na račun Vučića i njegove tužne skalamerije od režima svakog dana.

Maretu su čak po radnjama i kafanama počeli da otkazuju narudžbe za rakiju koju sam proizvodi. Rakija se zove po emisiji – „Razgibavača“. Počeli su, moj Tomiću, i distribuciju rakije da stopiraju ako zezaš srpskog Svevišnjeg lika, do tle je to došlo.

Taj dvojici zaista duhovitih tipova sve se smučilo i otišli su. Da ti ne pominjem da je moj drug Marko Vidojković još odavno zbrisao između raznih država, i u Sloveniju, zaštitu mu je pružio PEN centar. I on je nastradao jer se sprdao sa vlastima. Istina – ponekad je i psovao – ali šta drugo očekivati od jednog autentičnog pankera, brutalnog pisca i ludog kolumniste.

Ja neću u Sloveniju. Tamo sam već bio godinu dana u kasarni u Novom Mestu pre jedno 35 godina.

Ja ću, dakle, u Rovinj, a ti, Tomiću, ako kojim slučajem ovih dana uletim u rovinjsku policijsku postaju i zatražim azil, kaži koju lepu reč za mene kao državljanin Republike Hrvatske, kada u odjelu za azilante budu odlučivali o mojoj sudbini.

I ja bih da begam, al' ko će mene da primi, kada nemam pojma ništa drugo da radim, osim ovog, što nikome ne treba.

Bili, dakle, Srbin, Hrvat i Slovenac, s tim što će i Srbi uskoro postati Slovenci. Bar ovi koji su protiv Vučića. A možda jedan, silom prilika, postane i Hrvat. **N**

OD EUGENIKE DO ANARHOLIBERALIZMA

Kako je Vučić doveo sebe u vezu sa Čarlijem Kirkom, Aldom Morom i Nepalom

Uvek kad neko pome-
ne nekritičku rusofiliju
i putinofiliju u Srbiji, i ja
se zapitam, introspektiv-
no, zašto sam kao klinac

1982. na Mundijalu u Španiji pred portabl
crnobelim televizorom „Elektronske in-
dustrije Niš“ navijao za Sovjetski Savez a
ne za Brazil. Nemam jasan odgovor. Ne
znam zašto su mi Blohin, Šengelija i Bal
bili draži od Zika, Edera i doktora Sokra-
tesa koji su ih pobedili (2:1). A bili su mi.
Znam i mnogo starijih ljudi koji su tada
navijali „za Ruse“ iako su najbolji igra-
či Sovjeta bili Ukrajinac – Oleg Blohin i

**Piše Zoran
Panović**
programski
direktor
Demostata

Gruzin – Ramaz Šengelija.

Tek mi je bilo senzacionalno kad sam
nedugo posle Mundijala Šengeliju (pre-
minuo 2012), prepoznao među grupom
sovjetskih turista (i upoznao se s njim)
koji su, obilazeći još držeći Titolend bili
došli i u Titovo Užice i spavali u novom
hotelu „Zlatibor“ (tada tako dalekom od

potonje oronulosti), koji će mnogo godi-
na kasnije naći svoje mesto u njujorškom
Muzeju moderne umetnosti – „MoMA“ –
kao primer „brutalizma“ u arhitekturi.

I 1988. na Evropskom prvenstvu u fud-
balu u Nemačkoj (zapadnoj) navijalo se
„za Ruse“, ne za Sovjete, i ne znam niko-
ga ko je tada u mom okruženju znao da
je čuveni golman Rinat Dasajev (najbo-
lji u SSSR-u nakon Lava Jašina), koga je u
finalu s Holandijom lobovao Van Basten,
etnički Tatarin.

Ovaj mali uvod je zbog finala Mundi-
jala 1982. odigranog 11. jula 1982. na sta-
dionu „Santjago Bernabeu“ u Madridu,

Evo ko je sve bio „anarholiberal“: Milovan Dilas, Dobrica Ćosić, Ljubomir Tadić, Mihailo Marković, Dragoljub Mićunović, Mihajlo Mihajlov, Srđa Popović, Veljko Korać, Svetozar Stojanović, Mihailo Đurić, Borislav Mihajlović Mihiz, Duško Radović, Stevan Raičković, Momo Kapor, Brana Crnčević, Miodrag Pavlović, Nikola Rot, Predrag Palavestra, Zagorka Golubović, Zoran Dindić, Vojislav Koštunica...

gde je Italija slavila rezultatom 3:1. Paolo Rosi jeste bio najbolji igrač Mundijala koji je Italiju doveo do trona, ali zvezda te večeri bio je i Alesandro (Sandro) Pertini, tadašnji predsednik Italije, socijalistički političar i novinar, koji je u loži bodrio svoju reprezentaciju i šarmantno se veselio. Pertini se pominje indirektno u čuvenoj pesmi Tota Kutunja „L'italiano“: „Dobro jutro, italijanske špagete i partizane kao Predsedniče“.

Da, Pertini je bio italijanski partizan, istaknuti antifašista. Musolinijev režim ga je uhapsio, Nemci su ga osudili na smrt, uz pomoć drugova iz zatvora beži 1943. i odlazi na sever Italije u partizane. U zatvoru je Pertini uspeo da sačuva i spase dnevnik Antonija Gramšija. Inače, italijanski marksista Antonio Gramši pored toga što je osvetlio ideju kulturne hegemonije kao sredstva kojim se održava kapitalistički poredak govorio je da u jednoj partiji uvek imate više njih. I kad ne postoje javne frakcije. Mislite o tome.

Sandro Pertini je presudno prelomio da bude socijalista nakon što su Musolinijevi fašisti 1924. godine kidnapovali i potom ubili socijalističkog političara Đakoma Mateotija koji je u italijanskom parlamentu govorio o tome kako su fašisti lažirali nedavne izbore i koristili nasilje da steknu više glasova.

Sandro Pertini je sigurno dobro znao kontekst i značenje pesme italijanskih partizama „Bella ciao“ (O bella ciao), koja ima dublje korene – početkom 20. veka pevale su je Italijanke nadničarke u močvarnoj dolini reke Po. Dekontekstualizacija znači, na primer, kompromitovati retroaktivno Pertiniju i antifašističku borbu zbog toga što je na neispaljenim čaurama Tajlera Robinsona, osumnjičenog za ubistvo konzervativnog američkog aktiviste Čarlija Kirka, bliskog Trampu, pisalo „O bella ciao“.

Svoju dekontekstualizaciju pesma je dobila i kao muzička podloga popularne španske serija „La casa de papel“ (Money Heist), odnosno „Kuća od papira“. Pa i Bregovićev „Kalašnjikov“ je simbol de-

monstracija protiv izborne krađe u Srbiji 1996/97. iako ga ponegde u svetu tumače naknadno, van konteksta, kao podršku aktuelnoj ruskoj politici ili onoj srpskoj zvaničnoj devedesetih. Kao što i „Marš na Drinu“ iz zvučnika Kadijevićeve hunte na Vukovaru nema isti kontekst kao „Marš na Drinu“ na Ceru. Nakon što gine major Kursula (Ljuba Tadić).

I srpski trampisti su požurili da se priključe Trampovoj borbi protiv „radikalne levice“, protiv „anarholiberala“ i pre ovog ubistva gde je Kirk igrom sudbine postao konzervativni, desničarski Martin Luter King. I prorežimski mediji u Srbiji su detaljno izveštavali o Tompsonovim koncertima u Zagrebu i Sinju kao potvrđi jačanja neoustaštva u Hrvatskoj. Čak i je i RTS ovoga puta dvadeset minuta ranije u svom Dnevniku javio o Tompsonovom koncertu nego što je nekad javio da je pao Knin.

S druge strane, ili se ignorisalo (uglavnom) ili minimiziralo u srpskim provalnim medijima otvaranje 72. filmskog festivala u Puli uz pesmu „Bella ciao“. I to povodom obeležavanja 80 godina pobeđe nad fašizmom. Prepuno gledalište „Arene“ pridružilo se pulskom horu „Praksa“ i njegovim bubnjarima u izvođenju pesme „Bella ciao“, koje je završeno parolom „Smrt fašizmu, sloboda narodu!“, burnim ovacijama i vatrometom.

I kakve veze ovaj događaj ima sa natpisima ugraviranim na neispaljenim čaurama momka osumnjičenog za ubistvo Čarlija Kirka? Zašto prorežimski mediji u Srbiji nisu „pumpali“ ceremoniju i značenje otvaranja Pulskog festivala ako je on bio i svojevrsan odgovor tomponizaciji Hrvatske? Plus što su i srpskom režimu usta puna antifašizma?

Pa zar nedavno kineski predsednik Si Đinping u Pekingu na sastanku sa srpskim predsednikom Vučićem nije naglasio da se kineski narod pre 80 godina borio i izvojevao jednu od najznačajnijih pobeđa u Drugom svetskom ratu i naglasio da se srpski narod, sa svim narodima Jugoslavije, takođe borio protiv strane agresije i koraćao ka slobodi. Pazite formulaciju – „sa

svim narodima Jugoslavije“! I onda je brat Si poentirao: „Juče, tokom prijema i komemorativnih svečanosti, a takođe tokom događaja uveče, ljudi su pevali ‘Bella ciao’ iz jugoslovenskog filma ‘Most’. I to je veoma popularna pesma. A takođe se time odala počast herojskom doprinosu koji je narod Jugoslavije dao u ratu.“

Čak ni Vučićevi mediji ne mogu baš da dovedu u vezu reči brata Sija i ono što je ugravirano na čaurama Kirkovog ubice. Mislimo na „Bella ciao“. Ne ide da tek tako Siju bez ozbiljnog razjašnjenja kažeš da ti je prioritet borba protiv „radikalne levice“.

Ako ne pratite dešavanja u hrvatskoj političkoj partiji Most, niste ništa specijalno propustili. Donekle je i antinvest to da je saborski zastupnik Nikola Grmoja i službeno najavio da će se na skorašnjim stranačkim izborima kandidovati za novog predsednika Mosta, a Grmojinu predsedničku ambiciju podržao je sinjski gradonačelnik Miro Bulj, veliki tomponovac koji ne propušta da kritikuje pa i vređa Vučića, za razliku od perfidne podrške koju Vučić dobija od Plenkovića i HDZ.

E, već je vest da je Mostov zastupnik iz Rijeke Marin Miletić otkrio „pravu istinu“ o ubistvu Čarlija Kirka, i da je za sve kriva „otrovna komunistička tlapnja i ljevičarska bolesna agenda“. E to je već ono što razume i zavetničko-lojalistička Srbija. Jer i pobunjeni studenti u Srbiji su to malo, zar ne? Bar koliko su i „ustaše“ i „hamasovci“. I sam Vučić je morbidno sebe doveo u vezu sa Kirkom, otkrivajući da su i njemu spremali „igru sa stolicama“, jer Kirk je sedeo na stolici kad je ustreljen.

Zastupnik Mosta Miletić je naglasio da je Kirk ubijen jer su njega mladi slušali. „Jer su njega studenti slušali. Jer su ljudi suočeni snagom argumenata menjali svoje stavove...“ Vučića studenti ne slušaju sem onih koji „hoće da uče“. Ovi drugi su mu „nameštali scenu u kojoj bih bio Čarli Kirk“.

Aprila ove godine namestilo se da su ljubljanski „Pankrti“ održali beogradski koncert u „Domu omladine“ iste večeri kad je bio prvi dan Vučićevog sabora pod

I Bregovićev „Kalašnjikov“ je simbol demonstracija protiv izborne krađe u Srbiji 1996/97. iako ga ponegde u svetu tumače naknadno, van konteksta, kao podršku aktuelnoj ruskoj politici ili onoj srpskoj zvaničnoj devedesetih

sloganom „Ne damo Srbiju“ u „Ćacilen-du“. „Pankrti“ su na par stotina metara od „malog Ekspa“ izveli „Bandiera rossa“ koja je u rangu i značenju „Bella ciao“.

Pa i Anders Bering Brejvik, ekstremni desničar, koji je izvršio 2011. masakr bez presedana u Norveškoj (masovno ubistvo u omladinskom kampu kod Osla), vodio je elektronski dnevnik u kome, kao inspiraciju za zlodela za koja se tereći, između ostalog navodi i progon Albanaca na Kosovu i haškog optuženika Radovana Karadžića. Ovo je takođe primer dekontekstualizacije (poistovećivanja Brejvika i Karadžića), kao i povezivanja Tajlera Robinsona sa suštinom pesme „Bella ciao“. Jedno mogu biti umišljaji i Brejvika i Robinsona, a nešto sasvim drugo stvarni značenjski konteksti, odnosno njihove percepcije i upodobljavanja.

Povika na „radikalnu levicu“ bilo je i 2012, samo tada su naprednjaci kao proevropska partija bili zabavljeni dolaskom na vlast pa nisu imali ovakav zavetnički ideološki monitoring, te se možda ne sećaju „Anonimusa“. Oni su obarali sajtove institucija koje su videli kao korumpirane i izrabljivačke. Aktivni su tada bili i u Srbiji. I „Anonimusi“ su bili jedan dokaz da je maska iz čuvenog stripa Alana Mura „V kao vendeta“, i istoimenog filma režisera Džejmsa Maktiga prema scenariju braće (posle su postale sestre) Vačovski, simbol levičarskog otpora u izazovima (post) istorije 21. veka. U mnogim autokratskim i totalitarnim režimima je zabranjena.

Da li bi Macutov ministar policije (milicije) i lider socijalista Ivica Dačić, sad u vreme borbe protiv „anarholiberalizma“ koju je proglasio Vučić, smeo kao neka da na „crvenom univerzitetu“ – „Megatrendu“ povodom 44. godišnjice pogibije Če Gevare da govori tako inspirativno o borbi protiv nepravde?

U junu 2019. Vučić je objavio jedan od ključnih tekstova za karakter svoje vlasti: to je autorski tekst za „Politiku“ pod naslovom „Eliti i plebs“. Tada Vučić faktički ozvaničava (kontra)revolucionarni, revizionistički, karakter svoje partije i svoje lične vlasti, istovremeno i implicitno obznanjujući jasan kontinuitet sa „antibirokratskom revolucijom“ Slobodana Miloševića (onim što je pisac Milovan Vi-

tezović nazvao „događanjem naroda“ na AB mitingu na beogradskom Ušću 1988).

Dodvoravajući se takozvanom običnom narodu, Vučić kreće u borbu protiv „kvazielite“, baš kao i Milošević (borba naroda i njegovih predstavnika protiv „birokratije“). Tada Vučić (ili ko mu je to vešto sročio) pokazuje inovativnost koja kao da je presušila u ovoj fazi borbe. Sada Vučić reciklira još jedan stari komunistički termin za etiketiranje – rogovatnu, ideološki i logički apsurdnu kovanicu „anarholiberali“, a u „Eliti i plebsu“ je pominjao „eugeniste“ koji bi danas baš dobro propagandno poslužili, ali kao da su zaboravljeni. Eugenika je ideologija i program za genetsko poboljšanje ljudske vrste, i to tako što bi trebalo sprečiti „inferiorne ljude“ da zauzimaju prostor onim „superiornim“, što se sprovodi i politikom rađanja. Najružasnija primena eugeničkih principa se dogodila u nacističkoj Nemačkoj.

Onomad u autorskom tekstu eugeničari (neka žuta kvazielita) u svojoj tobožnjoj superiornosti naprednjake i narod koji je za njih smatraju inferiornim bićima. I budi-mo poštenu, i mimo ideološke programske, presudnosti ovog teksta, ima u njemu i male opravdane osvete. Zbog aprila 2011. kad se na Jutjubu pojavio snimak da pojedini aktivisti Srpske napredne stranke koji su iz unutrašnjosti došli na miting SNS ne umeju da koriste pokretne stepenice po beogradskim podzemnim prolazima. To je zaista bilo vređanje i nipodaštavanje običnog naroda. I sa strane onih koji su posle napustili „žute“ i postali deo Vučićeve „elite“. Odnosno Vučićeve „nove klase“ – da upotrebimo izraz Milovana Đilasa za otuđenje privilegovane komunističke elite od svoje socijalne baze. Više nikom nije do smejanja.

U novom igrokazu „događanja naroda“ Vučić prisiljava pripadnike svoje superelite da šetaju s običnim narodom na antiblokaderskim skupovima. Da ne budu „otuđeni“. Ne kaže kao njegov poznatiji imenjak Aleksandar Makedonski svojim generalima u čuvenom govoru „Idite!“ („Neki bi mogli da kažu da ste vi trpeli napore i umor, a da sam ja stekao

sve to kao vaš vođa bez umora i napora. Ali ko od vas zna da se namučio više od mene...“). Nema „idite, svi do jednoga“, već ima – morate ostati, svi do jednoga!

U „Eliti i plebsu“ Vučić „kvazielitiste“ optužuje za „fašističke metode“. Ono „ustaše“ se ne govori javno i učestalo kao sad. U politički intimnim društvima to su „žute ustaše“. Oni koji nisu prešli kod njega od „žutog ološa“.

Šest godina kasnije težište opet ide ulavo. Ostaju i fašisti i ustaše, ali „Politika“ na naslovnoj strani ima novi hit – naslov: Vučić: „Anarholiberali žele da sruše sve institucije“. Suočavamo se sa anarholevičarskim ludilom, kaže predsednik upodobljavajući svetske događaje (od pobune u Nepal do SAD) sudbini i sinhronicitetima svoje lične vlasti. U „Politici“ su 2019. bili fašisti – „eugeničari“, danas su to „levičari koji glume avangardu i elitu“.

Da li Vučić i njegovi znaju da su komunisti čak i osnivača SNS Branu Crnčevića u jednom trenutku okarakterisali kao „anarholiberala“? Skoro sam u jednoj TV emisiji razgovarao sa istoričarem Bojanom Dimitrijevićem na tu temu, pa zato preporučujem nedavno objavljenu knjigu njega i Luke Filipovića: „Anarholiberalizam: Služba i ideologija 1967–1985.“ (Arhipelag, Institut za savremenu istoriju).

U tom periodu komunistička Udba nazivala je anarholiberalima šaroliku grupaciju disidentskih intelektualaca koji su uglavnom bili koncentrisani u univerzitetima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani. Knjiga rekonstruiše praćenje, nadziranje, kontrolu i progon nekih od najpoznatijih pisaca, intelektualaca i univerzitetskih profesora druge Jugoslavije. U knjizi su obimni i ekskluzivni izveštaji Službe državne bezbednosti koje su autori pronašli u arhivskim fondovima Državnog arhiva Srbije i Hrvatskog državnog arhiva.

Evo ko je sve bio „anarholiberal“: Milovan Đilas, Dobrica Ćosić, Ljubomir Tadić, Mihailo Marković, Dragoljub Mićunović, Mihajlo Mihajlov, Srđa Popović, Veljko Korać, Svetozar Stojanović, Mihailo Đurić, Borislav Mihajlović Mihiz, Duško Radović, Stevan Raičković, Momo Kapor, Brana Crnčević, Miodrag Pavlović, Nikola Rot, Predrag Palavestra, Zagorka Golubović, Zoran Đinđić, Vojislav Koštunica,

Kosta Čavoški, Stojan Cerović, Boris Tadić, Dušan Pirjevec, Taras Kermauner, Rudi Supek, Milan Kangrga, Gajo Petrović, Vlada Mijanović, Andrija Gams...

S terminima i etiketama treba biti pažljiv. Ako njegova knjiga o „obojenoj revoluciji“ kao potencijalni bestseller pored operativnih taktika i protivtaktika bude imala i teoretski deo, biće interesantno da Vučić objasni kako ustaje, hamasovci i anarhisti mogu zajedno u jednom društvu da uvedu anarholiberalizam, odnosno anarho-vrednosti, kako ih zove srpski predsednik. Mogao bi da objasni i da li su staljinisti radikalna levica i zašto neostaljinisti to nisu. Naravno, za uzajamno funkcionalne paradokse kao manje ili više inspirativnu konstantu Vučićeve tehnologije vlasti i propagande, nije bitno da li su pojmovi koherentni ili kontradiktorni već da li daju propagandni efekat. I njihova upotreba zavisi od dnevne propagandne konjunktura. Ko je danas ustaša sutra može biti anarhista. I obratno. Očar posla. Ko je juče bio eugenikar danas je komesar nove „Užičke republike“.

Vučić prisiljava pripadnike svoje superelite da šetaju s običnim narodom na antiblokaderskim skupovima. Da ne budu „otudeni“

Borba protiv radikalne levice, koju naglašava Tramp, pojačava se kad je levica globalno na kolenima. Ili u „melodrami“ (T. Kuljić) ili u iritantnosti novih „korektnih“ politika. U defanzivi je i takozvana socijalno-liberalna levica, kao i socijaldemokratska, koje nikada nisu osporavale suštinu kapitalizma. Lenin se preračunao. Tek sad dolazi vreme imperijalizma kao poslednjeg stadijuma kapitalizma.

„Makartizam“ je izraz nastao kao kritika antikomunističkih hajki američkog senatora Džozefa Makartija, u periodu od kraja četrdesetih do kraja pedesetih godina dvadesetog veka. Optužbe za izdaju i subverzivnu delatnost, uključujući i špi-

junažu, iznošene su u mnogim slučajevima bez valjanih dokaza. Saslušavani su mnogi ugledni ljudi koji su imali stvarne ili navodne levičarske stavove. U Srbiji može da postoji samo „kulovski makartizam“.

Prema rečima srpskog predsednika, to što se dešava na ulicama Srbije liči na Nemačku 1930-ih godina ili ono što su radile terorističke grupe Bader-Majnhof u Nemačkoj i Brigade rose u Italiji. „Zatim su 1978. ubili premijera Alda Mora i tek tada se država Italija obračunala sa bandom“, rekao je Vučić.

Otkud sad baš Aldo Moro? Zašto se više ne pominje sudbina Zorana Đinđića? I ko je tu „banda“? Zašto Aldo Moro, a ne Mateoti, kad se već pominje nacistička Nemačka, zašto ne i fašistička Italija? Šta je sa spomenikom Đinđiću? Kad ono beše stručni žiri doneo odluku da spomenik Zoranu Đinđiću u Beogradu bude „Strela“ sa zvučnom instalacijom koja emituje misli pokojnog premijera. Kad već nije prošlo neko neapstraktno rešenje da svi koji vide spomenik znaju da je to Đinđić. **N**

Globalni festival finansijskih tehnologija 2025 (Global Fintech Fest 2025) - Indija

Svet se nalazi na pragu duboke promene koju oblikuju ekonomska nesigurnost, geopolitičke promene i tehnološki proboj. Veštačka inteligencija je u tački pregiba, stvarajući nove načine da se poboljšaju ljudske sposobnosti, dok se rešavaju promenljive potrebe biznisa i društva. Ovaj momenat zahteva ponovnu pažnju na odgovornu inovaciju, mešajući veštačku inteligenciju sa ljudskim potencijalom u proširenu inteligenciju, kako bi došlo do tehnološkog napretka i inkluzije i kako bi se sagradio bolji svet. Globalni finansijski ekosistem će igrati ključnu ulogu na ovom putovanju i zajednički napor tradicionalnih bankarstva, finansijskih usluga i osiguranja (BFSI) i finansijskih tehnologija (Fintech) će biti ključni u postizanju trajnog napretka.

Šesto izdanje Globalnog festivala finansijskih tehnologija 2025 (Global Fintech Fest 2025) će se održati od 7. do 9. oktobra 2025. godine u Mumbaju, Indiji. GFF je najveće okupljanje vezano za finansijske tehnologije na svetu, koji okuplja 1,000 globalnih govornika, više od 7,500 kompanija učesnica i delegata iz 100+ država. GFF teži da preuzme vođstvo u rešavanju izazova globalnih finansijskih ekosistema.

Neke od programskih celina na GFF 2025 su:

■ Inovacija finansijskih tehnologija (Fintech)

Predstavljanje prodorne tehnologije i re-

volucionarnih finansijskih rešenja koji pokreću sledeći talas evolucije finansijskih tehnologija (fintech).

■ Digitalna transformacija

Istraživanje veštačke inteligencije, klada i automatizacije ponovo oblikuju finansijske usluge, povećavajući efikasnost i poboljšavajući angažovanje kupaca.

■ Investicione strategije sutrašnjice

Otkrivanje investicionih trendova naredne generacije, strategija raspodele imovine i novih mogućnosti u finansijskim tehnologijama.

Da biste se registrovali onlajn, molimo Vas da posetite sajt: <https://globalfintechfest.com>

Za više informacija, molimo Vas da pošaljete mejl na: attache.belgrade@mea.gov.in

EKSKLUZIVNO

VILIJAM MONTGOMERI

BIVŠI AMBASADOR

**Zvali su me iz srpske vlade
da me pitaju jesu li stranci
pokrenuli studentske proteste...**

**A ja sam im rekao:
Nipošto. Ovo je
unutrašnja stvar**

Pričao sam sa jednim od predstavnika studenata. Ne podržavaju, na primer, političke lidere, nemaju jasan plan šta žele da postignu, nemaju izgleda da dobiju spoljnu pomoć kao što je to bio slučaj sa vladom koja je formirana nakon što je Milošević pao...

Razgovarala Ana Otašević

Fotografije iz privatne arhive porodice Montgomery i Profimedia

Kada je 1991. pao Sovjetski Savez, u zemlje bivšeg Varšavskog pakta ušla je armija američkih diplomata, nevladinih organizacija za promociju demokratije i obaveštajaca sa zadatkom da iz tog prostora zauvek istisnu ruski uticaj i ideologiju u čije rušenje su uložili najznačajnije resurse u vreme Hladnog rata.

Dok su ideolozi američke globalne dominacije zamajavali svet teorijama o sukobu civilizacija i kraju istorije, operativci su zauzimali pozicije.

Među njima je bio i Vilijam Montgomery, budući ambasador u Beogradu.

Rođen na kraju Drugog svetskog rata u Bredfordu, gradiću od 9.000 stanovnika u Pensilvaniji, nije mogao ni da sanja da će igrati ulogu u rušenju komunističkih režima u Istočnoj Evropi na kraju 20. veka, kao i da će penzionerske dane provoditi u svojoj kući u Cavtatu.

Skromnog porekla i sa lošim ocenama u školi, opredelio se za vojsku. U Vijetnamu je bio pripadnik specijalnih vojnih jedinica, poznatih kao Zele-

BILO JE ZAISTA ZANIMLJIVO KADA JE ALEKSANDAR VUČIĆ OTIŠAO U MAJAMI GDE JE TRAMP IMAO SASTANAK SA DONATORIMA. VUČIĆ SE POJAVIO TAMO OČEKUJUĆI DA ĆE SE VIDETI SA TRAMPOM, ALI GA ON NIJE PRIMIO. PITANJE JE KO MU JE DAO IDEJU DA ĆE DOĆI DO SASTANKA

ne beretke. Njegovu jedinicu B-57 koja je bila pod komandom CIA, činili su tajni agenti zaduženi za prikupljanje podataka o severnovijetnamskoj vojsci. Pripadnici jedinice su bili optuženi za ubistvo lokalnog agenta, ali niko nije odgovarao delom zbog odbijanja službenika CIA da svedoče. „Nikada nisam bio diplomatski špijun, ali sam se poistovećivao sa onima koji jesu“, piše o iskustvu koje ga je formiralo u knjizi „Nediplomatski životi“ koju je napisao sa svojom suprugom Lin, čije objavljivanje je najavljeno za početak oktobra u izdanju kuće *Clio*. I danas gleda sa prezirom na „prave kukavice“ koje su se izvukle iz vojske, poput Klintona, Trampa i Buša mlađeg.

Šest godina nakon Vijetnama, Montgomery je stigao u Beograd u svojoj prvoj diplomatskoj misiji u odeljenju za ekonomsku saradnju, zadužen da prati bankarski sektor: to ga je odvelo do Slobodana Miloševića, koji je u to vreme bio na čelu Beogradske banke. Nakon Beograda, gde je srdačno prihvaćen, obreo se u Moskvi, gde je atmosfera bila sasvim drugačija.

U Beograd se vratio kao ambasador 2000, osamnaest meseci nakon bombardovanja i neposredno nakon rušenja Miloševića u čemu je aktivno učestvovao iz baze u Budimpešti, u vreme dok je bio ambasador u Hrvatskoj.

U novoj knjizi koja dopunjuje prethodnu, „Kad ovacije utihnu“, piše o životu i karijeri u kojoj je radio na rušenju režima u Bugarskoj, Hrvatskoj i Srbiji, o Zoranu Đinđiću, kriminalnim klanovima, povezanim sa srpskim državnim vrhom, o Milu Đukanoviću, Čedi Jovanoviću, Bebi Popoviću i mnogim drugim akterima, kako onima koji i danas upravljaju državom, tako i onima kojih odavno nema. Poslednji američki ambasador u Jugoslaviji je od jednih napravio saradnike, od drugih rivale, ali uvek u poziciji da direktno utiče na ključne političke događaje ili da o njima bude obavešten iz prve ruke. Zbog toga ga i danas zovu iz vrha države da od njega zatraže savet.

Jedan ste od bivših američkih ambasadora u Istočnoj Evropi po završetku Hladnog rata koji su o svom iskustvu promene režima u zemljama u kojima su službovali napisali knjigu. Vaša uloga u padu Slobodana Miloševića počinje 2000, ali već 1998. je jasno da je vaša administracija digla ruke od dogovora s njim. To je bila intenzivna godina kada je Kosovo zbog žestokih sukoba koji su se tamo odvijali dospelo u centar međunarodne pažnje?

To je bio buran period. Madlen Olbrajt je bila državna sekretarka, a Ričard Holbruk je stalno pokušavao da razgovara sa Miloševićem o Kosovu. Od samog početka, još od 1991. pažljivo smo pratili situaciju na Kosovu, jer smo smatrali da je drugačija nego u Hrvatskoj i Bosni. Tamo su se ratovi vodili unutar granica, koliko god bili brutalni, dok su sukobi na Kosovu mogli da izmaknu kontroli i da uključe susedne zemlje, Makedoniju, Bugarsku, pa čak i Grčku. Mnogo zemalja je bilo zainteresovano za situaciju na Kosovu. Smatrali smo da bi se sukobi proširili ukoliko do njih dođe.

Od 1991. smo stalno razgovarali sa Ibrahimom Rugovom i drugima, pokušavajući da ih smirimo. To je delovalo dok su ga kosovski Albanci slušali. Onda su njihovi sunarodnici koji su radili u Švajcarskoj počeli da donose oružje i formirali su OVK. Došlo je do pravog rata koji je za Albance bio veliki uspeh, jer su na kraju uspeali da izazovu srpsku policiju i vojsku da upotrebe prekomernu silu, onako kako su mnogo ranije u Titovo vreme bili obučavani od Rusa da reaguju u sličnim situacijama, to jest izuzetno nasilno. To nasilje je dovelo do toga da uložimo velike napore da ubedimo Miloševića da promeni pristup: ti naponi nisu bili uspešni i na kraju su doveli do naše kampanje bombardovanja.

Kada ste prestali da OVK smatrate terorističkom organizacijom? Kada su postali vaši sagovornici, a potom i saveznici?

To se desilo vrlo brzo. Bob (Robert) Gelbard, koji je u to vreme bio naš specijalni izaslanik za Balkan, javno ih je nazvao terorističkom organizacijom 1997. Ali situacija se potom radikalno promenila. Holbruk je često posećivao region i sastajao se sa Miloševićem, ali ništa nije postigao. Nakon jednog od tih sastanaka izašao je pred novinare i rekao da je bio uspešan i konstruktivan, iako nije bilo nikakvog napretka. Ambasador koji je bio s njim kod Miloševića otišao je na skup ambasadora NATO-a i rekao im da je sastanak bio neuspešan i da ništa nisu postigli. Nakon curenja tih informacija u medije od strane britanskog ambasadora, Holbruk je pobesneo i zabranio našem ambasadoru u Beogradu da se bavi pitanjem Kosova. Tu ulogu je prepustio Krisu Hilu, našem ambasadoru u Makedoniji. On bi se odvezao do Kosova da razgovara sa vlastima ali i sa predstav-

nicima OVK. To je bilo početkom 1998. Tako su oni postali prihvatljiviji.

U srpskoj javnosti postoji uverenje da opozicija nije mogla mnogo da uradi zato što su potencijalni zapadni saveznici Miloševiću gledali kroz prste nakon Dejtona?

Smatrali smo da je pomogao da se okonča rat u Bosni, ali ga nikada nismo videli kao pouzdanog partnera već kao glavnog podstrekača sukoba. Omogućio je da se postigne sporazum, ali nikad mu nismo stvarno verovali ili mislili da je on „our guy“. Kad pogledate sve sastanke koje je Holbruk imao s

njim posle Dejtona i oko Kosova, nisu bili ni najmanje uspešni.

Pokrenuli smo pregovore u Rambujeu u Francuskoj, kako bismo doveli predstavnike Srbije i OVK da razgovaraju o potencijalnom dogovoru. Vodio ih je Kristofer Hil sa naše strane, ali bi povremeno dolazili i viši službenici. Ishod je bio sporazum u Rambujeu. Dokument koji su potpisali kosovski Albanci, Srbi su odbili da potpišu: zašto, jasno je kada ga bolje pogledate. Čak je i Henri Kisindžer koga su pitali za komentar rekao da nijedna zemlja pri čistoj svesti ne bi potpisala tako nešto, jer je sporazum predviđao da kroz Srbiju prođe oko

SMATRALI SMO DA JE MILOŠEVIĆ POMOGAO DA SE OKONČA RAT U BOSNI, ALI GA NIKADA NISMO VIDELI KAO POUZDANOG PARTNERA VEĆ KAO GLAVNOG PODSTREKAČA SUKOBA. OMOGUĆIO JE DA SE POSTIGNE SPORAZUM, ALI NIKAD MU NISMO STVARNO VEROVALI ILI MISLILI DA JE ON „OUR GUY“

60.000 NATO trupa na putu za Kosovo.

To je bila zamka?

To je bila potpuna zamka. Dva dana nakon što je sporazum odbijen, počelo je bombardovanje. Taj dokument je bio smišljen da se pronađe razlog za bombardovanje. Holbruk je pre toga poslednji put otišao u Beograd da pokuša da nagovori Miloševića da prihvati uslove. Jasno mu je rekao da će biti ozbiljnih posledica ako ne pristane. Milošević nije pristao i bombardovanje je počelo.

Problem koji je nastao odavno prolazio je kroz razne faze. Jedna faza je bila verifikaciona misija OEBS-a koju smo

mi vodili. Šef misije je bio Kristofer Voker, stručnjak za Južnu Ameriku ali bez znanja o Balkanu, inače dobar prijatelj Boba Gelbarda. Jedan od ključnih incidenata se dogodio u selu Račak, gde su ubijeni Albanci. On je došao na lice mesta i održao konferenciju za štampu na kojoj je rekao da je to masakr.

Da li je bombardovanje bilo čin osvete Miloševiću zato što nije sarađivao?

Ne bih rekao da je u pitanju osveta. Prošli smo kroz užasan period sukoba u Hrvatskoj i Bosni i verovali smo da je za to glavni krivac Milošević. Madlen Olbrajt, koja je u početku bila naš

POSTOJALA JE OPASNOST DA DOĐE DO NASILJA, PLAŠILI SMO SE I MOGUĆNOSTI DA MILOŠEVIĆ PROGLASI VANREDNO STANJE. Taj period od završetka prvog kruga do upada u skupštinu bio je izuzetno kritičan. Situacija je mogla da se razvije u različitim pravcima

ambasador u Ujedinjenim nacijama, vrlo je oštro govorila protiv Miloševića. Htela je da naša vlada zauzme tvrdju poziciju zbog događaja u Hrvatskoj i Bosni. Vodili smo žestoke rasprave u američkoj vladi o tome kako odgovoriti i bilo je mnogo onih, uključujući i Olbrajtu, koji su hteli da urade znatno više nego što je predsednik bio spreman. Kada je došao red na Kosovo, o tome je počelo da se interno govori kao o „Madleninom ratu“, jer je ona gurala opciju bombardovanja, i to zbog godina frustracija sa Miloševićem zbog Hrvatske i Bosne. Ona je bila glavna snaga koja nas je gurala, a onda smo mi pritiskali NATO da pokrene bombardovanje i nije bilo lako da ih nagovorimo.

Da li ste razmišljali o riziku da Rusija odgovori?

Nismo to znali. Rusija je imala mirovne trupe u Bosni. Svi ruski mirovnjaci su usred noći seli u kamione i krenuli na Kosovo iz Bosne, gde su bili stacionirani. Izgledalo nam je kao da su pokušali da dođu prvi i proglase se mirovnim trupama koje bi bile u korist Srba. Na prištinskom aerodromu je gotovo došlo do sukoba kada su se pojavile naše i ruske trupe. Umalo se nije zapucalo, Vesli Klark je bio spreman da uđe u okršaj da bi obezbedio kontrolu nad aerodromom, ali je britanski komandant to sprečio. To je bio veoma napet trenutak. Uveli smo vazdušni embargo kako Rusija ne bi mogla da pošalje pojačanje. Nameravali su da pošalju još trupa vazdušnom linijom. Ruskim avionima je odbijena dozvola preletanja nad nekim zemljama. Bio je to neverovatan prelomni trenutak – nisu imali dovoljno trupa da urade ono što su hteli.

Posle bombardovanja ponovo po-

1. Dar es Salam, 1985.
2. Odlikovanje Stejt departmenta zbog posla obavljenog u Moskvi krajem sedamdesetih
3. Sestra Sintija i polaganje zakletve
4. Protesti u Sofiji, u Bugarskoj, 1993.
5. Dolazak u Bugarsku na predaju akreditiva

činju kontakti sa opozicijom. Kako je došlo do stvaranja mreže unutrašnjih snaga za promenu režima?

Odluka je bila da uradimo sve da uklonimo Miloševića sa vlasti. Zato smo počeli da primenjujemo mere kako bi se to ostvarilo. Trebalo je da dodemo do opozicionih političkih partija, da identifikujemo njihove lidere, da sa njima uspostavimo dobre odnose i pružimo im podršku. To znači da ih obučimo, organizujemo, da im damo sredstva za bezbednu komunikaciju kako bi mogli da razgovaraju o planovima, bezbedne telefonske linije... Otišli smo kod NATO saveznika da čujemo njihovo mišljenje i da ih obavestimo o tome šta se dešava.

U knjizi kažete da ste organizovali paralelnu diplomatsku misiju u Budimpešti, odvojenu od ambasade SAD u Mađarskoj, i da ste nekoliko nedelja pre izbora i nakon njih imali svakodnevne konsultacije preko bezbednog video-linka sa Stejt departmentom, Ministarstvom odbrane, CIA, Savetom za nacionalnu bezbednost i britanskim Ministarstvom spoljnih poslova. Na taj način ste stalno usaglašavali strategiju?

Tačno, bili smo gotovo svakodnevno na vezi putem bezbednih video-poziva. Pravo ubrzanje usledilo je kada je Milošević raspisao prevremene predsedničke izbore. Tada smo prešli sa 25 na 100 milja na sat: sastanci sa opozicionim liderima su bili češći, trebalo je da ih ujediniamo unutar DOS-a u jedinstven blok. U to vreme nismo predviđali da će Milošević da izgubi vlast. Kada sam otišao u Budimpeštu, mislio sam da ću se zadržati tri godine.

„Otpor“ je bio deo tog fronta za smenu režima?

Da, imali smo nekoliko metoda za borbu protiv Miloševića i njegove vlade, jedna je bila da radimo sa „Otporom“. Pomogli smo obuci njihovih članova u Budimpešti, ali to je bila samo jedna od mnogih stvari na kojima smo radili. Da bi se srušio diktator kao Milošević, morate da uradite mnogo toga: da obučavate i finansirate političke partije, lokalne novine, da uspostavite sigurne mreže komunikacije, da radite na pridobijanju podrške od drugih zemalja i da imate „Otpor“. Oni su samo deo tih napora, svakako nedovoljan da obori vladu.

Njihovu ulogu smo videli u organizovanju protesta. Naš rad na uspostavljanju i podsticanju političkih partija je bio odvojen.

U Budimpešti su se sreli sa penzionisanim pukovnikom Robertom Helvijem iz Instituta Albert Ajnštajn, još jednim veteranom iz Vijetnama, na treninzima o tehnikama Džina Šarpa o nenasilnom otporu. Da li ste vi to koordinisali?

To je radio NDI (Nacionalni demokratski institut), nevladina organizacija, ali smo to snažno podržavali. Posle izbora lideri „Otpora“ su tražili još finansijske podrške. Oni su mnogo precenili svoju ulogu, a kada su pokušali da se predstave kao politička partija na izborima nisu dobro prošli.

BEBE JE DOŠAO KOD MENE U REZIDENCIJU I DONEO MI DEBELU FASCIKLU SA TEKSTOVIMA KOJI SU BILI KRITIČNI PREMA ĐINĐIĆU. HTEO JE DA MI POKAŽE S ČIM SVE MORA DA SE BORI. REKAO SAM MU: „IZVINITE, ALI TO JE SLOBODA ŠTAMPE“

Slične metode za promenu režima o kojima govorite videli smo u Bugarskoj, Gruziji i kasnije u Ukrajini. Ova strategija američke spoljne politike, da pomažu opozicione snage kako bi postigle pobeđu na izborima, primeњena je u čitavoj Istočnoj Evropi?

Da, ja sam učestvovao u tri takva slučaja, u rušenju bugarske komunističke partije, Miloševića i HDZ-a u Hrvatskoj. U svakom od ovih slučajeva imali smo isti pristup.

Model za tu promenu režima je bila „izborna revolucija“. Obučavali ste one koji su nadgledali izbore?

Glavna organizacija koja je pratila izbore bio je OEBS. Oni su zvanično izlazili na teren i posle izbora sastavljali izveštaj o njihovoj regularnosti. Jedan od mojih zadataka pred izbore u Srbiji bio je da održim sastanke sa predsedavajućim OEBS-a, u to vreme to je bila Austrija.

Tamo je trebalo da napišu završni izveštaj posle izbora. Kada sam prvi put

otišao da ih vidim, sumnjali su da će to biti važni izbori, jer su mislili da će Milošević lako pobediti. Tek nakon tri sastanka, uz podatke iz anketa i druge informacije, počeli su da nas shvataju ozbiljno, jer je za nas njihova ocena izbora bila veoma važna.

Istovremeno smo radili sa našim organizacijama, sa Nacionalnim demokratskim institutom, Međunarodnim republikanskim institutom i NED-om. Nisam siguran koja je od tih organizacija imala vodeću ulogu, ali smo obezbeđivali obuku za nadgledanje izbora.

Prema srpskom zakonu svaka politička stranka koja učestvuje na izborima ima pravo na stalnog posmatrača na svakom biračkom mestu, na to da dobije kopiju zapisnika i da prisustvuje brojanju glasova. To je bilo jako važno, to smo iskoristili. Pobrinski smo se da Demokratska stranka ima stalnog posmatrača na svakom biračkom mestu koji je bio prisutan prilikom brojanja glasova i odmah, preko jednog od naših sigurnih

1. Ekshumacija tela u Vukovaru, sa Džuli Busić, 1998.
2. Poseta jednoj školi u Preševskoj dolini, nakon dogovora o deeskalaciji, 2002.
3. Poduhvat razminiranja na Balkanu, 1999.
4. Zastava na pola koplja u rezidenciji, nakon ubistva premijera Đinđića, 2003.

telefona, javljao rezultat sedištu Demokratske stranke u Beogradu.

Zatim su fizički donosili u Beograd kopiju zvaničnog, pečatom overenog zapisnika. Oko devet ujutro Đinđić je imao knjigu debljine nekoliko santimetara sa svim izbornim rezultatima i zbirnim pregledom koliko je ko osvojio. Otišao je sa tim u rusku ambasadu i u druge ambasade, jer se često dešava da u nekoj zemlji imate spor oko izbora, pa gubitnička strana kaže da su izbori pokradeni, da nisu bili fer i slično.

Te informacije o rezultatima su bile ključne, jer je to ulilo sigurnost u pobeđu opozicije i to su mogli da pokažu stranim ambasadama. Milošević je tvrdio da su izbori pokradeni na različite načine, da Vojislav Koštunica nije prešao 50 odsto, da treba da se organizuje drugi krug za dve nedelje. Za Đinđića i njegove koalicione partnere postavilo se pitanje da li da idu u drugi krug. Čak i po onome što je Milošević rekao, da je dobio 35 odsto, a Koštunica ma-

nje od 50 odsto, možda 48-49 – već je to bila ogromna prednost. Ali oni su odbili da učestvuju u drugom krugu, sigurni u svoje rezultate.

To je bila vrlo teška odluka koju su doneli sami, jer mi, naravno, nismo znali šta će se desiti. Postojala je opasnost da dođe do nasilja, plašili smo se i mogućnosti da Milošević proglasi vanredno stanje. Taj period od završetka prvog kruga do upada u Skupštinu bio je izuzetno kritičan. Situacija je mogla da se razvije u različitim pravcima.

SVE DO TRENUTKA KADA JE ĐINĐIĆ UBIJEN, BEBA SE NIJE POJAVIO NA POSLU. KADA JE ZORAN UBIJEN, ISTOG TRENUTKA SE VRATIO KAO JEDNA OD VODEĆIH FIGURA U NOVOJ VLADI I UZ ČEDU JOVANOVIĆA IMAO JE OGROMNU ULOGU U OPERACIJI „SABLJA“

Srpske vlasti govore i o aktuelnim studentskim protestima u Srbiji kao primeru „obojene revolucije“. Da li studenti koji vode pobunu imaju podršku van zemlje?

Pre nekoliko meseci su me pitali predstavnici Vlade na visokom položaju da li su sadašnji studentski protesti u Srbiji pokrenuti iz inostranstva, da li ih podržavaju strane vlade. Odgovorio sam – nipošto. Tu nema stranih resursa i pomoći, to je pokrenuto unutar zemlje.

Ako pričate s njima, reći će da su protiv korupcije, ali osim toga nemaju (političku) platformu. Razgovarao sam sa jednim od studentskih lidera i kada sam ga pitao šta posle, rekao je da će da se oslobode svih političkih partija koje su korumpirane, pa će onda da provere vlasništvo velikih preduzeća koja su takođe korumpirana...

Oni koriste neke taktike „Otpora“, ali ne rade nijednu od onih stvari koje su potrebne da bi se oborila vlada. Znali biste to čim biste videli nešto od onoga što sam objasnio da smo mi radili, povrhu podrške „Otpora“. Oni su kao „Otpor“, ali bez svih drugih stvari koje smo mi tada pokrenuli. Pričao sam sa jednim od predstavnika studenata. Ne podržavaju, na primer, političke lidere, nemaju jasan plan šta žele da postignu, nemaju izgleda da dobiju spoljnu pomoć kao što je to bio slučaj sa vladom koja je formirana nakon što je Milošević pao. To pokazuje da je ovo unutrašnja stvar. Da su strane vlade umešane, bilo bi svih ovih koraka, ali toga nema.

U Beograd ste došli posle Petog oktobra, osamnaest meseci nakon bombardovanja kao novi američki ambasador.

Kada sam prelazio granicu, nisam znao šta da očekujem, da li će Srbi biti neprijateljski nastrojeni prema nama. Ispostavilo se da su bili veoma prijateljski.

Naredne tri godine, do kraja vaše službe, bili ste posmatrač i učesnik nekih od ključnih događaja u savremenoj srpskoj istoriji, kao što je ubistvo predsednika Vlade Zorana Đinđića. Koji su, prema vašim saznanjima, bili razlozi da se na njega izvrši atentat?

Period do atentata na Zorana Đinđića bio je divno vreme, uzbudljivo, jer je vlada bila spremna da donosi politič-

ke odluke koje su pokrenule promene i blisko je saradivala sa nama.

Zoran Đinđić je ubijen iz dva, možda tri povezana razloga. Prvi je taj što je, pod našim intenzivnim zahtevima i pritiscima, izručivao Srbe Hagu. Đinđićeva odluka da se šalju u Hag bila je izuzetno nepopularna, Koštunica se snažno tome protivio. Pored toga, bilo je puno pripadnika Crvenih beretki koji su služili na Kosovu i nesumnjivo su tamo uradili dosta loših stvari. Plašili su se da bi i oni mogli da budu optuženi i izručeni Hagu.

Crvene beretke su dobile zadatak da uhapsе dvojicu haških optuženika, braću Banović, verujući da hapse obične kriminalce. Kada su shvatili da se radi o ljudima koji će biti poslani u Hag, bili su besni i pobunili su se. Opet se javio strah – ko je sledeći? Izašli su na ulice, a predsednik Vojislav Koštunica se, kao vrhovni komandant, pojavio na televiziji i poručio da to nema veze s njim.

U Demokratskoj stranci, odnosno u vladajućoj koaliciji, vladalo je uverenje da ako Crvene beretke krenu na Beograd niko ne bi mogao da ih zaustavi: Koštunica je kontrolisao vojsku, a Žandarmerija tada još nije bila stabilno formirana. Zato je Đinđić morao da se sretne sa Crvenim beretkama i napravi dogovor. To je uključivalo i da blizak saradnik „zemunaca“ (Milorad Bracanović) bude postavljen (u Ministarstvo unutrašnjih poslova) na mesto zamenika šefa Resora državne bezbednosti (zbog veze Legije sa Dušanom Spasojevićem, šefom zemunskog klana). Na taj način je zemunski klan postao praktično imun na krivično gonjenje, jer je on mogao da zaustavi svaku istragu.

Sedam meseci pre pobune te jedinice, 31. marta 2001, u svojoj kući je uhapšen Slobodan Milošević. Taj događaj je obelodanio sukob u samom državnom vrhu oko njegovog hapšenja i izručenja Hagu. Da li je i to uticalo na dalji tok događaja?

Đinđić je tada smatrao da je bolje da mu se sudi u Beogradu za zločine nad sopstvenim narodom nego da bude poslat u Hag. Policija koja je došla da ga uhapsi naišla je na otpor – unutar dvorišta bili su vojnici koji nisu hteli da ih puste. Opsada je trajala tri sata, a onda su se pojavila tri kombija sa maskiranim ljudima naoružanim do zuba koji su upali u kuću i omogućili da se akcija za-

ČAK JE I HENRI KISINDŽER KOGA SU PITALI ZA KOMENTAR RAMBUJEJA REKAO DA NIJEDNA ZEMLJA PRI ČISTOJ SVESTI NE BI POTPISALA TAKO NEŠTO, JER JE SPORAZUM PREDVIĐAO DA KROZ SRBIJU PROĐE OKO 60.000 NATO TRUPA NA PUTU ZA KOSOVO

vrši. Onda se pojavio Čedomir Jovanović da pregovara sa Miloševićem da se preda i obećava mu da neće biti izručen Hagu.

Đinđić je uvek imao kontakte sa kriminalnim grupama što se pokazalo važno kada je trebalo uhapsiti Miloševića. Nemam za to dokaze, ali pretpostavljam da je Jovanović bio zamoljen da pozove zemunski klan i da im kaže da oni to urade. Tu je bio i Legija, ali identitet tih ljudi nikada nije otkriven.

Dva meseca kasnije tražio je da se vidimo. Rekao mi je da ne veruje da Miloševiću može da se sudi u Srbiji i da je otvoren za predloge. Sastavio sam depešu državnom sekretaru u kojoj sam tražio primamljiv paket mera koji bi ubedio Đinđića i njegovu vladu da izruče Miloševića Hagu. To je uključivalo finansijske donacije i komercijalne kredite, značajno otpisivanje duga, uklanjanje preostalih sankcija iz Miloševićevog perioda, organizovanje susreta između Đinđića i predsednika, kao i pomoć srpskoj vladi u izručivanju Miloševića. Odobrenje je stiglo narednog dana i Milošević je uskoro prebačen u Hag, a Đinđić se kasnije iste godine sastao sa Džordžom Bušom.

Situacija se komplikuje po Đinđića nakon sukoba dvaju kriminalnih klanova?

Te dve kriminalne grupe – zemunski i surčinski klan – bile su mnogo važnije nego što smo to mi na Zapadu shvatali. Vođa surčinskog klana, Ljubiša Buha Čume, posvađao se sa „zemuncima“, što je dovelo do toga da se njegova građevinska firma našla na udaru kada su mu digli u vazduh petnaestak kamiona i buldožera. Pobegao je u Istanbul i verujući da hoće da ga ubiju zatražio je pomoć bliskog saradnika predsednika Vlade (pretpostavlja se da je u pitanju Velimir Bata Janušević – prim. A. O.), koji je pozvao bivšeg britanskog šefa MI6 u Beogradu koji se nalazio u Beču.

On je organizovao da Čumeta prebace u bazu u Slovačkoj gde je podvrgnut ispitivanju (nakon čega je prebačen u ambasadu SCG u Bratislavi – prim. A. O.). Čume je veoma precizno opisao sve što su radili i on i zemunski klan, otmiče i ubistva, uključujući i ubistvo Ivana Stambolića. Đinđić je bio u zamci, trebala mu je naša pomoć, ali je obećao članovima zemunskog klana da ih neće dirati, a onda je rešio da podigne optužnice protiv njih.

Pet minuta kasnije znali su za njegovu odluku, jer je zemunski klan bio infiltriran u Ministarstvo unutrašnjih poslova. Imao sam uvid u svedočenja koja to potvrđuju. Ako je trebalo da nalog za hapšenje članova zemunskog klana bude predat istom ministarstvu u kojem su sedeli njihovi saradnici, bilo je izvesno je da će oni o tome odmah biti obavesteni. To je zapečatilo Đinđićevu sudbinu, jer su verovali da ih je izdao. Za Đinđićevu smrt krivim Hag, izručenje Miloševića i ostalih i kriminalne bande.

Da li vam je Đinđić rekao da mu je život ugrožen?

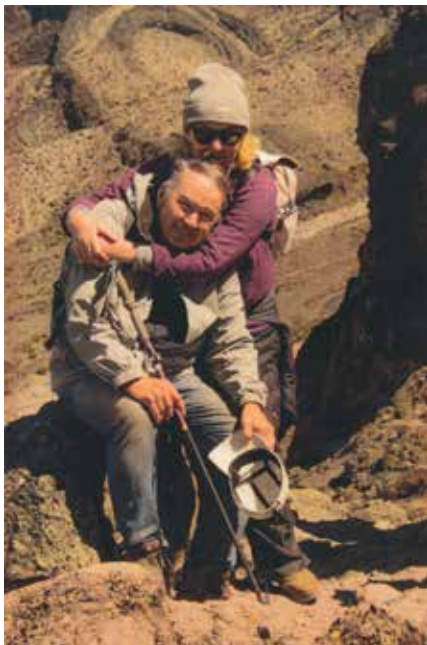
Da, jeste. Nakon što su već pokušali atentat na njega, na auto-putu, kada je kamion izleteo ispred Đinđićevog vozila.

Zoranova kuća je bila odmah pored moje, između rezidencije i njegove kuće bio je prolaz sa kapijama s obe strane. Kada bi hteo da dođe do mene, mogao je da prođe kroz kapiju, kao i ja kada bih išao do njega. Te noći sam bio u njegovoj kući i on mi je ispričao o pokušaju atentata.

Njegova supruga je bila tu, razgovarali smo, bio je svestan da je situacija ozbiljna, jer je Bagzi bio član zemunskog klana. Ali je rekao zanimljivu stvar, da ne može o tome da govori javno jer bi mu se ljudi smejali, pošto mu se ništa nije dogodilo, nema štete na automobilu, niko nije pucao. Ubijen je četiri dana kasnije (u dvorištu zgrade Vlade).

U tu zgradu sam ušao najmanje pedeset puta. Uvek su me vozili kroz podzemni ulaz koji je prostran, iz koga može da se uđe u zgradu liftom. Đinđić je znao da mu pretila opasnost, ali nije koristio taj ulaz, već je otišao na drugi, otvoreni. Kada je izašao iz kola, pucali su na njega. Nikada neću razumeti zašto nije koristio podzemni prolaz.

U knjizi se vraćate na okolnosti pod

Penjanje na Kilimandžaro, Lin i Bil, 2017.

kojima je došlo do vašeg susreta sa Vladimirom Bebom Popovićem u vreme operacije „Sablja“ i kažete da je on kontrolisao kako mediji izveštavaju o toj akciji i organizovao medijske napade na one koji je kritikuju. Za Popovića, koji je bio Đinđićev čovek za medije, tvrdi se da je tada iz senke upravljao medijskom scenom Srbije na način koji priliči totalitarnim društvima, a da je i danas u medijskoj sferi veoma uticajan.

Beba Popović se ponašao kao medijski car. Kada je radio sa Zoranom, stalno bi zvao urednike i novinare i vikao na njih ukoliko bi se usudili da kritikuju Đinđića. Oni su dolazili kod nas da se žale kako ih ugrožava dok pokušavaju da budu nezavisni.

Na Novom Beogradu su se pojavili plakati sa likom Verana Matića, vlasnika B92, na kojima je pisalo: „Traži se. Živ ili mrtav“. Bilo je jasno da je to delo Bebe Popovića. To je uradio zato što je B92 umeo da bude veoma kritičan prema Zoranu Đinđiću. Popović je to mrzeo.

Zatražio sam da se vidim sa Zoranom i rekao sam mu: „Pogledaj ove plakate, ovo ne izgleda dobro ni za tebe ni za tvoju vladu.“ On mi je odgovorio: „Da, znam. Posvadao sam se s Bebom oko toga. Otišao je ljut pre nekoliko dana i nije se vratio.“

Sve do trenutka kada je Đinđić ubi-

jen, Beba se nije pojavio na poslu. Kada je Zoran ubijen, istog trenutka se vratio kao jedna od vodećih figura u novoj vladi i uz Čedu Jovanovića imao je ogromnu ulogu u operaciji „Sablja“.

Nova vlada je uvela vanredno stanje. U početku je to bilo neophodno, ali vanredno stanje se produžilo iako su operacije hapšenja bile završene i osumnjičeni u zatvoru. Razlog je bila želja nove vlasti da po svaku cenu pronađe vezu između Koštunice i atentata. I nisu uspeali u tome. Ponovo su počele da mi stižu žalbe da Popović vrši pritisak na medije. Besneo je i pretio medijima zbog svakog teksta koji je bio kritičan prema vanrednom stanju.

Zatražio sam da se sastanem sa novim predsednikom vlade, Zoranom Živkovićem. Pitao me je za mišljenje i ja sam mu rekao da vanredno stanje treba ukinuti. Rekao sam da i dalje mogu da gone sve za koje misle da su odgovorni za atentat i da im za to nije potrebno vanredno stanje. On se složio. Onda sam mu rekao da Beba Popović viče na sve u medijima koji se usude da kritikuju operaciju „Sablja“ i da napadi na medije ne izgledaju dobro u očima sveta. Rekao sam mu: „Kada novinari pokušavaju da izveštavaju, da kritički govore o odlukama, vi se ponašate ovako.“

Nakon tog razgovora sa Živkovićem, Beba je došao kod mene u rezidenciju i doneo mi debelu fasciklu sa tekstovima koji su bili kritični prema Đinđiću. Hteo je da mi pokaže s čim sve mora da se bori. Rekao sam mu: „Izvinite, ali to je sloboda štampe.“

To je bio vaš prvi susret?

Da. Pre toga sam ga sretao u hodnici ma kada bih išao kod Zorana, video bih ga za njegovim stolom u Vladi i u sličnim situacijama, ali nikada nismo imali sastanak. Popović je otpušten i ja sam stekao neprijatelja za ceo život.

Beba Popović je doprineo predstavi da je atentat na Đinđića orkestriran od Koštunice i službi bezbednosti?

Da, mislim da je radio na tome.

I danas je prisutan i kažu da radi isto, samo u novoj vladi.

Stvar je u tome što je imao tu osobinu da je, ako radi za vas, potpuno, sto procentno odan. Ne biste mogli da nađete lojalnijeg i odanijeg čoveka. Možda

samo pas može da bude lojalniji. I to je ključ zašto je i dalje tu. Jer kada je uz vas i radi za vas, on je veoma agresivan, veoma uporan u tome da ukloni svaku kritiku na vaš račun. I u tome je bio veoma dobar.

Prvi ambasador Srbije u SAD nakon Petog oktobra, Milan St. Protić, u svojoj knjizi o diplomatskoj službi i Srbiji toga vremena piše da ste ga vi ohrabрили da prihvati diplomatsku dužnost u Vašingtonu. Da li je on bio vaš kandidat?

To nije bila moja ideja. Kada je objavljeno da je postavljen za ambasadora, sreo sam se s njim nekoliko puta. Delovao je kao razuman čovek, mislio sam da će mu ići dobro u SAD. Zato sam bio iznenađen kada se ubrzo vratio, pretpostavljam zbog neslaganja sa Koštunicom. Nisu mu se dopadale neke stvari koje je Koštunica radio i to je javno rekao.

Kakvi su bili vaši kontakti sa Koštunicom u to vreme?

Ograničeni, nikada nisu dugo trajali, nisu bili neprijatni ali ni konstruktivni. Prvi sastanak smo imali po mom povratku, na njemu je bio Džim O'Brajan, naš specijalni izaslanik za Balkan. Koštunica je rekao da ima tri ideje vodilje: Ustav, Dejtonski sporazum i Rezoluciju 1244 Ujedinjenih nacija. U srpskom Ustavu stoji da nijedan srpski državljanin ne može da bude izručen u stranu zemlju ili stranoj sili. Kad je rekao da će se držati Ustava, to je značilo da neće saradivati sa Tribunalom. To je bila njegova pozicija od prvog dana koje se čvrsto držao.

Da li će nova administracija SAD insistirati na Vašingtonskom sporazumu koji je potpisan u vreme prvog mandata Donalda Trampa?

Na osnovu uloge koju je Ričard Grenel imao u prvoj Trampovoj administraciji, očekivao sam da će Trampovi ljudi biti aktivni po pitanju Kosova. Ali to zasa sada nije slučaj.

Bilo je zaista zanimljivo kada je Aleksandar Vučić otišao u Majami gde je Tramp imao sastanak sa donatorima. Vučić se pojavio tamo očekujući da će se videti sa Trampom, ali ga on nije primio. Pitanje je ko mu je dao ideju da će doći do sastanka. Možda je to Rudi Đulijani koji je ovde bio nekoliko puta, ne znam. **N**

Ubistvo Čarlija Kirka

TIPPING POINT AMERIKA

Kakva je uopšte diskusija u kojoj se postavlja pitanje „zašto je ubistvo jutjubera važnije od dece stradale u školi“, „da li mama i tata ubice glasaju za ove ili one“ i podvlačenje da je „Kirk braneći Prvi amandman, stradao od Drugog“

Piše Pavle Zlatić

Ubistvo, kako se to danas kaže, „konzervativnog komentatora“ Čarlija Kirka usred univerzitetskog kampusa u Juti, novi je galon benzina na plamenu političkog nasilja u Americi.

Umesto da neko proba da posegne za neakvim magičnim protivpožarnim aparatom, već u prvim satima, a zatim i u danima, u vatru je duvano praktično sa svih strana. Svaki detalj – meci, motivi, biografija ubice (sve one prave i sve one lažne), roditelji, prijatelji, pa čak i sama potraga za njim – ugravan su kao klinovi u pukotinu koja razdvaja tamošnje, a velikim delom i globalne, političke polove.

Zato je jedan od prvih uglova koji bi mogao pomoći da se razume složeni i sve krvaviji mozaik u SAD onaj koji se vidi u ogledalu. Mlada uzdanica Donalda Trampa je posle još jedne od svojih brojnih turneja po univerzitetima trebalo da održi debatu sa pandanom iz tabora američke levice Hasanom Pajkerom, mnogo poznatijim po imenu Hasan Abi.

Njihov duel, što je važna reč u ovom kontekstu, bio bi njihov treći susret. Prva dva su se odvila u dva navrata na Politikonu prošle decenije, a sve do nesuđenog novog, pod nazivom „Politika mladih: Oblikovanje umova generacije Z“, obojica su postali ključni igrači u svom delu političkog spektra. Međutim, svoj prostor i popularnost gradili su van mejnstrima, često ignorisani od velikih medija.

Tako je i Hasan Abi na svoj način izveštavao o atentatu na poznatoj (neka-da) gejmerskoj platformi Twitch. Umesto napucanog studija, silne produkcije, reflektora, šminkera i nervoze onih ljudi sa slušalicama, Hasan je sedeo za svojim stolom, za računarom.

Ovo nije Amerika mejnstrim medija, ili onih medija koji uzalud prelistavaju sada skoro mrtvu i beskorisnu dnevnu štampu, a to čak nije ni Amerika novog mejnstrima. To je „treća javnost“, koja se teže vidi iz Evrope, mnogo ukorenjenija u samoj Americi, ali je to i Amerika koja stasava i dolazi po svoje i sleva i zdesna, šta god to u ovom trenutku značilo

U gornjem desnom uglu strima bio je čet prozor koji se popunjavao (kao i uvek) munjevitom brzinom, a levo se video njegov internet pretraživač sa gomilom tabova – od postova na X-u, preko direktnog prenosa CNN-a, do Reddita. Mnogo važnije, dole desno, pored ikonice čovečuljka, gde se vidi koliko ljudi uživo gleda neki strim, pisalo je: 250.000.

U tom trenutku bio je ubedljivo najgledaniji na platformi na kojoj je u proseku u svakom trenutku oko dva miliona ljudi. Igram slučaja, nešto više od

dva miliona je prosečna gledanost na američkom Foksu, dok su daleko iza NBC (oko 700.000) i CNN (oko 450.000). Razlika je u tome što su na televizijama mahom gledaoci stariji od 65 godina. Ključna demografska kategorija, ono što se zove „demo“, gledaoci stari između 25 i 54, čine tek deseti deo onih koji gledaju političke emisije u „prajmtajmu“.

Kada se desio atentat na Kirka mejnstrim, mediji na kabl i vebu su se utrivali u svom karakterističnom plesu, niz izjava sa svih strana, uglavnom odmerenih, mada je bilo i oštrih, tekstovi „šta znamo do sada“, kajron koji iznova i iznova ponavlja istu stvar, objavlivano je da je napadač uhapšen, pa onda da možda i nije (a nije bio), sve po nekoj staroj matrici stare važnosti i stare brzine.

U stvari, bila je to repriza „izveštavanja u kriznim situacijama“, žanra koji gledamo već decenijama naovamo. Na kraju, ko se seća napada na Bostonskom maratonu iz 2013. godine – kratka montaža sa CNN-a i njihovo „napadač jeste–nije uhapšen“ primer je koji se pušta mladim novi-

Kirk je imao veliki talenat da retorikom zavede „starije republikance“, da se i te kako pohvali, i stavi potpuni monopol na zasluge u animiranju mladih glasača

narima i dan-danas kada se govori o važnosti provere izvora i tačnosti informacije.

Amerika Hasan Abija i Čarlija Kirka živi potpuno drugačije i konzumira informacije potpuno drugačije. Tamo provera izvora nije tako visoko na listi prioriteta, a u toj njihovoj Americi se i ne krije da to nije važno.

To nije Amerika mejnstrim medija, ili onih medija koji uzalud prelistavaju sada skoro mrtvu i beskorisnu dnevnu štampu, a to čak nije ni Amerika novog mejnstrima – roganovskih podkastera, novih influensera i komentatora, koji imaju milionske ugovore sa Spotifajem i velikim platformama.

To je „treća javnost“, koja se teže vidi iz Evrope, mnogo ukorenjenija u samoj Americi, ali je to i Amerika koja stasava i dolazi po svoje i slepa i zdesna, šta god to u ovom trenutku značilo.

Svakako nije umivena, i ne nosi rukavice, a baš je o tome govorio Hasan Abi. On jeste odmah pozvao ljude da prestanu da se sprdaju sa atentatom, ali je zatim rekao da bi trebalo govoriti o tome šta je zapravo Čarli Kirk zastupao: „Mediji sa obe strane će sada pričati o nje-

mu kao o veštom komunikatoru, dobrom organizatoru, pričaće o njemu kao o mučeniku, ali bez ikakvog ideološkog osvrta na to šta je on radio i govorio.“

Sledeći ugao, još manje vidljiv odavde, a verovatno mnogo važniji za kraj ove priče nego za ovaj početak, jeste i četvrta Amerika. To je ona koja je možda brojčano najbrojnija, koja svako jutro ide na posao, a zatim se kroz naporan „komjut“ vraća kući, ona koja ne živi velike gradove, univerzitetske kampuse, visoku politiku i nije beskonačno i neizlečivo „onlajn“.

Kao neki obrnuti *The Matrix*. Između te realne i „normalne“ Amerike i ovog paralelnog, platformama zaposelnog sveta postoji tanka membrana. Godinama je ona sama pucala, povremeno i incidentno, pa su se stvari tako i izlivala. Ono što je prethodilo ubistvu Čarlija Kirka, sam atentat, a zatim ono što je usledilo u danima posle, jesu pokušaji da se ta membrana aktivno buši, da se sav besmisao onlajn agresije pretvori u stvarnost i zato upravo tu pukotinu vredi posmatrati ako želimo da razumemo kuda vodi ova priča.

USPON MAGA DEČKA

A priča je manje–više samo u prvih nekoliko sati nakon što je ispaljen metak u Juti tekla onako kako je Hasan Abi najavio. Veliki mediji i neki istaknuti kolumnisti su pozvali na mir, ali je retoriku vrlo brzo zaoštrio kratkim obraćanjem Donald Tramp, svalivši krivicu na „radikalnu levicu“ i najavio novi okršaj sa onima koji „godinama demoinizuju divne Amerikance kakav je bio Čarli i pored ih sa nacistima“.

Tramp, Džej Di Vens i „njihova baza“ odavali su poštu Kirku i slali podršku njegovoj mladoj porodici, napad su brzo osudili i bivši predsednici kao što su Barak Obama, Džo Bajden i Džordž Buš, pa ljuti Trampov protivnik i guverner Kalifornije Gavin Njusom i mnogi drugi, a zastave ispred Bele kuće su spuštene na pola koplja.

Američki potpredsednik svakog dana objavljuje kratke klipove u kojima govori o Kirku, njihovom prijateljstvu, njihovim porodicama, i poziva da se oni koji slave njegovu smrt, a ima ih, prija-

ve poslodavcima, otpuste i tako defakto „kenseluju“.

Prvi čovek FBI-ja Kaš Patel između ostalog poručio je „svom bratu“ Kirku da će se sresti u Valhali, što je opet naišlo na podsmeh u zabitima interneta, ali se onda probilo i u mejnstrim medije.

Bivša uzdanica demokrata Tulsi Gabard, sada sa pozicije prve žene američkih obaveštajnih službi, uporedila je ubistvo Čarlija Kirka sa 11. septembrom i nazvala ga terorističkim činom.

„Ne možemo da dozvolimo da nas utišaju strahom. Moramo da živimo kao Čarli Kirk, da sledimo primer koji je oslikan u rečima Martina Lutera Kinga da tama ne može isterati tamu, to može samo svetlost, i da mržnja ne može da isterati mržnju, to može samo ljubav“, rekla je Tulsi Gabard, možda i sa namepom da ublaži Kirkove kritike prema Kingu.

Aktuelna administracija je tako sa najviših pozicija odala poštu čoveku koji je bio izuzetno važan za najmlađi deo pomenute baze i koji je mobilisao i uključio u političke procese milione konzervativnih Amerikanaca preko svoje organizacije „Turning Point USA“.

Organizaciju je osnovao sa 18 godina, ali ne kao nekakav think-thank, već kao čvrstu mrežu i infrastrukturnu podršku kulturnom ratu, a njen uspeh mu je omogućio da s vremenom postane ne samo blizak sa konzervativnim političkim krugovima već i sa samim predsednikom i njegovom porodicom. Čarli Kirk je tako od „mladog lava“ desnice, dostigao status važnog igrača u MAGA pokretu, poziciju neformalnog savetnika Donalda Trampa i rado viđenog gosta u Beloj kući.

Njegov uspon nije bio gladak, a osim rane fascinacije Rašom Limboom, i uspešnim srednjoškolskim nastupima i govorima na lokalnim skupovima, Kirk je u orbitu poslala važna MAGA kopča – Brejtbart Stiva Benona. Posle jednog članka iz 2012. godine u kome je napao ekonomistu Pola Krugmana, usledilo je gostovanje na Foksu, a zatim i susret sa jednim od aktivista tada popularnog „Pokreta čajanke“ Bilom Montgomerijem, koji ga je ohrabrio da gradi svoju mrežu na univerzitetskim kampusima širom Amerike.

Kirk je osnovao Turning Point USA (TPUSA), a zatim i Turning Point Action, organizacije koje su od skromnih poč-

taka, zahvaljujući ranom uspehu u svojim krugovima, zapaženim turnejama i konvencijama po univerzitetima, počele da dobijaju pažnju donatora. Kako je pisao „Njujork tajms“, Kirk je imao veliki talenat da retorikom zavede „starije republikance“, da se i te kako pohvali, i stavi potpuni monopol na zasluge u animiranju mladih glasača.

Tako je od desetina hiljada dolara donacija, stigao do desetina miliona, gala večeri na kojima je ulaznica koštala više hiljada dolara, pa i do privatnih, konzervativnih donatorskih fondova kao što je Fondacija Bredli i drugih koji su povezani sa čuvenim fondom Heritidž i njihovim kontroverznim „Projektom 2025“.

Kredibilitet u najvišem ešalonu MAGA ekosistema zaradio je neprekidnim radom, jasno iskazanom, beskompromisnom lojalnošću Trampu poslednjih godina, ali i spremnošću da vodi prljave interne bitke. Tramp nikada nije voleo kolebljive i umerene u partiji, naročito kada stoje na putu njegovim ljudima, a Kirk je vodio nekoliko uspešnih ratova baš protiv takvih.

Direktno je učestvovao u rušenju Rone Mekdanijel, nekadašnje predsedavajuće Republikanskog nacionalnog komiteta (RNC), koja se „zaigrala“ i dala podršku LGBT+ zajednici, zatim napala sam TPUSA, da bi je Tramp s vremenom smenio, i to tako što je na mesto kopredsedavajuće postavio svoju snaju Laru Tramp.

Kirk je otvorenim pretnjama na društvenim mrežama i stranačkim sastancima disciplinovao i druge umerenije senatore, ali je od tih zakulisnih radnji daleko vidljivija, verovatno i važnija, bila njegova javna uloga.

KULTURNI RAT NA KAMPUSIMA

Čarli Kirk je bitku vodio na dva velika važna fronta za MAGA ekosistem – na mrežama, gde je uvek bilo svega i svačega, ali i na onom drugom, dugo rezervisanom za liberalnu Ameriku – univerzitetima. Kampusi, YouTube, TikTok i slušalice u ušima su bili Kirkovo bojno polje, što znači da je sve vreme bio tamo gde su odlučivani protekli izbori.

Pre nego što su podkasti postali informativni i politički mejnstrim, baš tamo se mnogo govorilo o jednomlju na kampusima, vredelo je slušati sociologa Džonatan Hajta i njegovog kolegu Gre-

ga Lukijanofa, pa čak i zabludele „sino-ve levice“ Breta Vajnstina i neizbežnog Džordana Pitersona, koji su upozoravali na opasnosti „sigurnih zona“, „zabranе govora“ i „kenselovanja“.

Baš tamo je prostor našao Kirk, njegova organizacija se postavila kao kontrakulturni pokret, kao borci za slobodu govora i Prvi amandman, a onda je nimalo suptilnom taktikom organizovala provokativne debate, dovodila kontroverzne govornike i kreirala „crnu listu“ liberalnih profesora koji „diskriminišu konzervativne studente i propagiraju levičarsku propagandu u učionicama“.

Namera nije uvek bila baš samo da se slobodno govori i pobedi u nekakvim akademskim debatama, već je često bila da se izazove reakcija druge strane, što i jeste bio dokaz netolerancije druge strane.

Na brojnim univerzitetima događaji sa konzervativnim govornicima izazivali su proteste, blokade ili prekide. Na Berkliju i UCLA, ali i na desetinama drugih morala je da intervenišu policija, ne samo da obezbedi salu već i čitav kampus, što je Kirku služilo kao dokaz da „levica guši slobodu govora“. Pomenuta „Professor Watchlist“ baza, koja se redovno ažurirala, nailazila je na žestoke osude, ali je za Kirkove sledbenike to bila potvrda da postoji sistemski pristrasnost protiv konzervativaca.

Zatim je sve to pretvarano u viralne klipove, a ti klipovi u gorivo za akcije animiranja mladih glasača, a te akcije su bile argument za nove donacije. S vremenom, ispostaviće se, i važna valuta na izborima.

KULTURNI RATNIK

Kirk je tako stasao u kulturnog ratnika, koji je neumorno sa mikrofonom u rukama napadao „woke kulturu“ i gurao teme koje jesu večite prelomne tačke američke politike. Način na koji im je pristupao bio je često zapaljiv i bez rukavica, što je bilo novo gorivo za perpetuum mobile iz prethodnog pasusa.

Kod pitanja oružja zastupao je stav (sada će mnogi istaći – ironično) da su žrtve oružanog nasilja i, posledično, mrtva deca po američkim školama, cena koju vredi platiti da bi građani „imali pravo da se naoružaju protiv moguće tiranije“.

„Ne možete živeti u naoružanom društvu, i očekivati da nećete imati bar jed-

Postoji tačno nula kombinacija karakteristika ubice, boja kože, pol, seksualnost, politička orijentacija, koje mogu pomoći da se pronađe onaj „protivpožarni aparat“. Istovremeno postoji tačno sto odsto kombinacija koje će, pre ili kasnije, biti iskrivljene i instrumentalizovane

nog mrtvog zbog toga. To je besmislica. Ja mislim da je vredno toga, mislim da вреди imati, nažalost, cenu nekog broja žrtava svake godine kako bismo mogli da imamo Drugi amandman i da zaštitimo svoja bogomdana prava. To je racionalno“, rekao je Kirk.

Otvoreno je govorio protiv nekontrolisane imigracije, posebno protiv one iz islamskih zemalja, zapaljiv je bio oko rodniha pitanja i rase, a oko abortusa je bio nepokolebljivo *pro life*, vezujući ga za moralni i civilizacijski raspad.

Viralan je bizaran klip na kome na pitanje o tome da li bi u hipotetičkoj situaciji da njegova ćerka zatrudni posle silovanja, i dalje insistirao na porođaju – rekao je „da“. Njegov stav je da se „jedna tragedija ne sme rešavati drugom“, a otvoreno je kritikovao konzervativce koji podržavaju bilo kakve izuzetke zbog njihove „nedoslednosti“ i „posrtanja“.

Uporedo sa sličnim pomeranjem u američkoj tehno-desnici, i Kirk je s vremenom sve više naglašavao judeohrišćanske vrednosti kao temelje američkog identiteta i u svakoj raspravi tražio prostor da spoji religiju, politiku i kulturni rat. Direktnu podršku je dobio od manje religioznog Ilona Maska, sa kojim jeste delio stavove o nevladinim organizacijama, problematičnoj glomaznosti administracije i DEI (diverzitet, jednakost, inkluzivnost) politikama.

Kirk je bio protivnik onoga što je on

nazivao „statusom kvo“, napadao je univerzitet i korporacije, kao i organizacije civilnog društva koje je nazivao novom permanentnom birokratijom. Stigao je dotle i da bez uzdržavanja ruši istorijske ikone – Martina Lutera Kinga je nazvao „užasnim, ne dobrim čovekom“, kao i Zakon o građanskim pravima iz 1964. godine. Kako je rekao, to jeste „veoma, veoma radikalan ugao, ali je ugao koji može da brani“, jer je usvajanje Zakona, iako sa dobrim namerama, bila greška koja se pretvorila u današnje DEI politike.

„MLK je rekao jednu dobru stvar, u koju nije verovao. Napravljen je mit koji je potpuno izgubio kontrolu“, rekao je o vodi pokreta za ljudska prava.

Svaka debata na kampusu, gostovanje i svaki nastup bili su mini-front, a iako su silne turneje i konvencije bile umotane u plašt važnosti slobode govora i diskusije, na površini se sve često pretvaralo u „mic drop“ momente, hvatanje mladih neiskusnih levičara u (često zjapečim) logičkim rupama, slično onome što radi malo stariji i popularniji u višim demografskim kategorijama Ben Šapiro.

Ruku na srce, često je i odgovor na drugoj strani bio sličan. Druga strana te medalje su Sem Seder, pa čak i Aleksandrija Okasio-Kortez i njihovi nastupi na društvenim mrežama.

Hvatanje grešaka, viralnost, stotine hiljada gledalaca na novim platformama kao što je Twitch, pretvorili su okršaj u politički teatar za publiku.

I levica i desnica time su se saglasile da debata više nije traženje konsenzusa nego instrument za mobilizaciju.

GDE JE UJEDINITELJ

Sada nije teško zaključiti da to ima svoju cenu, naročito u zemlji koja vrlo dobro zna šta je to političko nasilje i u zemlji u kojoj su četiri predsednika ubijena, dok je nekoliko njih, uključujući i sadašnjeg, preživelo atentate. Zato sada tako daleko zvuče reči Džoa Bajdena sa početka mandata kada je govorio da mu je cilj da bude „ujedinitelj velike američke nacije“.

Koliko je daleko ujedinjenje dobro su pokazale reakcije na ubistvo Čarlija Kirka i otrov koji je sipan i sa jedne i sa druge strane – jednih mahom na X-u, drugih na BlueSky platformi. Ako to nije dovoljno bizarno, вреди istaći da

je sasvim moguće da će uskoro romanizovanje hladnokrvnog ubistva čoveka čije ime verovatno niko više ne pamti, a koje je izvršio ultrapoznati Luidi Mandione delovati prilično benigno.

I pre nego što je javnost saznala ko je pucao, a to je momak po imenu Tajler Robinson, i pre nego što smo čuli gomilu manje ili više važnih detalja iz njegovog života i okruženja, gomilu istina i laži, jasno je bilo da se tu krije novi problem.

Postoji tačno nula kombinacija karakteristika ubice, boja kože, pol, seksualnost, politička orijentacija, bilo šta drugo, koje mogu pomoći da se pronađe onaj „magični protivpožarni aparat“ sa početka priče ili da se govori o građenju mostova ili ujedinjenju oko nečega.

Istovremeno postoji tačno sto odsto kombinacija koje će, pre ili kasnije, biti iskrivljene i instrumentalizovane: ili da potvrde već postojeće narative, ili da budu nova igla za bušenje membrane između „normalne“ i svih drugih Amerika.

Informacije o tome da je u pronalaženju ubice pomogla porodica, da su poruke sa metaka duboko povezane sa internet i gejming kulturom, da je jedno od navodnih priznanja izrečeno na četru Discord servera koji je posećivao Robinson, samo potvrđuju da tužan epilog projekta „Turning point USA“ ima potencijal da jednim delom dovede do „tipping point USA“.

Ne govori to samo metak koji je ubio Čarlija Kirka, već i to da je istovremeno na drugom kraju Amerike bila nova, 47. po redu pucnjava u školi ove godine, da se u celoj zemlji kuva zbog ubistva Irine Zarutske, da je praktično zaboravljeno ubistvo političara u Minesoti od pre samo dva meseca, a da vatru dolivaju ljudi od Konora Megregora do Ilona Maska („levica je partija ubijanja“). Ali i to da je masovno ubistvo u školi „Sendi Huk“ bilo pre dalekih 13 godina.

Kakva je uopšte diskusija u kojoj se postavlja pitanje „zašto je ubistvo Jutjubera važnije od dece stradale u školi“, „da li mu mama i tata glasaju za ove ili one“ i podvlačenje da je „braneći Prvi amandman, stradao od Drugog“.

Zato, nažalost, čak i da legat Drugog amandmana i Čarltona Hestona dožive poraz, iz dubokih američkih rana se može iskopati tane, ali je važnije videti šta će se raditi sa gangrenom. **N**

UJEDINJENE NACIJE leglo despotija i korupcije

Diplomatija je postala retko upotrebljavano sredstvo za rešavanje sporova. Vratili smo se u period upotrebe sile, ogoljene ili sofisticirane, i (zlo)upotrebe veta stalnih članica u SB UN. Treba prihvatiti realnost da je svet nastao posle Drugog svetskog rata, svet u kojem su stvorene UN, nestao. Problem je što u novoj stvarnosti one služe samo za manipulaciju

Piše **Željko Pantelić**,
dopisnik **Nedeljnika** iz Rima

Bivši generalni sekretar Ujedinjenih nacija (UN) Dag Hamaršeld bio je u pravu kada je govorio da „UN nisu stvorene da nas odvedu u raj, već da bismo izbegli pakao“. Ujedinjene nacije nisu i neće odvesti planetu u eden, ali nemaju kapacitet, kredibilitet ni autoritet da spreče da svet ode u pakao. Štaviše, UN su sve bliže tome da postanu instrument diktatorskih i kleptokratskih režima, čiji je konačni cilj da unište ili pokore slobodni deo čovečanstva i ponište sva dostignuća viševekovnih borbi za prava i slobode.

Kritikovati UN je kao pucati na „Crveni krst“. Međutim, kada autokratski režimi upotrebljavaju UN protiv Zapada, optužujući SAD i Evropu za sve zlo ovog sveta, onda je neizbežno reći šta su UN postale. U jednoj rečenici, to je licemerna organizacija čiji je jedini cilj da opstane i u tu svrhu spremna je da se „proda“ svakom

ko bi garantovao njeno preživljavanje.

Svoju zlatnu šansu UN su propustile u poslednjoj deceniji prošlog veka da se nametnu kao „svetska vlada“. Neuspesi u Jugoslaviji i Ruandi pokazali su sve slabije tačke svetske organizacije, odvlačeći je sve dalje od centra planetarne pozornice. Pokušaj reforme UN i njenog najvažnijeg tela – Saveta bezbednosti, simbolično nazvan „UN80“ sa potpisom generalnog sekretara Antonija Guterresa, samo je spisak lepih, ali neostvarivih želja.

Pre 30 godina, na Ist Riveru bio je red država sa ambicijama da postanu stalne članice Saveta bezbednosti ili da se izборе za reformu najvažnijeg tela UN, kako bi obezbedile svoje redovnije prisustvo. Danas te fotelje i reforme nisu ni približno privlačne kao što su bile.

Ruku na srce, diplomatija je generalno postala retko upotrebljavano sredstvo za rešavanje sporova. Vratili smo se u period upotrebe sile, ogoljene ili sofisticirane,

i (zlo)upotrebe veta stalnih članica u SB UN. Treba prihvatiti realnost da je svet nastao posle Drugog svetskog rata, svet u kojem su stvorene UN, nestao. U tom smislu, UN su ono što su uvek bile – ogledalo realnosti međunarodnih odnosa. Problem je što u novoj stvarnosti one služe samo za manipulaciju.

Jedini domen u kome UN još uvek ima nekog smisla jeste tzv. low politics. Trenutno postoji preko 250.000 međunarodnih sporazuma i 2.000 regulatornih sistema koji omogućavaju svetu da funkcioniše kao celina: olakšavaju svakodnevni život ljudima, kompanijama, organizacijama, pospešuju trgovinu i regulišu pomorski i vazdušni saobraćaj. Ujedinjene nacije, uz mnogo ograda, imaju smisla i kao krovna organizacija humanitarnih agencija. Ali, kad dođemo do tzv. visoke politike, do velikih problema zbog kojih su osnovane, one su beznačajno impotentne.

ŠTA SU UJEDINJENE NACIJE?

Odgovor na to pitanje dobili smo prošlog leta, na 79. godišnjicu osnivanja te organizacije, odnosno stupanja na snagu Povelje iz San Franciska 1945. Generalni sekretar UN Antonio Guterres tog dana se nalazio u Kazanju, u Rusiji, na sastanku BRIKS-a gde ga je dočekaio predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin.

U čemu je problem, rekli bi neupućeni posmatrači? Problem je u tome što je Putin predsednik zemlje koja je naredila invaziju na drugu suverenu zemlju i članicu UN. Dakle, otvoreno je prekršio Povelju UN, čiji bi garant i čuvar trebalo da bude njen generalni sekretar. Dalje, Međunarodni krivični sud raspisao je poternicu za Putinom jer je optužen za ratne zločine. Reč je o Tribunalu koji je deo strukture UN i posledično – prvi čovek UN podrija i relativizuje odluke suda koji je deo organizacije na čijem je čelu.

Naravno, mogao bi se upotrebiti kontraargument: Rusija i Kina, članice BRIKS-a, imaju stalnu stolicu u Savetu bezbednosti UN, a pripadnice BRIKS-a predstavljaju i polovinu planetarne populacije. Međutim, jedno je uzimati ozbiljno BRIKS, a sasvim drugo otići na samit u zemlju agresora, biti primljen od osobe optužene za teška krivična dela i istovremeno nemati hrabrosti da kažete jednu reč protiv ruske invazije na Ukrajinu i ratnih zločina.

Funkcioneri UN često se pozivaju na Deklaraciju o univerzalnim ljudskim pravima i Konvenciju protiv torture, a u dve trećine članica BRIKS-a ljudska prava se flagrantno krše i primenjuje se tortura. Guterres je – a zar je neko očekivao drugačije – ćutke prešao preko tih „sitnih“ detalja.

Kakva je UN organizacija pokazuje i njen odnos prema ruskoj agresiji na Ukrajinu i ratu Izraela protiv Hamasa. Guterres ne samo da je od početka napada na Ukrajinu davao neodređene i neutralne izjave, dobro pazeći da ne kaže nijednu reč koja bi mogla zasmetati Moskvi ili Peking, već je i opravdao Hamasov teroristički napad na Izrael u kome je preko 1.200 civila ubijeno, a par stotina završilo u tunelima ispod Gaze kao taoci. „Akcija Hamasa se nije dogodila u vakuumu“, bio je njegov relativizatorski komentarij.

Generalni sekretar UN, kao i njegovi prethodnici, ostavio je stanovnike Gaze

„Imaš kancelariju, telefon, kompjuter, najbrži mogući internet, ali na izveštaje koje pišeš nikada ne dobijaš odgovor ili bilo kakvu reakciju. Tvoje kolege u Armanijevim odelima dolaze na posao oko deset sa kafom u ruci. Nikada nema ništa urgentno da se radi, sve može da sačeka, neće pobeći nikuda“

na milost i nemilost terorističkoj organizaciji Hamas. Štaviše, u prethodnih dvadeset godina zatvarali su oči pred otvorenim zloupotrebama pomoći UN i drugih organizacija, kako u Gazi, tako i u Libanu. U kampovima UNHCR-a u Libanu islamski ekstremisti potpuno su preuzeli kontrolu, a UNRWA je u prethodnih 20 godina bila u potpunoj službi Hamasa i glavni finansijer izgradnje tunela ispod Gaze.

Istovremeno, zvuče kao vicevi lošeg ukusa činjenice da je Iran rukovodio telom UN koje se bavi zaštitom prava žena, ili da je Libija bila na čelu tela za zaštitu ljudskih prava, čiji su članovi Saudijska Arabija, Zimbabve i Kuba. U Savetu za ljudska prava uobičajeno je da autokratski i kleptokratski režimi imaju većinu, pa zato nije čudo da se za izvešioce biraju osobe poput Francuske Albaneze.

UN KAO DRUŠTVO NARODA

Danas UN sve više podsećaju na Društvo naroda između dva svetska rata, koje je nemoćno posmatralo bujanje fašizma, nacizma i komunizma, baš kao što UN impotentno posmatraju jačanje diktatorskih, kleptokratskih i autoritarnih režima. U međuvremenu su demokratske i slobodne zemlje postale manje na staklenoj palati na Ist Riveru.

To objašnjava zašto su životi civila i dece u Gazi važni, a nisu oni u Ukrajini, Sudanu, Jemenu, Kongu, Libiji, državama Sahela, Mjanmaru. Da ne govorimo o pravima i slobodama ljudi koji žive u Kini, Rusiji i na tzv. Globalnom jugu. Za njih je Konvencija o ljudskim pravima UN mrtvo slovo na papiru, a čelnicima UN ne prolazi ni kroz predsoblje savesti da dignu glas protiv kršenja ljudskih prava i gušenja sloboda: par stotina hiljada dolara godišnje i serija benefita mnogo su važniji.

Katastrofalni rezultati UN u bivšoj Jugoslaviji, Ruandi, Haitiju, Iraku, Jemenu, Siriji, Libiji, Kongu, zatim seksualni skandali, korupcija, zloupotreba položaja, nenamensko trošenje novca, šverc različitih tipova, slizavanje i saučesništvo sa diktatorskim i kleptokratskim režimima i terorističkim organizacijama poput Hamasa ili Hezbolaha – to je lična karta UN u poslednjih 35 godina.

Više od devedeset odsto službenika UN koji su prijavili slučajeve korupcije, zloupotrebe ili saučesništva u nedozvoljenim radnjama sa diktatorskim režimima ili organizacijama dobili su otkaze ili su degradirani u službi, umesto da budu nagrađeni i unapređeni.

Ujedinjene nacije su na početku milenijuma imale 30.000 zaposlenih, a u 2023. godini na platnom spisku svetске organizacije bilo je 133.126 osoba. U osamdesetogodišnjoj istoriji postojanja UN se nisu usredsredile na par ključnih prioriteta, već su proširile delovanje na gotovo sve sfere života i globalnih pitanja. Ta bulimična aktivnost UN, koju su podsticale države članice kako bi ostvarivale svoje interese preko agencija UN, u potpunosti je razvodnila uticaj i podrija autoritet UN i njenih agencija.

Pojedini komesarijati, saveti ili agencije UN, poput UNHCR-a, UNICEF-a ili UNESCO-a, imaju svoju logiku i opravdanje, uprkos svim skandalima koji su ih pogadali. Ali drugi su potpuno prevaziđeni, poput Saveta za proces dekolonizacije (koji je davno završen), Ekonomske komisije UN za Evropu ili Saveta za industrijski razvoj.

UZALUDNA ORGANIZACIJA

Pre par godina u Gardijanu je osvanuo tekst anonimnog funkcionera UN kome je prekipelo i koji je preko britanskih novinara upoznao javnost sa životom „mandarina“ iz UN:

„Imaš kancelariju, telefon, kompjuter, najbrži mogući internet, ali na izveštaje koje pišeš nikada ne dobijaš odgovor ili bilo kakvu reakciju. Tvoje kolege u Armanijevim odelima dolaze na posao oko deset sa kafom u ruci. Nikada nema ništa urgentno da se radi, sve može da sačeka, neće pobeći nikuda. Nemaš ispred svoje kancelarije ljude koji anksiozno čekaju vesti o očetom ili nestalom detetu. Nema dečjih izgladnelih lica pritisnutih na prozor tvog auta dok prolaziš kroz izbeglički

kamp. Nema udovica, očeva, majki koje plaću i mole za minut vaše pažnje. Ne morate da radite vikendom ni prekovremeno; štaviše, ne smete da radite vikendom ili prekovremeno jer biste stvorili užasan presedan. Ali zato možete mirno da se oženite ili udate jer vam je sve obezbeđeno, uključujući i kompletno i najbolje moguće zdravstveno osiguranje, doprinose za penzioni fond, školske stipendije za decu, novčanu nadoknadu za stanarinu, redovno povećanje plate svake godine. Vrlo brzo naučiš da regrutuješ osobe koje neće ugroziti tvoj položaj – mediokritete koji će u hodu shvatiti pravila igre i kako igračka funkcioniše.“

Razmere proćerdanog novca, vremena i energije u UN najbolje je opisao njihov prvi čovek, Guterres. Pravedajući svoju neopravdano veliku platu i plate svojih potčinjenih, Guterres je – valjda misleći da će ostaviti bez daha i argumenata svoje kritičare – izneo podatak da je u 2024. godini u UN održano 27.000 sastanaka u okviru 240 različitih tela, a da je Sekretarijat UN proizveo 1.100 izveštaja. Neko bi rekao: „Čega se pametan stidi...“ ili „Žali bože bajtova i papira“, jer te izveštaje ne čitaju ni oni koji ih sastavljaju, a kamoli drugi, dok su efekti sastančenja kao lanjski sneg.

Vrlo je indikativan podatak da samo 49 članica UN od 193 redovno plaća svoju kvotu za budžet organizacije koji iznosi 3,72 milijarde dolara. Dva najveća dužnika su SAD i Kina. Vašington duguje milijardu i po dolara, a sa Trampom u Beloj kući pitanje je da li će i kada taj novac biti uplaćen. Novina je Peking, koji je do sada redovno plaćao svoju kvotu, ali je ove godine odlučio da odloži uplatu do kraja 2025.

Dodatni problem za UN predstavlja odluka Trampa da demontira USAID i da smanji za 83 odsto programe međunarodne saradnje, budući da su od USAID-a i američkih programa pomoći najviše koristi imale UN i njihove agencije. U toj lančanoj reakciji najviše su stradali oni najugroženiji, budući da UN prvo kreću pomoć ljudima zbog kojih postoje, zatim radna mesta, a tek na kraju plate.

Takozvano profesionalno osoblje UN prima godišnju platu od 46.000 dolara (eksperti koji su tek počeli karijeru) do nešto više od 200.000 dolara (rukovodioci). Imajući taj podatak u vidu, malo kome teško pada odluka o preseljenju sedišta agencija i organizacija na druge

destinacije, počev od Afrike, tj. glavnog grada Kenije, Najrobija, gde će se preseliti i udomiti UNICEF, Fond UN za stanovništvo i UN Women.

Dislokacija organizacija UN očajnički je pokušaj da se izbegne bankrot. Prvi signali krize UN i manjka fondova počeli su da isplivavaju pre pet godina, kada su na Ist Riveru počeli da uvode mere štednje.

Njujork i Ženeva su u klubu najskupljih gradova na svetu, dobrim delom i zahvaljujući Ujedinjenim nacijama, koje su značajno doprinosile povećanju bogatstva američkog i švajcarskog grada. U Njujorku, sa blizu 11.000 zaposlenih, UN su među 25 najvećih poslodavaca, a i u Ženevi su u vrhu sa blizu 3000 zaposlenih, dok sa platama svojih zaposlenih značajno doprinose visokom standardu građana.

U Ženevi su Agencija za borbu protiv AIDS-a, Svetska zdravstvena organizacija i sama centralna ispostava najavili drastično kresanje troškova i radnih mesta. Visoki komesar za ljudska prava Volker Tirk, kao i Agencija za trgovinu i razvoj i Međunarodna organizacija za migracije, premestiće značajan deo osoblja u države i gradove gde su troškovi manji u odnosu na postojeće na Ženevskom jezeru.

Visoki komesarijat za izbeglice najavio je smanjenje troškova za 30 odsto i redukovanje rukovodećih mesta za polovinu, a sličnim putem primorana je da ide i Kancelarija za humanitarne poslove, koja će smanjiti personal sa 2600 ljudi na oko dve hiljade.

SAVET BEZBEDNOSTI - ZASTAREO I BLOKIRAN

Savet bezbednosti UN, osim što je anahrono telo, potpuno je blokiran unakrsnom upotrebom veta stalnih članica, pre svih SAD, Rusije i Kine. Ujedinjene nacije nisu zaustavile nijedan rat u poslednjih nekoliko decenija, štaviše, nisu uspele ni da održe linije razdvajanja tamo gde su njihove snage bile raspoređene.

Ujedinjene nacije nisu samo propustile da zaustave ratove u Ukrajini ili Gazi, nego nisu imale ni autoritet ni specifičnu težinu da zaustave masakr u Sudanu. U toj afričkoj zemlji ubijeno je više ljudi nego u Gazi u poslednje dve godine, a raseljeno je više od deset miliona osoba – u totalnoj tišini zvaničnika UN.

Savet bezbednosti je reformisan samo jednom u prethodnih 80 godina, uprkos velikim promenama koje su se dogodile

Razmere proćerdanog novca, vremena i energije u UN najbolje je opisao njihov prvi čovek, Guterres. Pravedajući svoju neopravdano veliku platu i plate svojih potčinjenih, Guterres je – valjda misleći da će ostaviti bez daha i argumenata svoje kritičare – izneo podatak da je u 2024. godini u UN održano 27.000 sastanaka u okviru 240 različitih tela, a da je Sekretarijat UN proizveo 1.100 izveštaja

u međuvremenu, počev od toga da ima mo četiri puta više članica UN nego 1945. godine, kada su osnovane u San Francisku. Podsetimo, jedina reforma sprovedena je pre više od pola veka, kada je izvršena velika dekolonizacija i broj članica UN skočio sa 51 na 117. Među stalnim članicama SB UN napravljena je samo jedna rotacija, pre 52 godine, kada je Peking zauzeo mesto Tajpeja, odnosno kada je Narodna Republika Kina preuzela poziciju Republike Kine (zvanično ime Tajvana).

Generalno, u cirkulaciji su tri predloga za reformu Saveta bezbednosti. Prvi je uslovno nazvan G4 ili „američki“ i predviđa da se SB proširi za pet novih stalnih članica (Nemačka, Japan, Indija, Brazil i Južnoafrička Republika), ali bez prava veta.

Želja Vašingtona, barem pre povratka Trampa na vlast, bila je da zadovolji Japan i Nemačku, koji su već decenijama među najvećim finansijerima UN, Indiju – najmnogoljudniju zemlju na svetu i sve više strateškog partnera SAD u Indo-Pacifiku, Brazil – najviše proameričku zemlju među latinoameričkim državama, uprkos antizapadnim stavovima predsednika Lule, dok je Južnoafrička Republika najmanje loš izbor među ponudjenima sa afričkog kontinenta.

Drugi predlog lansirala je grupa država koje sebe nazivaju „Uniting for Consensus“. Oni predlažu da se SB UN proširi na 26 članica, ali bez novih stalnih članica. Njihov cilj je da ne cementiraju klub velikih i izabranih, koji bi marginalizovao ostale. U tom društvu nalazimo države „gubitnike“ iz američkog predloga, poput Italije u Evropi, Argentine u Južnoj Americi, Indije i Južne Koreje u Aziji.

Ideja grupe „Uniting for Consensus“ jeste da se pored stalnih članica SB UN doda devet članica koje bi se birale na duži mandat, a preostalih 12 biralo bi se kao do sada – na dve godine. Geografska preraspodela podrazumeva da Afrika i Azija dobiju tri mesta za duži mandat, Latinska Amerika i Karibi dve stolice, a tzv. „WEOG“ (zapadnoevropske zemlje, plus skandinavske, Grčka, Turska i Australija) jedno. Dodatna dva mesta za rotaciju na svake dve godine bila bi dodeljena istočnoevropskim državama, a jedno tzv. malim državama.

Predlog Afričke unije predviđa da najsiromašniji kontinent u proširenom Savetu bezbednosti UN dobije dve stalne stolice, sa pravom veta, i pet mesta za nestalne članice. Rezon afričkih zemalja je da se 60 odsto tema o kojima se raspravlja ili odlučuje na Ist Riveru odnosi na Afriku, pa bi samim tim zemlje tog kontinenta trebalo da imaju veću specifičnu težinu u UN.

Više od tri četvrtine novca potrebnog za finansiranje rada UN dolazi iz zapadnog sveta, pre svih SAD, Japana, Nemačke, Francuske i Italije. Kina izdvaja za UN duplo manje novca od SAD, a Rusija tek deseti deo, iako je stalna članica SB UN. O drugim zemljama, čiji je doprinos gotovo ravan nuli, da i ne govorimo.

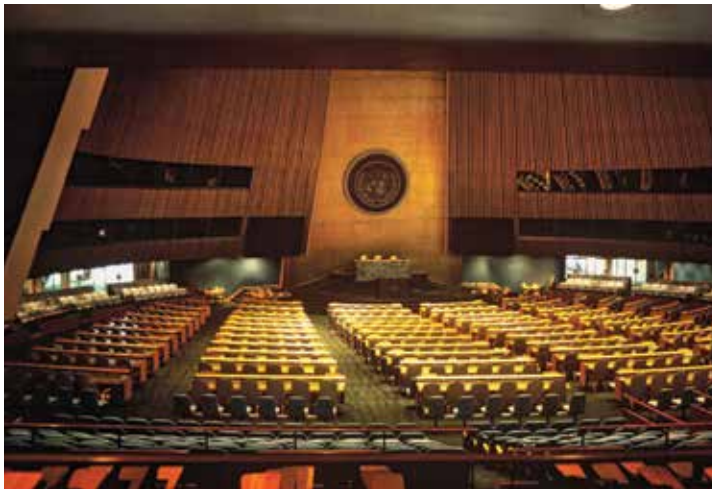
Sva tri predloga, bez obzira na njihovu utemeljenost, nemaju nikakve šanse da prođu jer se sudaraju sa pravom veta pet stalnih država članica SB UN, koje ne žele da podele privilegiju koju imaju sa drugima, a kamoli da je se odreknu. Među pet vlasnika veta, samo je Francuska, pre par godina, stavila na sto ideju da bi i stalne članice SB UN trebalo da ostanu bez prava veta kada se radi o teškim ratnim zločinima, poput genocida i etničkog čišćenja.

Na konferenciji u Dumbarton Oksu, koja je postavila temelje za Konferenciju u San Francisku na kojoj je dogovoreno osnivanje UN, tadašnji američki državni sekretar Kordel Hal izgovorio je rečenicu koju će kasnije usvojiti kao „crveno slovo“ u Moskvi i Pekingu: „Amerika ne bi ostala ni jedan dan u UN ako ne bi imala pravo veta.“ Ujedinjene nacije bez Ame-

rike, Rusije i Kine ne bi imale smisla za Vašington, a za Moskvu i Peking članstvo ne bi imalo rezona bez prava veta. I tako smo u pat-poziciji koja osuđuje UN na paralizu i večno tavorenje između unakrsnih veta.

KINESKO POKORAVANJE UN

Kada zvanični Peking kaže da želi da kreira novi svetski poredak, pod tim podrazumeva preuzimanje hegemonске uloge u Ujedinjenim nacijama. Kini nije dovoljno da učvršćuje postojeće i osniva nove regionalne ili interkontinentalne „kinocentrične“ organizacije na bezbednosnom, trgo-

Danas UN sve više podsećaju na Društvo naroda između dva svetska rata, koje je nemoćno posmatralo bujanje fašizma, nacizma i komunizma, baš kao što UN impotentno posmatraju jačanje diktatorskih, kleptokratskih i autoritarnih režima. U međuvremenu su demokratske i slobodne zemlje postale manjina u staklenoj palati na Ist Riveru

vinskom i ekonomskom polju.

Višedecenijska kriza UN i gubitak kredibiliteta i specifične težine koju su nekada imale, zajedno sa Trampovom nezainteresovanošću za „staklenu zgradu“ na Ist Riveru, otvorili su vrata Kini da isplete svoju mrežu.

Kinezi se već godinama planski i kontinuirano infiltriraju u agencije i organi-

zacije UN koje su veoma važne za realizaciju kineskih nacionalnih ciljeva. Peking ne zanima Savet bezbednosti jer im je jasno da je to telo beznačajno blokirano unakrsnom upotrebom prava veta pet stalnih članica.

Do pre trideset godina Kinezi su bili potpuno nezainteresovani za agencije i druge organizacije UN. U poslednjih nekoliko godina, kineski kadrovi vedre i oblače u FAO (Organizacija za hranu i poljoprivredu), ITU (Međunarodna telekomunikaciona unija), SZO (Svetska zdravstvena organizacija), Organizaciji za međunarodnu civilnu avijaciju, Organizaciji za industrijski razvoj i Organizaciji za svetsku intelektualnu svojinu.

Nekoliko bivših službenika UN prijavilo je da Peking koristi različite instrumente – od korupcije do pretnji – kako bi uspostavio potpunu kontrolu nad agencijama i organizacijama UN. Taj fenomen postajao je sve rasprostranjeniji paralelno sa američkim udaljavanjem i sve većom nezainteresovanošću za UN.

Kinu posebno zanima Generalna skupština koja, istina, nema izvršna ovlašćenja, ali je bogomdana za političku i propagandnu manipulaciju, uz prikazivanje moći i hegemonije kroz brojeve, tj.

većinu na Ist Riveru.

Kina sistematski traži svaku priliku da kroz glasanja Generalne skupštine UN pokaže kako Zapad nema većinu i da je većina sveta na strani Pekinga. Na taj način želi da od UN napravi antizapadnu i prokinesku organizaciju. Tako bi Peking bio u povoljnoj i privilegovanoj poziciji ako dođe do reforme ili promena u kompoziciji Saveta bezbednosti UN.

Generalni sekretar UN Antonio Guterres izjavio je na kineskoj nacionalnoj televiziji da „kineske inicijative odgovaraju realnosti s kojom se svet suočava i da je Si Đinping čovek sa jasnom vizijom i strategijom“.

Kakvu viziju ima Kina moći ćemo da naslutimo sa izborom novog generalnog sekretara UN sledeće godine, budući da Guterresu ističe mandat u decembru 2026. Kuloarima cirkuliše nekoliko imena, ali još uvek nema favorita – između ostalog i zbog ćutanja Džongnanhaja na tu temu. **N**

PRIŠTINSKI AERODROM, ŠIFRA „606“

Najtajniji objekat jugoslovenske avijacije

Kasarne, administrativni prostori i tehnička radionica podignuti su kod sela Vrelo. Rulna staza vodila je dalje do Goleša i podzemne galerije „606“ koja je završena 1968. godine. U to vreme ukazala se hitna potreba za odbrambenim pripremama zemlje. Zbog važnosti objekta svi podaci o njemu bili su „strogo poverljive prirode“. Zato se trebalo voditi računa o izboru ljudstva koje će ulaziti, raditi i boraviti unutar podzemlja, predviđene su pismene obaveze o čuvanju tajnosti podataka što se odnosilo i na vreme posle penzionisanja, premeštaja, odsluženja vojnog roka i odlaska iz službe

Piše Aleksandar Radić

Ambicioznim planom JNA za razvoj aerodromske mreže sa podzemnim galerijama nastala su dva projekta – „505“ odnosno „Klek“ kod Bihaća za smeštaj četiri eskadrile, i infrastruktura na padinama planine Goleš kod Prištine sa šifrom gradnje „606“ i zvaničnim nazivom „Rudnik“ predviđena za dve eskadrile. Za razliku od bihaćke baze koja je vrlo poznata u javnosti, aerodrom kod sela Slatina retko se pominjao u komunističkoj eri i gotovo da nema sačuvanih fotografija podzemnih galerija.

U redovnim uslovima dve lovačke avijacijske eskadrile 83. puka letele su sa otvorenih površina, a u ratu (i na vežbama u miru) u „Rudniku“ je bilo mesta za 20 MiG-21, u pretpolju glavnog ulaza bilo je mesta za još dva aviona i u pretpolju drugog manjeg ulaza za još jedan avion. Zatim u podzemlju su bili komanda puka sa objedinjenim komandnim mestom za vazdušno osmatranje i javljanje i PVO. Sistemi klimatizacije i unutrašnje uređenje obezbeđivali su rad u uslovima konvencionalnog i nuklearnog rata.

Lovac-bombarder F-84G evidencijskog broja 10532 koji je leteo 1968. godine sa aerodroma Priština i izgubljen u katastrofi u kojoj je stradao pilot Buljan (Krila armije)

U ratu 1999. godine „Rudnik“ se pokazao žilavim i ljudstvo i avioni su preživeli precizne pogotke laserski vođenih probojnih bombi GBU-23 od dve tone, najmoćnijeg sredstva koje je imala američka avijacija

U ratu 1999. godine „Rudnik“ se pokazao žilavim i ljudstvo i avioni su preživeli precizne pogotke laserski vođenih probojnih bombi GBU-23 od dve tone, najmoćnijeg sredstva koje je imala američka avijacija.

U prvoj polovini 1960-ih godina paralelno su građene poletno-sletne staze (PSS) aerodroma Bihać i Kosovo kod Prištine. Za obe baze izabrane su lokacije u blizini planina pogodnih za probijanje podzemnih galerija zaštićenih od nuklearnog udara od 20 kilotona. Za aerodrom predviđen za jedinicu za odbranu jugoistoka zemlje izabrana je ravnica na ulazu u Kosovo Polje kod sela Slatina i u svakodnevnom govoru pripadnika RV i PVO to ime se najčešće koristilo. U zvaničnim dokumentima to je bio aerodrom Kosovo odnosno od posadanja Priština.

Planirane su tri PSS – jedna dužine 2.500 m i dve od 2.000 m rulna staza iste dužine kao ekvivalent Bihaća. Racionalizovani planovi sveli su se na jednu PSS dužine 2.450 m i širine 45 m i rulnu stazu širine 30 m koja se pružala duž čitave piste. Na severnoj strani nalazila se platforma za dežurnu paru, a dve površine za po jednu eskadrilu bile su na dve strane PSS – sever i jug.

Kasarne, administrativni prostori i tehnička radionica podignuti su kod sela Vrelo. Rulna staza vodila je dalje do

Od 1979. do 1994. u 83. puku leteli su avioni MiG-21M (Foto centar JNA)

Goleša i podzemne galerije „606“ koja je završena 1968. godine. U to vreme ukazala se hitna potreba za odbrambenim pripremama zemlje. Invazija Varšavskog pakta na Čehoslovačku 20/21. avgusta 1968. godine iznenadila je maršala Tita i državni vrh jer su duboko verovali da neće doći do konflikta između zemalja bratskih po ideološkim vrednostima. Tokom radnog vremena 21. avgusta uzbunjene su jedinice i zabranjeni su svi kontakti sa ljudima izvan vojnih objekata. Avioni su rastresito razmešteni u krugu aerodroma, a deo jedinica je dobio naređenja za prebaziranje na potencijalno ugrožene pravce na severu države. Piloti dežurnih snaga sedeli su u kabinama aviona koji su nosili puni borbeni teret. Aktivnosti na odbrambenim pripremama nazvane su vežbom „Avala“ i sve jedinice dobile su konkretne zadatke u skladu sa merama povišene borbene gotovosti.

Noseći zadatak RV i PVO bile su aktivnosti na teritorijalnoj PVO. U to vreme postojale su dve divizije PVO koje su objedinjavale vazdušno osmatranje i javljanje, lovačku avijaciju i raketne i artiljerijske jedinice PVO. Zona jedne di-

Tokom boravka u Prištini avioni su bili u dežurstvu, ali leteli su i na redovnu letačku obuku. Pilot potporučnik Milan Buljan (22) poleteo je 17. septembra 1968. godine na let po maršruti do poligona Ovče polje. U ulozi vođe para osmellio se za brišući let. Pratilac se javio vođi i rekao „17, nemoj tako nisko, udarićeš u zemlju“

vizije načelno je dimenzija 300–400 x 300–400 km i za „gabarite“ SFRJ bile su potrebne dve takve jedinice. Za deo zemlje istočno od linije Donji Miholjac – Šibenik zadužena je 11. divizija PVO sa komandom u Beogradu u kojoj su bili batajnički 204. puk sa lovcima MiG-21 i 83. puk na aerodromu Petrovac koji je u vreme početka čehoslovačke krize imao samo 18 lovaca F-86D.

Za ojačanje diviziji su pretpotčinjene tri eskadrile 98. avijacijske brigade naoružane zastarelim podzvučnim avionima F-84G „tanderdzet“ koji su deklasirani kao lovci još na početku Korejskog

rata 1950. godine, ali u RV i PVO bili su potentni jurišnici. U atmosferi približno ratnoj cenilo se da su korisni u borbi protiv vazdušnih desanata koji su bili prioritetni cilj jer cenilo se da će sovjetska armija da se osloni na masovnost desantnika.

Jedna eskadrila „tanderdzeta“ bila je na aerodromu Lađevci, a od dve eskadrile iz Petrovca jedna je ostala na matičnom aerodromu, a 241. eskadrila je privremeno prebazirana na aerodrom Priština sa odeljkom petrovačke 165. baze. To su bile prve jedinice na novom aerodromu koji je još uvek bio inženjerski poligon.

Dolazak „tanderdzeta“ nije prošao naj-srećnije – 26. avgusta jedno odeljenje od četiri aviona približavalo se aerodromu i zamenik komandira 241. eskadrile primio je obavest kontrole letenja da je PSS prekrivena vodom. Pratila su ga tri mlada potporučnika koje je on poslao na prizemljenje počev od četvrtog u odeljenju. On se prizemljio pri prevelikoj brzini i zbog mokre podloge izleteo sa PSS i zaustavio posle 70 metara na mekanom terenu sa teško oštećenim s/t i deformiranim prednjim delom aviona. Slično se desilo i sa naredna dva aviona,

a samo je vođa sleteo bez teškoća.

Tokom boravka u Prištini avioni su bili u dežurstvu, ali leteli su i na redovnu letačku obuku. Pilot potporučnik Milan Buljan (22) poleteo je 17. septembra 1968. godine na let po maršruti do poligona Ovče polje. U ulozi vođe para osmelio se za brišući let. Pratilac se javio vodi i rekao „17-ti, nemoj tako nisko, udarićeš u zemlju“. U povratku posle rada na poligonu Buljan je naredio pratiocu da se pristroji i posle preleta reke Pčinje prešao na let na 10–15 m iznad neravnog terena i naleteo je na dalekovod, a čelična žica preseklala je poklopac kabine i gornji deo Buljanove pilotske kacige. Avion je preleteo još 1,3 km i u gotovo horizontalnom položaju udario je u tlo, odskočio, još nekoliko puta dotakao tlo – motor je bio na 2,5 km od mesta udara u vod.

To nisu bila vremena političke korektnosti – komandant vida general-pukovnik Viktor Bujanj zauzeo je stav da je Buljan „grubo kršeći principe preciznog i kvalitetnog izvršavanja letačkih zadataka“ u stvari pokušao da unese „duh borbene primene lovačko-bombarderske avijacije u jurišnim dejstvima“.

Od 10. oktobra 1968. godine snižene su mere borbene gotovosti i 241. eskadrila vratila se sa aerodroma Priština na matični aerodrom Petrovac gde su u to vreme završavane aktivnosti oko formiranja 83. puka.

Broj F-86D porastao je na 30 komada posle preuzimanja tehnike iz 117. puka 15. divizije PVO preseljenog na tek završeni aerodrom Bihać. Pre promene mesta baziranja puk je sa američke tehnike preoružan na lovce-presretače MiG-21F-13 (interna oznaka vida L-12) i trenažne dvosedne MiG-21U (NL-12), primerke prve generacije „kečeva“, kako su u jedinicama zvali te avione u neformalnoj komunikaciji.

U isto vreme formirana je 13. divizija PVO za južni i jugoistočni deo zemlje (južni od linije Zaječar–Trstenik–Prokuplje) kojoj je pripadao 83. puk kao njen osnovni borbeni resurs.

U Prištini se radilo na završetku uređenja aerodroma. Od 1968. godine postojala je 492. vazduhoplovna baza, zadužena za pozadinsko, tehničko i borbeno obezbeđenje, koja je u početku bila „papirna“ rezervna jedinica. Od 1970. godine prešla je u aktivnu jedinicu koja se pri-

Piloti puka postrojeni pred generalom Ljubičićem u podzemnoj galeriji. U prvi red istureno je šest potporučnika koji su tek ulazili u stroj pilota lovačke avijacije (Krila armije)

Od 1968. godine postojala je 492. vazduhoplovna baza, zadužena za pozadinsko, tehničko i borbeno obezbeđenje, koja je u početku bila „papirna“ rezervna jedinica. Od 1970. godine prešla je u aktivnu jedinicu koja se pripremala za preuzimanje zadataka stalne podrške avijacije na prištinskom aerodromu uključujući održavanje „Rudnika“, objekta koji je namenjen za smeštaj i održavanje do dve lovačke eskadrile

premala za preuzimanje zadataka stalne podrške avijacije na prištinskom aerodromu uključujući održavanje „Rudnika“, objekta koji je namenjen za smeštaj i održavanje do dve lovačke eskadrile, komande avijacijske brigade ili puka sa obdruženim komandnim mestom.

Na Petrovcu konsolidovan je puk sa 123. i 130. lovačkom avijacijskom eskadrilom koji je od početka planiran za prelazak na novi aerodrom. U međuvremenu lovačka avijacija početkom 1970-ih godina u potpunosti je prešla na nadzvučne „kečeve“. U batajnički 204. puk uvedeni su novi avioni MiG-21M (L-15), a stariji avioni MiG-21PFM (L-14) predati su bihaćkom 117. puku. Iz te jedinice još stariji L-12 preleteli su u Petrovac i zamenili su F-86D u 83. puku. Proces preoružanja proveden je postepeno u skladu sa dinamikom rotacije aviona između tri puka – oktobra 1970. u 83. puk za 130. eskadrilu primljena je prva količina od 10 L-12 (osam iz 117. puka i dva iz 204. puka) i dva dvoseda NL-12 (iz 204. puka). Za 123. eskadrilu 83. puka Bišćani su marta 1971. godine dali prvih osam L-12.

Kurs preobuke svih pilota i tehničara proveden je 1970–1972. godine. Povremeno deo pilota puka uvežbavao je prilaz aerodromu Priština, ali sa produžavanjem bez dodira sa PSS.

Jesen 1972. godine bila je vrlo burna za avijacijske jedinice jer su intervidovske zajedničke taktičke vežbe (ZTU) održavane u periodima od dva, četiri i šest dana, neke velike aktivnosti na dve nedelje razmaka – kao na pokretnoj traci letelo se na vežbama „Vardar“, „Ozren“, „Pčinja“, „Sadejstvo“, „Kosovo“.

U okviru jedne od tih ZTU od 15. do 17. oktobra eskadrile sa Petrovca izvele su aerodromski manevar na Golubovce. Kada su se vratili u matičnu bazu tokom popodnevnikih časova primili su naredenje da se narednog dana avioni prebace u Prištinu. U skladu sa vrlo zahtevnom dinamikom samo dva dana posle „preseljenja“ izvedena je još jedna vežba.

U vreme posedanja Prištine provedene su organizacijsko-formacijske promene i rasformirana je 13. divizija PVO i od njenih resursa formirana je 83. avijacijska brigada u kojoj su bile obe eskadrile ranijeg puka i 31. bataljon vazdušnog osmatranja javljanja i navođenja i štabno avijacijsko odeljenje. U prvo vreme na novoj lokaciji puk je imao 27 L-12 i 4 NL-12.

Letački dan obično je održavan u hangaru radionice. Za vežbe i posebne prelazilo se na ratni režim rada u „Rudniku“. Unutar planine bile su galerije za razmeštaj aviona G-A i dve manje galerije G-B i G-C, dva ulaza-izlaza K-A i K-B, prostorije za komandno mesto, za vreme rata za smeštaj pilota i tehničara i dela komande brigada ili puka i bataljona vazdušnog osmatranja i javljanja i prostori za stanicu za sastavljanje i provere raketa.

Na obe strane mreže tunela izrađeni su preduseci, zatim zaštitna konstrukcija ulaza i pretpolje galerije i zatim laka metalna vrata pre prve galerije. Iza ulaza K-A (sever) bila je galerija za održavanje aviona sa dodatnom prostorijom za provere visinskih skafandera.

Na bočnim stranama glavne galerije bili su skladište za mazut i dizel, kotlarnica i dizel električna centrala, klima komora i šaht za usisavanje svežeg vazduha i šaht za lift i prolazak izduvnikih gasova. Posebna galerija G-B uređena je za objedinjeno komandno mesto i aerodromsku kontrolu letenja, centar veze i komandu objekta i automatsku telefonsku centralu. U završnom delu galerije prema izlazu K-B bili su priručni maga-

cini i dnevni boravak za tehnički sastav. Unutar podzemlja bili su prostori za odmor, obedovanje, medicinski pregled i oblačenje pilota u visinska odelja i pripremu pilota za borbene zadatke.

U glavnoj galeriji predviđeno je da se može smestiti 20 aviona, u pretpolju K-B-3 dva aviona i još jedan u pretpolju K-A-3. Dužina svakog parkirnog mesta je 19 m, a širina 8 m – gabariti L-12 bili su

Objekat „Rudnik“ 1. jula 1974. godine obišli su general armije Nikola Ljubičić, savezni sekretar za narodnu odbranu, i Bogoljub Nedeljković, predsednik Izvršnog veća Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo. Iza glavnih gostiju sa leve strane su general Stevan Roglić i general Enver Čemalović, komandant RV i PVO (Krila armije)

Od ljudstva se tražilo da ne sme voditi neslužbene razgovore i službene pred trećim licima koji bi se odnosili na objekat, instalacije, sredstva i jedinice u njemu. Moralo se voditi računa o tajnosti na svim sastancima na kojima se može desiti da budu lica koja su izvan jedinice

dužina sa pito cevi 15,76 m i razmah krila 7,15 m. Avioni se sa priključenim elektro-teglačima postavljali su se u koloni.

U skladu sa navikama vremena kada je „Rudnik“ građen postojao je prostor za pušenje. Striktno je predviđeno da svako ko ulazi mora da ima propusnicu, i to je kontrolisala vojna policija. Zabrano je da se unesu šibice, upaljači, vatreno oružje osim pilotima koji idu na izvršenje borbenog zadatka, foto-kamere i alkohol. Naoružanje pripadnika jedinice čuvalo se u stalažama u glavnoj galeriji i pretpolju izlazno-ulaznog dela. U posebnoj prostoriji su bili municija i ručne bombe.

Zbog važnosti objekta svi podaci o

njemu bili su „strogo poverljive prirode“. Zato se trebalo voditi računa o izboru ljudstva koje će ulaziti, raditi i boraviti unutar podzemlja, predviđene su pismene obaveze o čuvanju tajnosti podataka što se odnosilo i na vreme posle penzionisanja, premeštaja, odsluženja vojnog roka i odlaska iz službe.

Od ljudstva se tražilo da ne sme voditi neslužbene razgovore i službene pred trećim licima koji bi se odnosili na objekat, instalacije, sredstva i jedinice u njemu. Moralo se voditi računa o tajnosti na svim sastancima na kojima se može desiti da budu lica koja su izvan jedinice. Svako je morao da zna samo ono što je potrebno za obavljanje njegove funkcionalne dužnosti. Kontrola kretanja je morala da bude stalna i strogo ograničena za osetljive prostorije.

U letačkoj obuci pokazalo se da aerodrom kontaminira prašina iz Termoelektrane Obilić koja je pri vlažnom vremenu stvarala klizavi sloj i avioni su izletali na travnatu površinu. Taj problem nikada nije rešen.

Iznad aerodroma, na vrhu planine Goleš na koti 987 izrađen je radarski položaj koji je posednut maja 1974. godine sa radarskim sistemom britanskog porekla S-600. Od početka 1975. godine četa vazdušnog osmatranja i javljanja bila je u punoj funkciji i prosledivala je radarsku sliku u OC sa komandnim mestom 83. puka u „Rudniku“.

Vrlo česte reorganizacije bile su deo prakse u JNA – model objedinjavanja PVO na jugoistoku kroz 83. avijacijsku brigadu nije se održao i po planu „Rudo“ 1977. godine ponovo je formiran puk sa dve eskadrile u sastavu 11. divizije PVO.

U novom ciklusu modernizacije RV i PVO avgusta 1977. godine 204. puk primio je 15 novih MiG-21bis (L-17) i višak su postali 10 L-15 koji su preleteli u Prištinu za popunu 130. eskadrile. U 123. eskadrili nastavili su da lete na starim L-12. Usavršeni „kečevi“ podigli su potencijal eskadrile jer su L-15 imali radar RP-21MA i leteli su u svim meteo-uslovima za razliku od L-12 sa skromnom avionikom i kolimatorsko-radarskim nišanom. Broj potkrilnih nosača povećan je sa dva na četiri, nosivost sa do dve bombe od 250 kg (sa preopterećenjem dve od 500 kg) na 1,5 tonu. Broj granata za vatreno naoružanje aviona pove-

čan je sa 60 komada 30 mm na 200 komada 23 mm.

Kod prijema i L-12 i L-15 130. eskadrila je bila prva. Za 123. eskadrilu prvi L-15 primljeni su decembra 1979. godine, ali L-12 zadržani su sve do proleća 1981. godine.

Sukcesivni dolazak novih aviona iz SSSR-a obezbedio je tehniku za rotaciju „biseva“ iz 204. puka u 117. puk i na kraju popunu 83. puka, doduše samo jedna eskadrila – 11. novembra 1981. godine 12 L-17 iz Bihaća preleteli su u Prištinu i uvršteni su u 123. eskadrilu. Iz te jedinice predali su L-15 u 130. eskadrilu.

Poslednji izdanak „kečeva“ L-17 odlikovao se većim potiskom motora i uvedene su usavršene rakete vazduh–vazduh radarski vođene R-3R, infracrveno samonavodene R-13M i naknadno sredinom 1980-ih primljene su R-60.

Piloti „kečeva“ uvežbavani su za primarne zadatke u lovačkoj nameni, a sekundarno za vatrenu podršku. Najčešće su korišćena nevođena raketna zrna kalibra 57 mm koja su se proizvodila u valjevskom Krušiku po sovjetskoj licenci i sada su još uvek u listi robe koja se može nabaviti od te fabrike. Na potkrilne nosače „kečeva“ potkačinjala su se dva ili četiri sačasta lansera UB-16-57 sa 16 zrna. Pilot kapetan Jovan Penić je sa L-15 3. februara 1982. godine poleteo na raketiranje na poligonu Orel sa četiri puna lansera sa 64 kumulativna zrna 57 mm BR-2-57. Tokom gađanja prevremeno se aktivirala glava jedne od raketa, zatim još dve i avion je u poniranju udario u tlo. Otkrivene su greške u proizvodnji i pripremi licencne dokumentacije.

Na ZTV Jedinstvo-83 13. 9. 1983. godine piloti L-17 iz 123. eskadrile „razorili“ su poligon Krivolak u to vreme novim sredstvima sovjetskim nevođenim raketama S-24B kalibra 240 mm, domaćim nevođenim raketnim zrnima „munja“ 128 mm i britanskim kasetnim bombama BL-755. To su bila nova sredstva koja su znatno povećala efikasnost avijacije u vatrenoj podršci.

Iako su „kečevi“ pod krilima nosili snažan borbeni teret, susedi su bili još jači. Grčka avijacija je od sredine 1970-ih do sredine 1980-ih godina uvela u na-

Poletanje L-12 sa aerodroma Priština 1976. godine (Foto-centar JNA)

oružanje lovce-bombardere F-4E „fantom II“ maksimalne nosivosti gotovo 8,5 tona i jurišnike A-7H „korser“ nosivosti 6,8 tona. Uslovni protivnik P/G (Plavi-Grčka) računalo se da može na jednom letu da pošalje F-4E sa 18 bombi od 227 kg ili A-7H sa 30 takvih bombi. Naravno, to je maksimalni teret, ali realna nosivost tih aviona izazvala je pesimizam u procenama RV i PVO ako se ima u vidu kombinacija tereta vazduh–vazduh i vazduh–zemlja. Na istoku, u Bugarskoj od 1976. leteli su jurišnici MiG-23BN nosivosti tri tone.

Ironično, namenski jurišnici RV i PVO „jastreb“ imali su skromnu nosivost od 750 kg i performanse u odnosu na MiG-21 za koje su zadaci podrške sekundarna namena sa maksimalno jednom tonom tereta – sa dve ili četiri bombe od 250 kg. Zato se na vežbama proigravao scenario primene MiG-21 u ofanzivnoj PVO odnosno udarima po protivničkim aerodromima – cilj je da se avion uništi pre poletanja. Karakteristična za taj period je vežba iz 1984. godine na kojoj je 130. eskadrila dobila zadatak da simulira udar na bazu Larisa na severu Grčke u kojoj su bili F-4E i A-7H. Eskadril-

ske taktičke vežbe 1980-ih godina izvođene su na temu u osnovnoj nameni PVO teritorije i pomoćnoj – ofanzivnih dejstava po agresorskim aerodromima i linije na južnom i istočnom pravcu pod čim se podrazumevala Grčka odnosno Bugarska.

Očekivalo se da ako neki blok pokuša nešto da to učini iznenada i da „crvena“ strana u odbrani mora da lovcima zaustavi prodore protivničke ofanzivne lovačko-bombarderske

avijacije na malim visinama.

U 83. puku, sredinom 1980-ih pokrenuta je obuka pilota za složene evolucije u bliskom manevarskom vazдушnom boju pojedinačnih aviona. Nažalost, dogodila se tragedija tokom uvežbavanja 26. 4. 1985. godine. Dva pilota trebalo je da pripreme program za svečanost povodom dana puka. Poleteli su u pari L-17 i uvežbavali su manevre iznad sela Vrelo – garnizon. U jednom od manevara izveli su razlaz i formirali su kružne putanje kosih petlji sa temenom na visini od 1.600 m i da to završe zborom na maloj visini. Pilot Vito Grbić (30) avion je doveo u dinamičko prevlačenje i sa visine od 100 m snižavao je do udara u benderu i zatim u kuće. Osim pilota stradalo je devet civila, stanovnika Vrela.

Masovne demonstracije Albanaca i uvođenje vanrednog stanja na Kosovu 1989. godine nametnuli su posebne mere borbene gotovosti za zaštitu ljudi u prevozu od grada do aerodroma i nazad. Sa „kečevima“ u brišućem letu prikazivana je sila demonstrantima. U puku su imali četiri aviona za vezu V-51 (Utva-66) koja su modifikovana za primenu CS odnosno suzavca. Na potkrilne nosače postavljena su dva podvesnika uređaja RPMA-1 koja su se punila sa oko 100 kg praška CS. Elektromotor je pokretao mehanizam koji je obezbeđivao brzinu izbacivanja praška od 0,83 kg/s.

Scenario vežbi iz završnice 1980-ih pratio je realne okolnosti – Istočni blok više nije postojao i pretpostavljalo se da je primarni rizik po SFRJ agresija NATO-a. **N**

Masovne demonstracije Albanaca i uvođenje vanrednog stanja na Kosovu 1989. godine nametnuli su posebne mere borbene gotovosti za zaštitu ljudi u prevozu od grada do aerodroma i nazad. Sa „kečevima“ u brišućem letu prikazivana je sila demonstrantima

**U SLEDEĆEM BROJU
PRIŠTINSKI AERODROM POSLE 1991.**

OD 22. SEPTEMBRA

PON - ČET U 21.30

Nije rekla „NE“

Izmjena i dopuna Krivičnog zakonika uvodi krivično delo „obljuba bez pristanka“. Ako žrtve nisu pružale otpor, pravosuđe smatra da su se saglasile, što je u suprotnosti sa onim kako zaista reaguju žrtve. U suprotnosti je i sa Istanbulskom konvencijom, koju je naša zemlja potpisala, koja jasno zahteva da nepostojanje pristanka bude sadržano u osnovnoj definiciji krivičnog dela silovanja

Piše Ana Mitić

To kako neko reaguje ili ne reaguje (i zašto ne reaguje) veoma je važno za razumevanje silovanja kao krivičnog dela. Jer to što nije rekla „ne“ i nije pružila otpor, ne znači da je pristala. Većina žena, naročito mladih, a tek deca, u toj situaciji zalede se od šoka, straha ili da bi sačuvala svoj život. Mnoge žene su ubijene jer su pružale otpor prilikom silovanja. I to nisu voljne reakcije, pa je zaista glupo pitati zašto osoba koja je silovana nije uradila ovo ili ono.

Upravo zbog toga ovih dana su se u Srbiji pobunile i žene i ženske organizacije jer se nacrtom izmena i dopuna Krivičnog zakonika uvodi krivično delo „obljuba bez pristanka“ – iako je to takođe silovanje – i za koje je predložena i blaža kazna od 3 do 12 godina zatvora. Jer po ovome ispada da je „pravo“ silovanje ono u kojem se primenjuje sila i postoji otpor (brani se, vrišti, udara...) a obljuba bez pristanka je prema nacrtu „blaža“ vrsta silovanja (nije rekla „ne“, nije pružila otpor).

U istom nacrtu Ministarstva pravde je

zastarela definicija silovanja, koja obuhvata primenu sile i pretnje a od žrtve se traži da silovatelju pruža otpor. Ako žrtve nisu pružale otpor, pravosuđe smatra da su se saglasile, što je u suprotnosti sa realnošću kako reaguju žrtve silovanja. I u suprotnosti sa Istanbulskom konvencijom, koju je naša zemlja potpisala, koja jasno zahteva da nepostojanje pristanka bude sadržano u osnovnoj definiciji krivičnog dela silovanja.

I uprkos tome što sva istraživanja rađena sa žrtvama silovanja, a još 2001. go-

dine se znalo za ta istraživanja, a mi smo sad u 2025, pokazuju da jedan veliki broj žena ne pruži otpor.

Evropski sud za ljudska prava je još 2001. godine postavio standard da definicija silovanja mora da se menja posle slučaja „M. C. protiv Bugarske“ čiji su podnosioci dostavili Evropskom sudu pismeno mišljenje dva bugarska stručnjaka, dr Svetozara Vasileva, psihijatra, i Valerija Ivanova, psihologa.

Dvoje stručnjaka proučili su sve slučajeve mladih žena uzrasta od 14 do 20 godina koje su učestvovala u dva specijalizovana programa lečenja žrtava silovanja u Bugarskoj u periodu 1996–2001. Na kraju su izdvojili dvadeset pet slučajeva, od kojih se u dvadeset i četiri slučaja žrtve nisu žestoko opirale, već su reagovala pasivnim potčinjavanjem.

Pozivajući se na naučne radove iz više zemalja, stručnjaci su izneli da su poznata dva obrasca reagovanja žrtava silovanja na napadača, i to: žestok fizički otpor i tzv. „ukočenost od straha“ (poznat i kao „sindrom traumatskog psihološkog infantilizma“). Ovaj potonji se objašnjava

Kod mladih žrtava je prisutno to da se najčešće zalede. Da su one u potpunom šoku i da ne mogu da odreaguju na to što im se dešava. Pritom to nije voljna reakcija. To je reakcija našeg mozga koji je tako setiran na usmerenje toga da se spasava život

Vanja Macanović, pravnica iz Autonomnog ženskog centra

va činjenicom da je svaki način reagovanja ili ponašanja koji se zasniva na iskustvu neadekvatan kada je žrtva suočena sa silovanjem koje ne može izbeći. „Kao rezultat toga, žrtva često pasivno reaguje, odnosno potčinjava se, što je karakteristično ponašanje u detinjstvu, ili pokušava da se psihički distancira od onoga što se dešava, kao da se sve to i ne događa“, naveli su stručnjaci.

I to je suština slučaja „M. C. protiv Bugarske“, jer je tada pokazano kako naš mozak reaguje u situacijama opasnosti – neko se ili bori, ili beži ako ima gde da pobjegne, ili se zaledi, objašnjava Vanja Macanović, pravnica iz Autonomnog ženskog centra koji se zalaže da se iz nacrtu povuče obljuba bez pristanka.

„Kod mladih žrtava silovanja je prisutno to da se najčešće zalede. Da su one u potpunom šoku i da ne mogu da odreaguju na to što im se dešava. Pritom to nije voljna reakcija. To je reakcija našeg mozga koji je tako setiran na usmerenje toga da se spasava život. I to očekivanje od žrtava da se one brane faktički dovodi žrtve u opasnost da budu ubijene. Jer mi imamo slučajeve femicida koji su se desili upravo prilikom pokušaja silovanja ili tokom silovanja zato što su se žrtve branile“, navodi Vanja Macanović.

Šta bi praktično značilo uvođenje krivičnog dela obljuba bez pristanka?

„Da se neće određivati pritvor po osnovu visine zaprećene kazne i da će tužiocu u većini slučajeva, goniti za ovo blaže krivično delo jer će im tako biti lakše. I da će silovatelji proći sa lakšim kaznama i čak se izvući“, objašnjava pravnica.

Ovakav nacrt je korak unazad. Evropska unija je više puta u izveštajima podsetila da Srbija nije izmenila definiciju silovanja u skladu sa Istanbulskom konvencijom u kojoj je ključno da nijedna seksualna radnja nije dopuštena bez pristanka druge osobe i naglašava se potreba za nedvosmislenim i jasnim pristankom, a bilo koja radnja bez njega treba biti kažnjena.

Definicija silovanja treba da sadrži da je to svaki onaj seksualni čin za koji nije dat pristanak, gde ne postoji pristanak na seksualni odnos, na bilo koji način da se taj seksualni odnos vrši. Zakonom o krivičnom postupku je to trebalo da se promeni ali nam u stvari podmeću kukavičje jaje, priča Vanja Macanović.

„Suštinski, ovo je jedno podmetanje u

Definicija silovanja treba da sadrži da je to svaki onaj seksualni čin za koji nije dat pristanak, gde ne postoji pristanak na seksualni odnos, na bilo koji način da se taj seksualni odnos vrši. Zakonom o krivičnom postupku je to trebalo da se promeni ali nam u stvari podmeću kukavičje jaje

kome država kaže – evo, mi smo uveli nepostojanje saglasnosti kod krivičnog dela silovanja, i oni će tamo da štrikliraju, ali u realnosti oni uvode blaži oblik krivičnog dela silovanja. I ovo malo presuda i osuda koje imamo za krivično delo silovanja, i bez njih ćemo ostati zato što će svi onda, pa i tužilaštvo – jer će lakše da im bude – da gone za blaži oblik krivičnog dela silovanja. I sudovima će biti lakše da presuđuju za blaži oblik. Faktički će se privilegovati učinioci silovanja. I sad te kazne, iako na papiru zaprećene, u realnosti nisu toliko visoke“, priča Vanja Macanović.

Od 68 pokrenutih istraga za silovanje u 2024, bilo je 25 osuda. Broj osuđenih za silovanje je u stalnom padu poslednjih godina u odnosu na dve hiljadite godine – na primer 2000. godine je bilo 200 prijava a 77 osuda, a 2001. je od 169 prijava bilo 113 osuda.

Ovo nije prvi put da država hoće da uvede blaži oblik silovanja, to je već pokušano 2016. godine ali su organizacije za zaštitu ženskih prava to zaustavile.

„Tadašnja ministarka Nela Kuburović je razumela u čemu je problem i povukla taj predlog iz skupštinske rasprave. I evo sad posle devet godina nam se vraća“, kaže Vanja Macanović.

Na koji način bi ovo blaže krivično delo moglo da se primenjuje kod nas uči nas iskustvo Hrvatske koja je na isti način 2012. uvela obljubu bez pristanka kad su ulazili u EU. I to se pokazalo kao ozbiljno loše rešenje, pa su ga ukinuli 2019. i tada suštinski promenili definiciju krivičnog dela silovanja da ono u sebi sadrži nepostojanje pristanka.

Poenta je da se u Hrvatskoj pokazalo da dok su imali obljubu bez pristanka sva silovanja su tretirana kao blaže krivično delo.

„Blaže krivično delo za sobom vuče to da ima jedan manje osnov za određivanje pritvora, pa oni u Hrvatskoj nisu određivali pritvore, i to se dešavalo čak i u slučaje-

vima masovnih silovanja. Imali su velike proteste upravo zbog problema definicije silovanja i uvođenja blažeg oblika krivičnog dela silovanja zato što su ti učinioci bukvalno šetali slobodno. Nakon što se sve desilo, pod pritiskom javnosti, shvatili su da to ne ide, i 2019. godine promenili zakon jer su videli da su napravili više štete. Izbrisali su obljubu bez pristanka iz zakona“, priča Vanja Macanović.

Ako ovaj nacrt zakona prođe u Srbiji, biće to jedna ozbiljna šteta, pored svih problema koji postoje sa krivičnim delom silovanja, od teškog dokazivanja pa do načina na koji se tretiraju žrtve.

„Mi onda nećemo više imati osude za krivično delo silovanja. Mi sad već imamo u Krivičnom zakoniku tri blaža oblika silovanja: Obljubu sa detetom, Obljubu nad nemoćnim licem i Obljubu zloupotrebom položaja. Posebno je problematična obljuba sa detetom i obljuba nemoćnog lica jer govorimo o višestruko ranjivim osobama koje nisu mogle da pruže otpor. Mi imamo u krivičnom delu silovanje, silovanje deteta, za koje je zaprećena kazna doživotnog zatvora, ali u našoj praksi, u najvećem broju slučajeva, tužilaštvo goni kao obljubu deteta, kao da je dete dalo saglasnost na to. Ili, ako i tužilaštvo goni kao silovanje, onda nam sudovi preinačavaju na blaže delo. Suštinski se privileguju silovatelji dece. I sad kao mi mislimo da ćemo s ovim četvrtim oblikom blažeg krivičnog dela silovanja da poboljšamo situaciju. A ne, nećemo, samo će biti gore“, upozorava Vanja Macanović.

Ono što je najveći problem kod svih profesora prava koji učestvuju u pisanju zakona i generalno ljudi u Ministarstvu pravde, koji takve predloge predlažu, to je da oni nikada sa žrtvom silovanja nisu prošli kroz sistem.

„Oni ne znaju što znači prolaziti kroz sistem kao žrtva silovanja i šta znači dokazivati krivično delo silovanja. Oni očekuju, ovo sad kako je definisano, da neko kaže 'ne', a kao da ne znaju za istraživanje i kao da ne znaju da se žrtva zaledi, ono što su psiholozi potvrdili a sad i neurobiologija to potvrđuje a to je da u opasnoj situaciji racionalni mozak prestaje da radi, radi samo onaj stari mozak, to je amigdala, koja je usmerena na to da nam spasava život“, kaže Vanja Macanović.

Zato je namera da se ovo zaustavi i predlog uvođenja obljube bez pristanka nikako ne ode u skupštinsko usvajanje. **N**

KAKVO NAM JE OBRAZOVANJE?

Trenutno bolje nego društvo

Obrazovanje je u direktnoj vezi sa izgradnjom pravednijeg i održivijeg društva – to je zaključak ne samo onoga što se dešava na srpskim ulicama i na fakultetima, već i konferencije ECER 2025, koja je nakon šest godina priprema održana u Beogradu

Piše Jelena Luković

Uči školu, da ne čuvaš ovce, govorili su nekada. Sada će pre biti: uči školu da ne budeš ovca. Jer bez obrazovanja nema kritičkog mišljenja i kompetencija, ma koliko se pozivali na „struku“. Ova priča neće biti šisanje ovaca, ali to može biti posledica zanemarivanja obrazovnog sistema.

Zato je važno biti u toku sa tim da je prošle nedelje održano jedno od najvažnijih godišnjih okupljanja u oblasti obrazovnih istraživanja, konferencija ECER 2025 – European Conference on Educational Research, pod okriljem European Educational Research Association – EERA. Organizatori su bili Društvo istraživača u obrazovanju u Srbiji (DIOS) i Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, a konferencija je bila posvećena ulozi obrazovanja u izgradnji pravednijeg i održivijeg društva.

Osim toga što je ovako veliki događaj stigao u Beograd, zanimljiv je i trenutak u kome se desio. Dok nas iz dana u dan preplavljaju vesti o nasilju koje trpe oni koji se bore protiv korupcije, nepravde i nestručnosti, i dok skoro godinu dana baš iz redova obrazovnog sistema stižu opiranja poslušnosti (i čemu sve ne) – jedan ovako veliki događaj, koji broji preko 2.500 učesnika iz više od 75 zemalja širom sveta uspeo je da se održi.

„Još 2019. godine smo dobili zeleno svetlo za organizaciju konferencije. Zbog korone se pomerila za dve godine i ispalilo je da posle šest godina ozbiljnih priprema spremamo konferenciju, odluke se donose u poslednjem momentu, sve je nesigurno, taj pakao nikad sebi više ne bih priredila. Bilo je prenaporno, i inače, a posebno u ovim uslovima. Smatrali smo da je dobro i za našu zemlju i grad, a pogotovo za univerzitet i našu istraživačku zajednicu, da dovedemo konferenciju ovde i da ljude, koji možda i nemaju toliko znanja o tome šta se ovde dešava, povežemo međusobno“, priča za Nedeljnik Dragica Pavlović Babić, profesorka Odeljenja za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Bilo bi sjajno kada bi u nekom skorijem trenutku nadležni... radili svoj posao. Koliko je njima (ili nama) važna tema obrazovanja?

„Ne treba da govorimo o obrazovanju, nego da se bavimo, što podrazumeva da ono što kažemo ima posledice koje proi-

zvođe određene mere, akcije. Mi smo poslednjih meseci vrlo dobro videli i kroz javni diskurs je obrazovanje stalno apostrofirano kao ključni faktor društvene promene i progresa“, kaže profesorka Pavlović Babić. „Nemate nijedan važniji govor o nekim strateškim stvarima, koji vam neće govoriti o velikom značaju obrazovanja za budućnost i progres zemlje. Nije da to ne znamo, nego su te rečenice postale floskule bez sadržaja. Deklarativno vidimo da je obrazovanje glavni motor koji će nas voditi napred, a u realnom životu, počevši od vlade i premijera, obrazovanje je poslednje poželjno mesto. Niko se ne otima da bude ministar obrazovanja. To mu dođe kao nešto za potkusurivanje.“

Vidi na šta trošiš i biće ti jasno šta ti je bitno. Dobar reper su i PISA testovi, širom javnosti poznati kao loše povremene vesti o tome gde su naši učenici u odnosu na druge. Ove su vesti iz kategorije „svake priče tri dana dosta“. Onda odu u drugi plan, do sledećeg testiranja, kada se nanovo masovno iščudavamo.

Potrebe tržišta se sve brže menjaju, pa se sve češće čuju i kritike na račun toga da mladi ne izlaze osposobljeni za rad u poslu za koji su se školovali. Kako kaže naučna savetnica Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu Branislava Baranović, problem su brze tehnološke promene, ali i to što nije sigurno koliko obrazovni sistemi imaju odgovor na to.

Na tom tragu je i još jedan problem – fokus na STEM područje (nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika), dok su društvene i humanističke nauke u drugom planu. Zaboravlja se da nam vrednosnu, etičku dimenziju i učenje kritičkom promišljanju neće doneti forsiranje matematike.

„STEM područje je važno za zapošljavanje mladih ljudi i oni to jako dobro vide, ali ne može se to raditi na račun nipodaštavanja vrednosti i društvene važnosti društvenih i humanističkih nauka“, dodaje Branislava Baranović.

U zapečku je i, čini se, važnost mentalnog zdravlja i emocionalne pismenosti. Pošto to svakako nije važno kapitalističkom svetu u koji će mladi kročiti, valjda se zato tome i ne uče.

Dragica Pavlović Babić objašnjava da i dalje većina nastavnika nije obrazovana za profesiju nastavnika. Sada postaje jasnije otkud široko rasprostranjen strah od matematike, fizike, hemije...

„Oni se obrazuju za neke druge profe-

Borili su se za demokratske vrednosti, poštovanje procedura, pravila, protiv korupcije. Ceo taj sistem je pokazao neočekivano visok nivo društvene svesti i društvene odgovornosti

Profesorka Dragica Pavlović Babić

sije, da budu hemičari, matematičari, za struku. Oni svoj identitet grade u odnosu na to. Malo ko će vam reći: Ja sam nastavnik. Uglavnom kažu: Ja sam matematičar/Ja sam fizičar. Kada bi ta komponenta obrazovanja za poziv nastavnika bila jača, onda bi bilo i prostora za sticanje ovih veština. To je prvo veština da si sam takav, empatičan, da umeš da sarađuješ, da radiš u timu, poštuješ razliku. Tolerancija. Ne volim baš mnogo tu reč, jer znači da trpiš nešto. Poštovanje znači da ti uvažavaš da je nešto različito od onoga kako ti radiš ili kako ti misliš ili kako ti znaš“, priča ona.

Nije lako ni biti nastavnik. Posebno ne danas. Uloga nastavnika je kompleksnija nego ranije.

Obrazovanje je u direktnoj vezi sa izgradnjom pravednijeg i održivijeg društva.

„Upravo dolazimo sa simpozijuma čija je ključna reč pravednost i jednakost. Vidimo da je veza direktna. To su vrednosti za koje se vaspitavamo, kojima se učimo, a najbolji način da nešto naučite je škola. Ona pokriva sve generacije i uključuje svu decu. Tako da je dobit od obrazovanja neizrecivo velika. To je put koji nas vodi ka ostvarenju nekih vrednosti oko kojih smo se dogovorili na nacionalnom i međunarodnom nivou, da su vrednosti za koje se vredi boriti. Obrazovanje je sistematičan način za negovanje vrednosti. To ne znači da svaki obrazovni sistem radi to jednako uspešno, ili da radi na tome“, priča profesorka Pavlović Babić i dodaje da se u studentskim protestima videlo da se prosvetni radnici nisu iscrpljivali u sindikalnoj borbi, nisu se borili za plate.

„Borili su se za demokratske vrednosti, poštovanje procedura, pravila, protiv korupcije. Ceo taj sistem je pokazao neočekivano visok nivo društvene svesti i društvene odgovornosti“, kaže ona.

Promenio se pogled na mnoge zamerke koje bi do pre godinu dana bile na mestu. „Kakvo je to školovanje u sistemu orijentisanom na reproduktivna znanja i

usmerena ka ocenama“, ili „Kako odatle da izađe neko sa kritičkim mišljenjem“. A onda su se desili studenti. Reč je o generaciji koja je vrlo dobra u svemu onome što se mislilo da neće biti.

„Videli smo kroz šetnje studenata ogromnu podršku ljudi koji sigurno ne gledaju alternativne medije koji ne pokrivaju celu Srbiju, ako prate medije – prate režimske. Ali ljudi su bili na ulici, pružili su podršku. Neki nemaju ni društvene mreže, sasvim sigurno. Meni je bilo posebno značajno – baka koja je iznela par jabuka i vodu da sačeka studente. Znači, zna. Zna i ko su, i zašto se bore, i zašto su na ulici. I šta hoće sutra da postignu. Zna kako joj je. I izašla je da podrži“, priča ona.

Ono što stanje u obrazovanju može da kaže o jednom društvu nije za svačije uši, ako ste deo našeg društva. Jer obrazovanje je temelj svakog društva koji se direktno odražava na ostale segmente. Ako vam je cipela tri broja manja, teška posla da ćete je razgaziti.

„Ako imate mnogo škripanja u sistemu, sigurno će se to odraziti i u podsistemima, među kojima je i obrazovanje, koje najviše trpi zbog toga što je tradicionalno marginalizovano. S tim da moram da kažem da je obrazovanje pokazalo viši nivo svesti i eksplicitno iznelo neke zahteve koji se tiču temeljnog preuređenja, ne samo obrazovanog sistema. Možda je trenutno stanje u obrazovanju, paradoksalno, na neki način bolje nego u društvu, jer se razvila kritička svest. Kada govorimo o drugim aspektima, kakav je status zaposlenih u prosveti, kakav je njihov položaj i kakva je vidljivost obrazovanja u ukupnom sistemu, to je sigurno mnogo manje od očekivanog ili potrebnog“, objašnjava ona.

Kritička svest. To je ono što autoritativna vlast ne želi. Lakše je kontrolisati nekoga ko meša slova nego onoga ko čita između redova. Autoritativna vlast počiva na lojalnima.

„Ne može jasnije, očiglednije da se vidi od ove akcije otpuštanja direktora, davanja otkaza, neprodužavanja ugovora prosvetnim radnicima. Šta to znači? To je direktno poziv na poslušnost. Treba da bude lojalan i onda zauzvrat te zapošljavam. U nekom drugom, lepšem i boljem svetu mi bismo želeli da nas naša kompetencija, naša kvalifikacija, zapošljavaju, a ne lojalnost sistemu. To je brutalan pokazatelj gde smo“, eksplicira profesorka Pavlović Babić. **N**

Ko je na listi sto najvažnijih hrvatskih Srba?

... i koje će kontroverze to izazvati u Zagrebu i Beogradu?

Piše **Boris Rašeta**

Bit će tu frke, pomislio sam kad sam prvi put vidio popis sto najvažnijih hrvatskih Srba – koji bi za ovogodišnje književne sajmove trebao biti ukoričen kao knjiga. A kad sam ga razmotrio drugi put, bio sam siguran – o, da, bit će tu belaja!

Oko čega će se ljudi čepušati? Pa, oko identiteta. Iz jedne od radnih verzija popisa koju smo dobili na uvid, veliko zaprepaštenje izaziva uvrštavanje Borisa Bućana, slikara i grafičkog dizajnera čiji je slavni plakat za „Žar-pticu“ uvršten među 100 najvažnijih plakata XX stoljeća. Je li se Bućan izjašnjavao kao Srbin? Javno nije dostupan takav podatak, ali bi u nekim dokumentima – poput sveučilišnih indeksa – morao biti zabilježen podatak o narodnosti, bio je obavezan. Srbin, Jugoslaven, neopredjeljen, što god, nešto je trebalo upisati. A i u jedinstvenom matičnom broju bila je, pod jednom od brojki, upisana nacionalnost, pa su drugovi milicajci, zaustave li vas, odmah mogli znati s predstavnikom kojeg naroda ili narodnosti imaju posla.

Druga osoba oko koje će biti čepušanja je Dubravka Ugrešić, najslavnija hrvatska književnica druge polovice stoljeća. Ona je bila dijete miješanog braka, otac joj je bio Srbin a majka Bugarka. Pitanje je što bi sama Dubravka rekla na ovo uvrštenje. Zazirala je od etniciteta. Jednom sam potrošio cijeli godišnji odmor da pročitam njena Sabrana djela, kako bismo napravili intervju za Prosvjetu, kulturni časopis srpskog kulturnog društva. Na kraju mi je odustala, bez objašnjenja. Pretpostavljam, zato što je osjećala nelagodu ili strah. No, godišnji odmor nije bio uzalud potrošen na lektiru, sjajno je pisala...

Dvojbe će izazvati i eventualno uvrštenje feldmaršala Svetozara Borojevića

Dubravka Ugrešić

Omer-paša Latas

von Bojna, koji je van svake sumnje rođen kao srpsko dijete no sa Srbijom nije bio u ljubavi. Borojević je ostao prvi i jedini nositelj tog čina u Austro-Ugarskoj koji nije bio njemačkog porijekla. „Mo-

lim vas ne kao general, ne kao posljednji sin zemlje već kao domoljub koji svoju domovinu voli isto tako kao i svaki drugi Hrvat i apeliram na domoljublje NV da se ukinu ove odredbe koje bi pretvorile vojsku u horde koje bi uništile posljednje tekovine. Neka željeznički promet bude slobodan“, napisao je u telegramu Narodnom vijeću SHS, 1. novembra 1918., dok će u pismu Slavku Kvaterniku, svom bivšem adutantu, godinu dana kasnije napisati:

„Dragi Slavko! ... Zahvaljujem Vam na pokušajima rehabilitacije. Budući da ne poznajem prilike u Hrvatskoj, prepuštam Vam sve odluke. Bilo bi mi žao ako bi mi se pred zemljacima u Hrvatskoj tek na traženje Srbije osigurala zadovoljština. Postoji li mogućnost da se cijeli zapisnik, naravno preveden, preda Obzoru na objavljivanje s mojim komentarom o mom svjetonazoru kao Hrvata i utjecaju u prilog Južnih Slavena tijekom rata? Bi li Obzor stao u moju obranu kao Hrvata u odnosu na Kranjsku? ... Srdačno, Vaš stari Borojević, feldmaršal.“ Prilikom obraćanja dalmatinskim pukovnijama, Borojević je također izrazio svoje hrvatstvo riječima: „Vi ste Hrvati, a i mene je rodila majka hrvatska.“

U Leksikonu će se naći i filozof Branko Bošnjak, stručnjak za grčku filozofiju, pa Arsen Dedić (o čemu smo već pisali, Dedić je izazvao cijeli tornado reakcija i još će), Mila Dimitrijević istisnula je Belu Krležu (i to smo pisali), dok će uvrštenje Branka Gavelle (ah, i to) također dovesti do polemika.

Titova omiljena novinarka Dara Janeković, koju smo odlično poznavali, vjerojatno se osjećala više kao Jugoslavenka nego kao Srkinja. Tu je i Milan Kangrga, čuveni hrvatski filozof, Kantov i Marxov sljedbenik koji je kao mlađić završio čuvenu vojnu školu u Stoc-

kerauu, a osobno se prilično distancirao od nacionaliteta kao takvog. Početkom agresije na Hrvatsku upao je u neku hrvatsku fazu, da bi par godina kasnije tvrdio kako „biti samo Hrvat znači još ne biti čovjek“ i kako su hrvatski i srpski jedan jezik.

Tu je i Omer-paša Latas, koji je sigurno bio Srbin (rođen kao Mihajlo, Mićo Latas u Janjoj Gori pored Otočca) koji je također postao turski maršal, i to ne bilo kakav. Bio je genij, svestrano obrazovan, nadaren čovjek koji je za Portu sređivao nemire od Sirije do Crne Gore, od Krima do Bosne i Hercegovine, gdje je i danas na zlu glasu među Bošnjacima.

Na popisu je i Branko Mamula, admiral, uvjereni Jugoslaven, čije je porijeklo nedvojbeno srpsko, ali je upitno kako se izjašnjavao. Dileme će izazvati i uvrštenje Milana Milišića, dubrovačkog pjesnika koji je nastradao od srpske granate 1991. godine. U Leksikonu će možda ući i čuveni džezzer Boško Petrović, te pjesnik Momčilo Popadić, autor legendarnih pjesama – „Oprostio mi pape“,

„Ča je život vengo fantazija“, „Što učinila si ti“, „Svoju zvizdu slidin“, „Zbogom ostaj ljubavi“, „Adio kumpanji“, „Imala je lijepu rupicu na bradi“, „Skitnica“, „Ne znam koji vjetar puše“, „Ne budi me mati“, „Kad bi samo ljubiti znala“, „Čuješ li me, je l' ti drago“, „Ključ ispod otirača“, „Košulja plava“, „Momo, zašto plačeš“, „Tonka“, „Reci mi tiho, tiho“, „Ti si moja kiša blaga“, „Neveni žuti, žuti“, „Da mi je biti morsk pas“.

Hrvatska enciklopedija Popadića tretira kao hrvatskog pisca, pa bi i oko njega moglo biti svađe. Isto važi za Petra Preradovića, hrvatskog pjesnika i generala, kao i za dubrovačkog bogataša Medu Pucića. Među sto najznamenitijih Srba se našao i čuveni bombaš Boško Buha, čiji je identitet nesporno srpski.

Na popis je ušao i jugoslavenski Dillinger, legendarni Jovo Čaruga, koji je po nacionalnosti prije svega bio razbojnik, pa je omastio uže na javnom vješanju u Osijeku, u nazočnosti tri tisuće ljudi s plaćenim ulaznicama. I Tesla će, dakako, opet izazvati sporove.

Nešto manje ali ipak proizvest će Vuk Vrhovac. Vrhovac (Srijemski Karlovci, 13. studenoga 1903. – Zagreb, 26. svibnja 1952.) bio je hrvatski liječnik, pionir dijabetologije i organizator domaće proizvodnje inzulina i jetrenih preparata. Glumac Petar Kralj, rođen u Zagrebu 1941., nije uvršten. Zasluži li Jovan Rašković, jedan od otaca srpske kalvarije, uvrštenje u knjigu, otvoreno je pitanje. Isto tako, kako tretirati ljude „šarenih“ identiteta? NIN je svojedobno objavio intervju s Radom Šerbedžijom – naslov je bio „Ja sam Srbin koji je čisti Hrvat“. Okej, Šerbedžiju je Udba pratila „po liniji srpskog nacionalizma“, stvar su manje-više čiste, ali nisu kod svih sličnih iskaza takve.

Znameniti i zaslužni Srbi među Hrvatima neće, nažalost, moći demantirati ili potvrditi svoje uvrštenje u ovu listu iz sasvim opravdanog razloga. Mrtvi su, pa će dileme preživjeti. Živih ovdje nema. Nadamo se da će u Leksikonu, uz svako ime, biti podastrti odgovarajući dokazi. **N**

EVROPSKA NOĆ ISTRAŽIVAČA U TOKU SA NAUKOM petak 26. 9.2025.

Novi Sad | Subotica | Kikinda | Šabac | Indija
Beograd | Niš | Kragujevac | Pirot | Leskovac | Ranovac
Čačak | Kruševac | Zaječar | Smederevo | Svilajnac

Organizatori:

Medijski sponzori:

Projekat podržao:

Kako sam pisao grafite protiv sebe

Da, u pravu si, Hrvatska je opet nadsrala Srbiju. Na mom malom slučaju, koji je, naravno, kao što to uvijek biva, dio nekoga većeg slučaja

Piše Miljenko Jergović

OVuku ćemo, zaista, u onoj srpsko-indijskoj fusion krčmi u tvom kraju, i to barem iz dva razloga: Vuk je previše tvoja tema da bih se o njoj odvažio s tobom napismeno raspravljati.

Ali reći ću samo dvije stvari: Vuk je živio u prvoj polovini devetnaestog stoljeća, kada je svaka nacionalna svijest, svejedno gdje, u kom europskom plemenu, imala obrise velikonacionalnog i, iz današnje perspektive, uzurpatorskog projekta; i drugo, Vuk, za razliku od Shakespearea, upravo zato nije naš suvremenik. Tko god ga doživljava suvremenikom na prosto je budala.

A što se tiče toga tko je kome, da tako kažemo, stavio jezik u usta, rekao bih da u našem slučaju nije nitko nikome, iz jednostavnog razloga što je prvo bio jezik (ili jezici), a tek su se zatim, na način po svemu sumnjiv, formirale među južnim Slavenima etnije, pa nacije.

One nisu nastale na osnovu kulturnih, dakle i jezičkih razloga, nego po razlici u vjeri i Crkvi. Rođenju nacija na Balkanu pridonijela su, premda ne presudno, granice između velikih imperija, geografska konfiguracija, rijeke, planine itd. I to je sve. Tako je, barem u međusobnim razlikama, nastao jedan plitak i krvav svijet.

Da, u pravu si, Hrvatska je opet nadsrala Srbiju. Na mom malom slučaju, koji je, naravno, kao što to uvijek biva, dio nekoga većeg slučaja, ili većeg sranja. No, u čemu se sastoji hrvatsko nadserivanje? O tome moram naširoko.

Dakle, sjedimo tako mi u ljetni dan ispred кафеа uz Frakturinu knjižaru, među nekim finim svijetom, u jednom od onih zagrebačkih ambijenata koji se tebi ovdje znaju svidjeti, a na koje ni ja nisam imun, i uspijevam ih još uvijek vidjeti očima ne-

kog tko se u Zagrebu nije rodio, niti je formativne godine života u Zagrebu proživljavao.

To su ona mjesta koja po svemu, ne samo slikom, scenom i prizorom, podsjećaju na ambijente bilo kojeg ozbiljnog europskog grada: Krakova, Beča, Heidelberga, Pariza, Arlesa, Trsta... nabrajam i velike, i male, ali sve ozbiljne gradove. To nešto što čini takav ambijent osjeti se u mirisu i zvuku, u onoj specifičnoj finoj tišini, koja se od naših zavičaja razlikuje, rekao bih, gotovo dramatično.

I tako mi tu sjedimo, gotovo anesteziranih živaca, opuštenih svih mišića, pijemo neku mentom i sirupom savršeno doradenu limunadu s ledom, kadli nailzi jedan stariji par s psom. Ja se s milinom zagledam u psa, jer pse volim i u svakoj sam prilici otvoren prema svim psima, kad li se gospođa odvoji od gospodina i psa, unese mi se u lice i izgovori: Govno!

Biva, želi mi reći da sam ja govno. I tu ja ostajem potpuno razoružen, jer su mi živci prethodno već anestezirani i opušten sam do tuposti, tako da gospođu nisam u stanju obasuti i blagosloviti širokim re-

pertoarom svojih balkanskih prostakluka, niti je obnevidjeti najmračnijim sadržajima svoje duše.

Samo sam Anu zbunjeno i pomirljivo pogledao, ali ona je već skočila, grabeći mobitel, i potrčala za gospođom da je fotografira.

I tako je, kao nekom čarolijom, nestalo onog mirisa i zvuka, onih boja i oblika, koji su caffè ispred kojeg sjedimo, knjižaru i ulicu – nekadašnja Radišina, pedesetak metara od ulaza u zgradu u kojoj su Krleža i Bela proveli Drugi svjetski rat – činili tako ugodno i zaštitnički europskim.

Sjedili smo i dalje, pili svoje limunade, ja sam već pisao fejsbučni komentar minulog događaja, Ana ga je postavljala na moju stranicu, ali sad se već osjećao miris kanalizacije (kao da je nepoznata gospođa odnekud dozvala govna), mirisi olova i hrde, truloga lišća i ljudskog znoja, a odnekud kao da se čuo i vonj lošeg roštilja. Onog Zagreba koji volim čarolijom je za taj dan nestalo.

Objava na mojoj fejsbučnoj stranici doživjela je veliki odjek. Mnogi su razložili tome, pa krenimo od onih formalnih i tehničkih.

Kako moja službena (autorska) Facebook stranica već dugo postoji, i vrlo smo aktivni u izlaganju mojih drugdje objavljenih autorskih sadržaja na njoj, te u izlaganju ajfelovog mosta, kao našeg malog kućnog web časopisa za književnost, tako se na njoj okupilo već 98 hiljada pratitelja.

(...)

Dakle, mi smo anonimnu gospođu koja se meni unijela u lice i izgovorila – Govno!, a Anu fizički napala, s njezinim fotografijama izložili na mojoj fejsbučnoj stranici.

Dočekalo ju je zgražanje, često izraženo

i politički nekorektnim jezikom društvenih mreža, ali i utvrđivanjem što je dopušteno u suobraćanju s ljudima, naročito onim poznatim, a što dopušteno nije.

Recimo, nedopustivo je na lijepoj i tako europskoj zagrebačkoj ulici nekoga na neregularan način istjerivati iz osjećaja da se nalazi na lijepoj i tako europskoj zagrebačkoj ulici.

Ako to već činiš, izlažeš se riziku da će te oni koje si pokušao/la ponižavati i maltretirati izložiti pred 98 tisuća pari očiju. Što, naravno, nije problem ako si uvjeren/a u ono što činiš, ako se inače u životu lažno ne predstavljaš i ako imaš obraza da ponižavaš i maltretiraš ljude koji iz nekog razloga nisu pod zaštitom zakona i policije.

A nisu, zato što ih policija, zato što su to upravo oni, neće štiti, i zato što sudovi, zato što su to upravo oni, nikada neće presuditi u njihovu korist i protiv onih koji ih ponižavaju i maltretiraju.

Nakon kraćeg vremena, vijest o agresivnoj gospođi, kao i njezine fotografije, preuzete s moje stranice, objavili su i neki internetski mediji u Hrvatskoj i Bosni. Tada su se odnekud, iz dubine općeg mraka, pojavili njezini branitelji, što u komentarima ispod naše objave, što na drugim fejsbučnim zidovima, što u desnim internet-

Nedostojno je diktatora, a u kulturnim zajednicama i opasno je po diktaturu, ratovati protiv pjesnika. A ja sam u ovom slučaju samo pjesnik. To je nešto čime su se bavili Staljin i Pavelić, a u današnjoj Europi time se ne bavi nitko

skim medijima, tvrdeći da smo Ana i ja ustvari napadači, a gospođa je žrtva.

Ona je, naime, samo izrazila svoje mišljenje o meni, a mi smo je protuzakonito fotografirali i objavili na mojoj stranici, sve uz prateći tekst.

Prema hrvatskome zakonu, kao ni prema zakonima ijedne zemlje na svijetu, fotografiranje punoljetne čeljadi na javnim površinama nije protuzakonito, kao što ni objavljivanje fotografija punoljetne čeljadi na javnim mjestima, u medijima i na društvenim mrežama, nije protuzakonito. Kada bi drukčije bilo, u novinama ne bi mogla biti objavljena nijedna fotografija snimljena na ulici, na stadionu, u koncertnoj dvorani, na javnome prostoru.

Međutim, desničari su i desni hejteri munjevitom stvorili narativ, uspostavili su legendu, i krenuli drviti o tome da smo Ana i ja napali nedužnu zagrebačku go-

spođu, samo zato što ona ima svoje mišljenje.

Pet dana kasnije događa se nešto što će u prošlost potisnuti slučaj s agresivnom gospodom. Na zidu nebodera u kojem već dvadeset i dvije godine živim dočekuje nas ovakav grafit. Crnom bojom: "Jedne kolovoške noći/ Miljenko neće dobro proći! A ispod plavim: "Naša država/ naša pravila".

Tu započinje ono ozbiljno sranje, ali smo još daleko od tačke u kojoj će Hrvatska, kako si ti lijepo rekao, nadsrati Srbiju.

Fotografiram grafit, Ana vadi kompjutor, i sjedamo u auto, gdje postavljamo novu objavu, koja će, to mi je, naravno, odmah jasno, pokrenuti javni i medijski uragan koji neću imati pod kontrolom i za koji tog trenutka zaista nisam siguran na koju će se stranu okrenuti i što će raznijeti, polomiti i pokrenuti.

Ali, naprosto, moram stvar učiniti javnom da me, simbolički ili stvarno, ne bi progutao mrak.

Crni dio grafita je prijetnja, izrečena nemuštim stihovanjem, pokušajem da se progovori u desetercu, ali prvi je stih u osam, a drugi u devet slogova. To je ako saberemo sedamnaest slogova, ali tako raspoređenih da se ne mogu razlomiti ni u pošten haiku.

Zanimljiviji je, međutim, dodatak u plavoj boji: “Naša država/ naša pravila”. Republika Hrvatska je, dragi Basara, ustavna demokracija. Njezin Ustav je, navodno, solidno pravnički koncipiran, ali – za razliku, recimo, od njemačkog Ustava, nije literarno dojmljiv. Ali je svakako zanimljivo pročitati Izvorišne osnove Hrvatskog ustava, koje ti ovdje opsežno citiram, jer ti mogu biti važne:

“Izražavajući tisućljetnu nacionalnu samobitnost i državnu opstojnost hrvatskoga naroda, potvrđenu slijedom ukupnoga povijesnoga zbivanja u različitim državnim oblicima te održanjem i razvitkom državotvorne misli o povijesnom pravu hrvatskoga naroda na punu državnu suverenost, što se očitovalo:

– u stvaranju hrvatskih kneževina u VII. stoljeću;

– u srednjovjekovnoj samostalnoj državi Hrvatskoj utemeljenoj u IX. stoljeću;

– u Kraljevstvu Hrvata uspostavljenome u X. stoljeću;

– u održanju hrvatskoga državnog subjektiviteta u hrvatsko-ugarskoj personalnoj uniji;

– u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora godine 1527. o izboru kralja iz Habsburške dinastije;

– u samostalnoj i suverenoj odluci Hrvatskoga sabora o pragmatičnoj sankciji iz godine 1712;

– u zaključcima Hrvatskoga sabora godine 1848. o obnovi cjelovitosti Trojedne Kraljevine Hrvatske pod banskom vlašću, na temelju povijesnoga, državnoga i prirodnoga prava hrvatskog naroda;

– u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi 1868. godine o uređenju odnosa između Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Ugarske na temelju pravnih tradicija objiju država i Pragmatičke sankcije iz godine 1712;

– u odluci Hrvatskoga sabora 29. listopada godine 1918. o raskidanju državnopravnih odnosa Hrvatske s Austro-Ugarskom te o istodobnu pristupanju samostalne Hrvatske, s pozivom na povijesno i prirodno nacionalno pravo, Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, proglašenoj na dotadašnjem teritoriju Habsburške monarhije;

– u činjenici da odluku Narodnoga vijeća Države SHS o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918.), poslije (3. listopada 1929.) proglašenoj Kraljevinom Jugoslavijom, Hrvatski sabor nikada nije

Ako ćemo po Ustavu Republike Hrvatske, ili ako ćemo se držati Ustava Republike Hrvatske, onda su bit ove zemlje i smisao njezinog postojanja na zemlji ostvareni ne nasuprot Jugoslaviji, nego nasuprot samom “proglašenju Nezavisne Države Hrvatske”

sankcionirao;

– u osnutku Banovine Hrvatske godine 1939. kojom je obnovljena hrvatska državna samobitnost u Kraljevini Jugoslaviji;

– u uspostavi temelja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskoga rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941.) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943.), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947.) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963–1990.).

Na povijesnoj prekretnici odbacivanja komunističkoga sustava i promjena međunarodnog poretka u Europi, hrvatski je narod, na prvim demokratskim izborima (godine 1990.), slobodno izraženom voljom potvrdio svoju tisućgodišnju državnu samobitnost. Novim Ustavom Republike Hrvatske (1990.) i pobjedom u Domovinskom ratu (1991–1995.) hrvatski je narod iskazao svoju odlučnost i spremnost za uspostavu i očuvanje Republike Hrvatske kao samostalne i nezavisne, suverene i demokratske države.

Polazeći od iznesenih povijesnih činjenica, te općeprihvaćenih načela u suvremenu svijetu i neotuđivosti i nedjeljivosti, neprenosivosti i nepotrošivosti prava na samoodređenje i državnu suverenost hrvatskog naroda, uključujući i neokrnjeno pravo na odcjepljenje i udruživanje, kao osnovnih preduvjeta za mir i stabilnost međunarodnog poretka, Republika Hrvat-

**Pomoć mi je ponudilo
nebrojeno mnogo poznatih
i nepoznatih ljudi. Obraćaju
mi se po ulici i na tržnici.
Nadigao se, prilično, u moju
obranu neki inače vrlo šutljivi,
građanski Zagreb**

ska ustanovljuje se kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika autohtonih nacionalnih manjina: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina i drugih, koji su njezini državljani, kojima se jamči ravnopravnost s građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama OUN i zemalja slobodnog svijeta.

Poštujući na slobodnim izborima odlučno izraženu volju hrvatskoga naroda i svih građana, Republika Hrvatska oblikuje se i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka i državljanina, te promiče njihov gospodarski i kulturni napredak i socijalno blagostanje.”

U Hrvatskoj iz ovako postavljenih Izvorišnih osnova Ustava čovjek bi se, je li tako dragi Basara, s veseljem odvažio živjeti. Istina, zasmatala bi mu nepotrebna baroknost u nizanju povijesnih i mitološko-povijesnih elemenata, ali to je već kič malih naroda, naročito ovih naših balkanskih, ali ne bi to nikako bio razlog da svesrdno ne prihvatimo ovakvu Hrvatsku.

Ne bi čovjek mogao biti oduševljen ni nabiranjem “autohtonih nacionalnih manjina”. Najprije, svatko bi dobromjeran tražio i nalazio način da iz skupine pobrojanih nekako izdvoji Srbe. Ako već njihova ustavna konstitutivnost stvara tjeskobu kod pripadnika malog naroda, i ako je – pogotovu nakon rata iz 1991, premda su ovakve Izvorišne osnove postavljene prije tog rata – Ustav Republike Hrvatske postao pretijesan za konstitutivna naroda, Srbi su svejedno morali biti izdvojeni u zasebnu rečenicu, trebala im je biti nađena zasebna formula.

I to ne primarno zbog eventualno povrijeđenih srpskih osjećaja, nego zbog same povijesti Hrvatske, te zbog uloge koju su hrvatski Srbi imali u njezinom stvaranju.

Također, u tom nabiraju fale barem dvije autohtone nacionalne manjine: Muslimani (kako je njihova autoidentifikacija glasila 1990. kad je Ustav pisan, a kasnije Bošnjaci), te Romi. No, i to bi se dalo popravljati i mijenjati.

Ono što, međutim, Izvorišne osnove Ustava Republike Hrvatske čini čovjeku neporecivo prihvatljivim, i što dubinski određuje prirodu i smisao Republike Hrvatske je konstatacija da se njena državna suverenost očituje u “u uspostavi teme-

lja državne suverenosti u razdoblju drugoga svjetskoga rata, izraženoj nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941.) u odlukama Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943.), a potom u Ustavu Narodne Republike Hrvatske (1947.) i poslije u ustavima Socijalističke Republike Hrvatske (1963–1990.).”

Dakle, ne samo da se Republika Hrvatska poziva na ZAVNOH i na stečevine (tako je hrvatskije kaže – tekovine) jugoslavenske narodnooslobodilačke borbe, i na sve socijalističke hrvatske ustave koji su potom uslijedili, nego postoji ta dramatično važna formulacija: “nasuprot proglašenju Nezavisne Države Hrvatske”.

Dakle, ako ćemo po Ustavu Republike Hrvatske, ili ako ćemo se držati Ustava Republike Hrvatske, onda su bit ove zemlje i smisao njezinog postojanja na zemlji ostvareni ne nasuprot Jugoslaviji, nego nasuprot samom “proglašenju Nezavisne Države Hrvatske”, čijih se stečevina ovim ustavotvorac vrlo temeljito i u potpunosti odriče. Iza tog odricanja 1990. pomalo ima i odricanja od odgovornosti za ustaške zločine, i odricanja od jednog izgubljenog rata, i pokušaj da se i Srbi, i Europa, uvjere u nešto u što ni Srbi, ni Europa baš ne vjeruju.

Ali unatoč i usprkos tim dnevnim prilozima nečemu što bi se trebalo ticati dugih povijesnih trajanja, to odricanje je vrlo moćno. Ustav Republike Hrvatske 21. decembra 1990, a proglašen je dan kasnije. Premda je donesen na tada već bivši Dan armije, ponio je naziv Božićni ustav.

E sad, najveća zanimljivost. Tekst Ustava napisala je Redakcijska skupina, koju su sačinjavali Vladimir Šeks, Smiljko Sokol i Zdravko Tomac. A Izvorišne osnove pisao je, pogodi tko!, lično Franjo Tuđman.

Parola “Naša država/naša pravila” navodno pripada nekim ekstremnim navijačkim skupinama, no mene je, čim sam je na svom zidu vidio, podsjetila na “Načela hrvatskog ustaškog pokreta”, tekst koji je 1. juna 1933. sastavio Ante Pavelić, i neka je vrsta nacionalističkog crno-revolucionarnog manifesta.

Taj će manifest u godinama postojanja NDH i formalno zamjenjivati ustav, te će se zaista svoditi na parolu “Naša država/naša pravila”. A kada neka skupina ljudi, mimo onog što je prethodno bio formalni ili neformalni civilizacijski i društveni sistem, te mimo onog što je prethodno tra-

dirano kao javni i porodični moral, počne vladati po vlastitim pravilima, onda samo od tankog pokrova ideologije ovisi koliko će njihova vladavina biti krvava i zločinačka.

Ustaška je ideologija bila nacional-šovinistički i rasistički korporativizam. Od toga, meni se čini, ipak ne može gore i krvavije. I naravno da im ni na kraj pameti nije bilo ništa mimo ovog “Naša država/naša pravila”.

Kada smo na mojoj službenoj fejsbučnoj stranici objavili što se dogodilo, nastupilo je nešto što nikad ranije nisam doživio. Svi neovisni mediji ekstenzivno su objavili i komentirali vijest, da bi se zatim izredali, na svojim društvenim mrežama, praktično svi najvažniji opozicijski političari, intelektualci, pisci, umjetnici.

Grafit na mom zidu pripremili su Hrvatska policija (ergo Ministarstvo unutarnjih poslova), uporno odbijajući da djeluje protiv desničarskih nasilnika, i pripremio ga je predsjednik Vlade Andrej Plenković kada je ljetos dovodio pred koncert svoju dječicu, da im Thompson udijeli svoj apostolski blagoslov

Potom su, ni sat kasnije, sve to ponovili oni mediji koji to inače ne bi činili, ali je pritisak bio prejak. Izdržao ga je samo HRT, koji je ostao gluh i nijem, sve do jednog trenutka. Onog u kojem je Hrvatska definitivno nadsrsla Srbiju.

Naime, u mom opisu događaja, koji smo objavili uz fotografiju grafita, na kraju sam napisao sljedeće: “Ali kako je na meni riječ, onda da kažem i ovo: premda policiji neću podnijeti prijavu, na-prosto zato što nemam vremena, niti u ovoj vrsti slučajeva imam povjerenja u policiju, svaki napad na sebe i svoje bližnje učinit ću javnim. I učinit ću sve da o njemu budu obaviješteni svi koji, bilo gdje na svijetu, objavljuju moje knjige ili pišu o njima.

I još nešto: policija, kad joj prijavljuje te ovakve slučajeve, uvijek upita – sumnjate li na nekog. To pitanje je ponižavajuće, ali ovaj put na njega imam odgovor. Sumnjam na predsjednika Vlade RH Andreja Plenkovića i na ministra unutarnjih

poslova Davora Božinovića.”

Premda taj finale tebi može zvučati kao hiperbola, nije o hiperboli riječ. Naime, niti se na mene pred praznim zidom nadigla inokosna budala, niti sam ja u prethodnim tjednima objavio u novinama i na webu išta što nisam objavljivao ranije, ili što bi inokosne budale moglo nasekirati, i to pod nevjerojatnom kondicijom da uopće pročitaju što sam napisao.

Grafit na mom zidu pripremili su Hrvatska policija (ergo Ministarstvo unutarnjih poslova), uporno odbijajući da djeluje protiv desničarskih nasilnika, ili protiv onih koji provjeravaju društvenu klimu tako što pjevaju ustaško-koljačku budnicu “Jasenovac i Gradiška Stara”, nego im samo svojim prisustvom asistiraju, otprilike onako kako je redarstvo asistiralo samostalnim ustašama u ljeto 1941, i pripremio ga je, taj grafit, predsjednik Vlade Andrej Plenković kada je ljetos dovodio pred koncert svoju dječicu, da im Thompson udijeli svoj apostolski blagoslov, i kada je zatim sam blagoslovio i neograničeno korištenje ustaškog poklika, i gnjevno napao kao nenarodne elemente, ljevičare i neprijatelje Hrvatske, sve kojima se baš nije svidio Thompsonov koncert.

Nitko do te dvojice ljudi, profesora opštenarodne odbrane i bivšeg člana SKJ, te bivšeg pulskog vojnog pozivara, bivšeg šefa kabineta Stjepana Mesića, iz doba kada je ovaj bio predsjednik Hrvatske, te sadašnjeg ministra unutarnjih poslova Davora Božinovića, i predsjednika Vlade RH Andreja Plenkovića, djetesca iz komunističke kuće, kojemu su roditelji nadjenuli ime ruskih pisaca i najmlađega od trojice prinčeva Karađorđevića, nitko do njih dvojice nije mogao biti odgovoran za prijetnje ispisane na fasadi mog nebodera.

Na onom jedinom prostoru koji je dovoljno širok i čist da se uz njega mogu strijeljati ljudi. Ali to nipošto nije trenutak u kojem će Hrvatska definitivno nadsrati Srbiju.

Taj trenutak događa se iste večeri, kada iz Vlade stiže odgovor na pitanje jedne redakcije o prijetnjama koje su mi upućene. Taj odgovor u cjelini glasi ovako:

“Osudujemo prijeteće poruke usmjerene protiv gospodina Jergovića.

Što se tiče njegovog ciničnog iznošenja sumnje da su ‘sporne poruke napisali premijer Plenković i ministar Božinović’, ističemo kako je sasvim izvjesno i

provjereno da su upravo premijer i ministar preruseni i pod okriljem noći išli pisati sporne poruke, kao što to i inače redovito čine.

U vezi s takvim navodima kojima se nastoji prikazati da Vlada stvara napetosti u društvu, upućujemo Vas na obraćanje predsjednika Vlade na jutrošnjoj sjednici Vlade u kojem je iznio jasan stav oko događanja u Benkovcu i Šibeniku. Vlada će nastaviti pridonositi stvaranju tolerantnog i uključivog ozračja u društvu, a isto se nadamo da će početi činiti i gospodin Jergović.”

U 7 riječi tobože su “osudili” prijeteće poruke. A u sljedećih 105 riječi me, što ciničnim izvrtanjem stvari i tobožnjom šaljivošću, što mojim pozivanjem na toleranciju i stvaranje uključivog ozračja prema onima koji mi prijetite smrću, dodatno ugrožavaju, dovodeći me u još opasniju situaciju od one u koju su me doveli grafiteri.

Eto, to je trenutak u kojem je Hrvatska definitivno nadsrala Srbiju. Jer ja, ipak, ne uspijevam zamisliti situaciju u kojoj bi itko od srpskih plenkovića – da ih ne spominjem po imenima, ili da ne spominjem ono srpsko ime nad svakim drugim imenom, onog čiji je brat, čini mi se, Plenkovićev imenjak – na takav način odgovarao Draganu Velikiću, tebi ili nekom trećem među srpskim književnicima, tko je jednako kao vi sklon kritiziranju vlasti.

Može li, recimo, zamisliti da neki srpski plenković izda fetvu za provođenje nasilja ili likvidaciju Ljubomira Simovića, koji se, praktično sve do kraja života nije suzdržavao od uporne i žestoke kritike vlasti? E vidiš, to je ono čime je Hrvatska (vladajući režim, HDZ, udružena ustašija...) dramatično nadsrala Srbiju.

Nedostojno je diktatora, a u kulturnim zajednicama i opasno je po diktaturu, ratovati protiv pjesnika. A ja sam u ovom slučaju samo pjesnik. To je nešto čime su se bavili Staljin i Pavelić, a u današnjoj Europi time se ne bavi nitko. Osim Andreja Plenkovića i njegove Vlade. (Inače, to da je Premijer bacio fetvu na mene, dosjetka je Slobodana Šnajdera, iz njegove briljantne kolumne na Telegramu...)

Iste noći, nakon što me je Vlada Republike Hrvatske pozvala da konačno “počnem činiti” nešto na “stvaranju tolerantnog i uključivog ozračja u društvu”, te da se time umilim svojim progoniteljima, u Novom Zagrebu se, malo dalje od mog

nebodera, pojavio novi grafit, ispisan istim stilom i rukopisom. On doslovno glasi: “Sarajevo ispod Trebevića/ Povedite Daliju i četnika Jergovića”.

Tu je grafiter pokušao dopjevati čuvenu ustašku pjesmu, koju ja, naravno, napamet znam, a ti ćeš je, dragi Basara, meni za dušu preslušati na YouTubeu, jer je tamo imaš među Hrvatskim domoljubnim pjesmama.

Izvornik, dakle, glasi ovako: “Sarajevo ispod Trebevića/ Bit ćeš opet Ante Pavelića/ Bosno moja, bistra suzo naša/ Pozdravlja te imotski ustaša/ Hercegovska grudo svakog dana/ Oduvijek si za Srbina brana/ Kad ustaša sa Širokog vrisne/ Biž’ Srbije, eto Nezavisne/ Sjajna zvijezdo iznad Metkovića/ Pozdravi nam Antu Pavelića/ I Andrija, vječna dika naša/ on je hrabri ljubuški ustaša/ Sad ću kleknut i molit se Bogu/ Da Srbiju pobijediti mogu/ Pobijediti, gubu otjerati/ i slobodu narodu svom dati”.

Crni dio grafita je prijetnja, izrečena nemuštim stihovanjem, pokušajem da se progovori u desetercu, ali prvi je stih u osam, a drugi u devet slogova

Riječ je, kao što vidiš o desetercima, prostim ko pasulj, banalnim ko grah, koji se mogu urlati u formi bečarca i gange, mogu se guslati, tuliti na nogometnim utakmicama, pjevati pri klanju. Moja znanja o pjesništvu i književnosti, općenito moja znanja o riječima i njihovim značenjima, takva su da ne nalazim načina da drukčija tumačenja i konotacije, na kojima insistiraju Andrej Plenković i njegova Vlada.

Mogu samo konstatirati da im je stihoklepac nemušit i nevješt, pa da bi bilo bolje da su mene platili da im sklepam deseterac, jer im je ovaj klanje razvukao u petnaest slogova. (Inače, Dalija koja mi je u petnaestercu pridružena je političarka Dalija Orešković, koji je u izjavi za jednu privatnu televizijsku stanicu branila moje pravo na život i mir.)

Policija me je nakon što su mediji objavili vijest o prvom grafitu telefonom kontaktirala, i ne osobito ljubazni me je policajac pozvao da dođem u stanicu dati iskaz. Rekao sam mu da to neću učiniti, jer je njihova dužnost goniti slučaj po službenoj dužnosti. Ja im u tome zaista ne mogu pomoći, a još i sumnjam da će

oni pokazati želju da nađu počinitelja.

I doista, nisu ga našli! Premda su oba inkriminirana mjesta prilično solidno pokrivena nadzornim kamerama, Hrvatska policija nije, eto, mogla otkriti tko se to bavi mojim progonom. I tu bismo, barem zasad, s mračnijom stranom priče mogli stati.

Postoji, međutim, i ona druga strana. U moju obranu su stala sva književna udruženja, kao i Hrvatski centar PEN-a. Mnogi su opozicijski, lijevi i lijevo-liberalni političari, stali u moju zaštitu na društvenim mrežama i u medijima.

Zdušno su se za mene založili ljudi u novinama za koje radim. Pomoć mi je ponudilo nebrojeno mnogo poznatih i nepoznatih ljudi. Obraćaju mi se po ulici i na tržnici. Nadigao se, prilično, u moju obranu neki inače vrlo šutljivi, građanski Zagreb. Podršku su mi pružile gradske vlasti, gradonačelnik Zagreba iskazao je veliku i odistinsku brigu za mene. Kontaktirao me je predsjednik Republike Zoran Milanović.

Ljude, opet poznate i nepoznate, iz Beograda i Sarajeva, iz Bosne i Srbije, neću ni spominjati. Kao što neću spominjati ni prijatelje, jer bi to onda bila neka druga priča.

Ono što je u ovoj priči važno jest pitanje javnosti, društvene zajednice, ljudi s kojima nisi blizak, ali vas veže osjećaj građanske solidarnosti. Toga ovaj put nije nedostajalo, a Hrvatska se prikazala u nekom za mene dosad, možda, i nepoznatom svjetlu.

Ona Hrvatska koja nije sklona uspostavi novoustaškog režima, niti onom što meni, ili bilo kome drugom, rade Andrej Plenković, njegov ministar unutarnjih poslova i njihova Vlada.

Kako su mediji prepuni reakcija i zgražavajućih i osuđujućih autorskih tekstova, koje pišu i ljudi s kojima nisam u dobrim odnosima, režim je preko svojih medija i preko obavještajnih prišipetlji, koje ovdje igraju onu ulogu koju u Srbiji igraju urednici toksičnih tabloida i infotainment televizijskih programa, osmislili su dva narativa, dvije legende, kojima me pokušavaju dalje ozloglasiti.

Prvi je bizaran: sabrali su koliko su novca moji strani izdavači dobili od fonda Ministarstva kulture za prijevode mojih knjiga, i krenuli su po svojim web-toaletoidima i društvenim mrežama, te na HRT-u, širiti glas kako sam ja od Plenkovićeve Vlade dobio sve te novce. Inače, pravilo

rečenog fonda je da se sufinanciraju prijevodi svakog hrvatskog pisca za kojeg strani izdavač pokaže interes, a kako je, pretpostavljaš, interes stranih izdavača za mojim hudim nedjelom popriličan, tako je Ministarstvo u kontinuiranoj nevolji...

Drugi način na koji me pokušavaju ozloglasiti je mračniji: naokolo pišu, govore, na sve načine šire glas, kako sam ja sam pisao grafito protiv sebe, jer da tako reklamiram svoju knjigu. I taj su narativ, također, preuzeli i prenose ga u Plenkovićevo ime pojedini desni političari, u čemu im svima, naravno, pomaže Hrvatska policija, svojim dosljednim odbijanjem da identificira počinitelje.

Ovo drugo mi je mnogo mučnije, jer na mene djeluje retraumatizacijski. Dana, 27. svibnja iliti maja, godine 1992, dan prije mog dvadeset i šestog rođendana, pokraj reda ispred pekare, na tadašnju Ulicu Vase Miskina, koja će malo zatim ponijeti svoje staro ime Ferhadija, pao je minobacački projektil od 82 milimetra, i ubio 26, a ranio 108 ljudi.

Pokraj tog sam mjesta prošao nekoliko minuta ranije, na putu do kafane u kojoj sam imao sastanak. Prethodno mi se na tom putu odvezala pertla, pa sam zastajao da je svežem. Dugo mi se po glavi vrzma-la opsesivna misao o tome da bih, možda, poginuo da nisam morao vezivati pertlu (hrvatski: vezicu; dalmatinski: špigetu).

Danas mislim da to, vjerojatno, baš i nije bilo tako vremenski raspoređeno. Ali najgore, najstrašnije u svemu bilo je što su s televizije na Palama iste večeri objavili da to Muslimani sami po sebi pucaju da bi okrivili Srbe. Od toga da mu govore kako sam po sebi puca čovjeku pamet staj!

Zašto netko tko svakodnevno očituje svoju želju da Muslimana nestane, tko drži Sarajevo pod opsadom i svakodnevno ga zasipa stotinama granata, i strijelja ga hiljadama i desetinama hiljada metaka, govori da ta jedna granata nije njegova?

Taj govor i diskurs ponovit će se u još nekoliko navrata tokom opsade Sarajeva, a da ga ja nikad neću razumjeti. E, tako posljednjih augustovskih i prvih septembarskih dana 2025. godine u hejterskim natpisima na društvenim mrežama i u režimskim web-toaletoidima možeš čitati kako sam ja sam pisao grafito protiv sebe, e da bih tako reklamirao svoju novu knjigu, a istovremeno se ispod takvih objava nižu stotine i hiljade komentara u kojima gnjevni botovi traže moje ubojstvo ili ba-

Možeš li zamisliti da neki srpski plenković izda fetvu za provođenje nasilja ili likvidaciju Ljubomira Simovića, koji se, praktično sve do kraja života nije suzdržavao od uporne i žestoke kritike vlasti?

rem protjerivanje, i u kojima se nazivam četnikom, Jugoslavenom itd.

Koji je smisao optuživanja žrtve za ono što joj se dogodilo? Karl Markus Gauss, austrijski pisac, nedavno govori o jednom svom poznaniku, antisemitu, koji se hvalio otkrićem da je Adolf Hitler – Jevrejin! I da je Holokaust izmislio kao jevrejsko lukavstvo da se unište Njemačka i njemački narod.

Možda je to neka slična vrsta ludosti, ali znam da me je čudno tjeskobnim učinila tvrdnja da samog sebe progonim, pišući grafito po kraju gdje živim. To je susret s nekom nižom vrstom zla u ljudima, s kojom mi se još uvijek nije lako nositi, valjda i zato što se nisam s njom susretao u književnosti i na filmu.

Igrom slučaja, pojava gospođe Govno i ustaških grafitera pred mojim vratima, te Plenkovićeva fetva, zbili su se nakon prethodnoga velikog skandala.

U Benkovcu, naime, lokalni su ratni veterani, uz sudjelovanje podmlatka – pripadnika lokalnih navijačkih neonacističkih skupina – zabranili jedan teatarski i kulturni festival, u čemu su dobili punu podršku Vlade Republike Hrvatske.

Događajno je to izgledalo ovako: organizatoricu su fizički ugrožavali, na što je policija najprije odbila intervenirati, a zatim su toj ženi, mladoj novinarki imena Melita Vrsaljko, rekli da joj ne mogu garantirati sigurnost i da joj je najbolje da napusti grad.

Mirno su ispraćali skandiranje zabranitelja Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, te urlanje ustaškog pozdrava, a zatim su se u miru i dobrom raspoloženju družili s policijom. Sve to je, za divno čudo, i snimljeno.

Kći vode benkovačkih zabranitelja Emily Genda je lokalna kafanska pjevaljka, naročito istaknuta u interpretacijama Svetlane Ražnatović – Cece. Društvene mreže bile su je prepune njenih interpretacija Cecinih pjesama, uključujući i pjesmu “Pile”, koju je srpska udovica posvetila Arkanu.

Madame Emily je, prije nego što je po-

stala pjevaljka, izbačena s policijske akademije, jer je cimericu muslimanku zlostavljala Thompsonom, a po školi je crtala ustaško znakovlje. I onda je, u skladu s tim, kći veteranskog vođe i Cecina poklonica, za teatarski i kulturni festival čijem se zabranjivanju priključila, kazala da ga vode ljudi koji promoviraju “blud, nemo-ral, jugonostalgijsku i ljevičarsku ideologiju”.

A kad su je nazvali novinari da je upitaju o njezinim interpretacijama hitova Arkanove udovice, mirno je odgovorila da nju njen otac nije naučio da ikoga mrzi. Inače, godine 2018. Emily Genda je na profilnoj fotografiji držala oznaku da podržava Levijatan. Ti, dragi moj, naravno znaš što je Levijatan: pokret srpskih rasista i fašista, koji su te proslavili terorom nad Romima, kobajagi u ime životinja.

Sve to čini očito vrlo kompleksan političko-identitetski profil kćeri vode benkovačkih zabranitelja, ali i njezina oca.

Smisao zabrane, koja je izvedena pod visokim pokroviteljstvom Plenkovićeve Vlade, koja je organizatore zabranjenog benkovačkog festivala optužila za ekstremizam, u biti je dvojak.

Jedan je u pokušaju da se polurevolucionarnim metodima uspostavlja neki oblik klerofašizma, te da sam Andrej Plenković institucionalizira svoj janusovski položaj i politički identitet, tako što će u Hrvatskoj postati neka vrsta postmodernog Francisca Franca, dok će u Bruxellesu igrati ulogu uljuđenog i ispeganog liberala. Ambicija je kolosalna, ali po mom mišljenju, ipak, neostvariva.

Jer koliko god Hrvatska bila sitna irrelevantna, to presvlačenje u avionu od Zagreba do Bruxellesa ne može na taj način biti izvedeno, naprosto zato što je relacija prekratka. Caudillo Andrej na tom letu neće imati vremena da se preobrazi u ljubavnog monsieur Andreja.

Drugi cilj je, možda, zanimljiviji: radi se o klasičnim kulturnim ratovima, u kojima se kultura Alfreda Jarryja u Hrvatskoj nastoji zatrti i uništiti u ime kulture Svetlane Ražnatović. Premda između benkovačkog slučaja i napada na mene ne postoji veza, nije mi mrsko naći se u Jarryjevom društvu. Uvijek je dobro kad su stvari tako kristalno jasne i čiste.

Eto, dragi Basara, ispade ovo još jedno predugo pismo, ali šta da se radi kad su takva vremena nastupila, epska.

Živio,
m **N**

Izbrisana je razlika između režima i zemlje kojom taj režim vlada

Smetnuli su s uma da se režimi mijenjaju a zemlja ostaje

Piše Rajko Grlić

Dragi Gorane, Često mi pišeš o Srbiji, o šmirantu koji vas dugo terorizira, o buntu u koji vjeruješ ali koji nikako da se opredmeti, a ja tebi rijetko o Hrvatskoj, zemlji mi mojoj i nelagodi koju u njoj ponovo počinjem osjećati. Skanji-vao sam se o tome pisati, mnogi su na ovoj stranici to već učinili prije mene, a i nije baš pristojno susjedu ogovarati ukućane, no situacija je poprimala takve razmjere da ti moram o tome napisati barem nekoliko riječi.

Ovoga ljeta premijer Plenković, u nadi da će mu to pomoći da učvrsti vlast, svečano je otvorio Pandorinu kutiju ustaštva. Ljudi u crnim majicama zahvalili su mu i istoga trenutka počeli uzimati pravdu u svoje ruke. Propisuju tko može a tko ne tu živjeti, koji pjevač može a koji ne pjevati, koja kazališna predstava se smije igrati, koji film im nije po volji pa se ne smije prikazati, zabranjuju festivale, javne tribine, na stadionima urlaju krvožedne fašističke parole...

A kao što nas njemačka povijest tridesetih godina prošlog stoljeća uči, nakon nepoželjne kulture koja „emocionalno vrijeđa našu ljubav prema domovini“ pa zato nad njom treba imati punu kontrolu, na red dolaze ljudi.

Književnik Miljenko Jergović bio je među prvima kome su, ispisujući poruku na kući u kojoj živi, savjetovali da ode jer će, ako ih ne poslušati, biti prisiljeni to riješiti na drugi način. Bio je među prvima, ali kako se ubrzo pokazalo ne i zadnji, iako valja priznati, to je za sada ohrabrujuće, da na zidovima naših kuća još uvijek nisu najavljene masovne deportacije.

Osamdesetih prošlog stoljeća imao sam dugu novinsku polemiku s predsjednikom SUBNOR-a Hrvatske koji se okomio na jedan scenarij. Napisao ga je pisac o kojem mislim sve najgore, ali sam u polemiku ušao jer mi je bilo nepojmljivo da netko samo zato što ima status prvoborca Drugog svjetskog rata daje sebi pravo da odlučuje što smije a što ne postati film.

Rječnik koji je on upotrebljavao u toj polemici strašno nalikuje, gotovo se podudara, s rječnikom kojim branitelji, ili „zabranitelji“ kako ih ovdje zovu, danas pokušavaju regulirati kulturu.

Ali da se vratim na te ljude u crnim majicama koji tridesetak godina nakon rata tako zdušno žele živjeti u i od toga rata. Većina ovih koji javno paradičaju ima između pedeset i šezdeset godina, mnoge krasi veliki trbuh, do kože ošišane glave, ustaško znakovlje na majicama i tetovaže u istom duhu. Sa zastavama u rukama marširaju, zabranjuju, drže press konferencije i predstavljaju se kao vodstva braniteljskih udruga.

Prema zadnjim objavama u Hrvatskoj ima 513.140 branitelja. Mnogi tvrde da je nakon rata ta brojka bila gotovo

za trećinu manja, ali to nikada nećemo doznati jer stvarni popis nije objavljen. Tako je danas u Hrvatskoj na državnom budžetu 1.384 „braniteljskih, stradalničkih i ostalih udruga proizašlih iz Domovinskog rata“.

Kako su braniteljske beneficije zaista impresivne, postali su najodanije glasačko tijelo vladajuće stranke a za nju ponekad obavljaju i neke neugodne poslove kao što je bilo rušenje direktora Hrvatskog audiovizualnog centra. Zato nije čudo da se njihov broj svakodnevno povećava.

Paženi i maženi od režima kroz sve ove godine, polagano su mijenjali narativ rata, taj hrabri čin obrane zemlje oni su, uz pomoć crkve, pretvarali u „borbu ustaša protiv partizana“ i u tome poprilično uspjeli „ispravljajući nepravdu koju su ustaše doživjele u Drugom svjetskom ratu“.

Vjerojatno se radi o malim i jako glasnim grupama, o onim kojima je rat postao unosna mirnodopska profesija, ali kako velika većina branitelja uglavnom šuti, oni i dalje tvrde da predstavljaju čitavu tu populaciju.

Zahvaljujući tim lutkama na koncu vladajućih, zemlja svakim danom sve dublje tone u neki „neoustaški trumpizam“, u sirovost mača i križa s mirisom ne tako slavne prošlosti. Plenković, rođonačelnik ovog povratka u devedesete, ti bi rekao loš glumac, šmirant, ponaša se nevino poput francuske sobarice tvrdeći onima koji ga na to upozoravaju da od buhe prave slona. Pri tome očito ne shvaća da će uskoro, ovako ojačani, upravo ti, uz pomoć nekoliko njegovih ministara, krenuti i na njega. Oni trebaju pravog neoustašu a on to, koliko god se kamuflirao, ipak nije.

U svemu tome malo koga čudi da nas je sve manje i manje. Ljudi, pogotovo školovani, bježe jer ne žele da im djeca rastu u zemlji u kojoj svakim danom ima sve više branitelja i državnih činovnika, a sve manje stanovnika.

U Hrvatskoj je 1991. živjelo 4.784.265 stanovnika, 2001. 4.437.460, a 2011. 4.284.889. Na zadnjem popisu 2021. bilo nas je 3.871.833, a procjena napravljena 2023. govori o broju 3.859.686, a od toga je najmanje 170.000 doseljenih stranaca. To ukratko znači da smo u ovih tridesetak godina „slobode i vladavine prava“ izgubili više od milijun stanovnika, gotovo jednu četvrtinu populacije, i sveli se na veličinu jednog malo pristojnijeg grada.
„Si videli kak se šrinkamo?“, kažu mi u Zagrebu.

Vjerojatno je to i razlog napisa koji se pitaju da li su hrabriji oni koji odlaze ili oni koji ostaju. U medijima koje financijski podržava Vlada, a to su gotovo svi, vjeruju da je u pravu Aleksa Šantić.

*„Ostajte ovdje!... Sunce tuđeg neba,
Neće vas grijati ko što ovo grije;
Grki su tamo zalagali hljeba
Gdje svoga nema i gdje brata nije.“*

U onim jako, jako malobrojnijim, koji tu pomoć ne primaju pa si mogu priuštiti da budu bliže istini, vjeruju Arsenu Dediću.

*„Kud plovi ovaj brod
kud ljude odnosi
i da li i'ko zna
što more sprema*

*Kud vodi ovaj put
kojim smo krenuli
od svega samo znam
povratka nema.“*

Kada smo već kod hrabrosti, moram s tobom prvo podijeliti SMS koji mi je na tu temu s Korčule poslao stanfordski doktor, gospodin Hajrudin Pašić.

„Dede, kako su vas Italijani tretirali za vrijeme rata?“ „Eeee, došli su u selo i pokupili sve muško od 18 do 88. i vele: ‘Ooo Crnogorci... ‘oćete li da vas strijeljamo ili jebemo?’ Ona sramota od Milonja Markov bogami skine gaće, i Pero Ilijin, i Pajo Nikolin... svi se naguziše!“ „A što je s tobom bilo, dede?“ „Bogami mene su strijeljali...“

Za ostati i javno govoriti, a da se pri tome tvoje mišljenje ne podudara s ovdašnjom bukom i bijesom, potrebna je danas gotovo ista hrabrost kao i devedesetih. Nekoliko znanaca, koji nemaju namjeru zatvarati oči i šutjeti, sve češće ispod svojih tekstova čitaju anonimne komentare koji više ne skrivaju otvorenu mržnju, direktna upozorenja da se ne igraju sa životom, a urednici to više i ne brišu jer se ni oni ne žele zamjeriti rulji.

Bilo je to doba kada je „Feral Tribune“ i ne više od desetak hrabrih pojedinaца svojim javnim istupima branilo čast Hrvatske

Bilo je toga naravno i prije, ali ne ovako žestoko i bez zadržke. Pomiješali su se lončići, totalno je izbrisana razlika između režima i zemlje kojom taj režim vlada. Smetnuli su s uma da se režimi mijenjaju a zemlja ostaje. Zato svakodnevno i slušamo: ako ne voliš režim, ili imaš bilo kakvu primjedbu na njega, ti mrziš zemlju i red je da odeš.

Istovremeno popovi sa oltara šalju jasne poruke: „Neka pate, i neka u toj patnji umru oni kojima smeta vaše zajedništvo, vaš dolazak u crkvu, vaša pjesma i ljubav prema Bogu, Crkvi i svom hrvatskom narodu, vaša radost i zajedništvo koje je posebno zablistalo na koncertima našega Thompsona u Zagrebu i Sinju.“

Njegove riječi, kaže novinska vijest, izazvale su snažan pljesak okupljenih vjernika. Trideset godina zaglupljivanja, pomoću školskih programa koje je dobrano oblikovala crkva, porodilo je taj pljesak.

Ni devedesete, osim za one koji su vladali i bili bliski vlasti, nisu ovdje bile neke vesele godine. Jedan ostarjeli režim na izdisaju pretapao se, uz puno pljačke, krvi i rodoljubne demagogije, u drugi, po svim nagovještajima siroviji od prethodnog.

Milošević je bio lukaviji od Tuđmana, Srbija je uz pomoć JNA krenula na Hrvatsku i svaki oblik žestokog nacionalizma pravdao se tada ratom.

Bilo je to doba kada je „Feral Tribune“ i ne više od desetak hrabrih pojedinaca svojim javnim istupima branilo čast Hr-

vatske. Kako nikada nisam bio pretjerano impresioniran režimima, počeo sam se osjećati klaustrofobično. Nešto nalik onoj klasičnoj filmskoj noćnoj mori u kojoj se zidovi sobe u kojoj leži glavni junak polagano ali uporno pomiču zlokožno smanjujući njenu kvadraturu.

U nekoliko intervjua rekao sam što mislim o novoj vlasti i uskoro iz novina saznao da sam Četnik, Perač Miloševićevog novca, Komunjara, Jugonostalgicar i, što je tada bila optužba svih optužbi – Srbin.

No Srbi se danas kod nas više ne nose. Izašli ste iz mode. Zamijenili su vas domaći izdajnici zvani Mrzitelji svega hrvatskog. Kao jedan od njih nedavno sam iz Srbina promoviran u Židova, što je momentalno, u duhu ovdašnjeg katoličanstva, veća psovka.

A kao netko tko „stalno snima ovdje, u zemlji koja mu je odbojna i koju nikada nije priznao“ postao sam i član „grupe ‘Labrador’“ za koju sam pod pojmom Labrador u Wikipediji našao: „Akcije su predstavljale aktivnosti specijalnog rata protiv Hrvatske intenzivnom propagandom i terorističkim akcijama sa svrhom kompromitiranja Hrvatske i sprječavanja međunarodnog priznanja njene neovisnosti.“

Znam da sam još daleko od statusa kojeg uživaš u vlasti odanim srpskim medijima, ali ne možeš kazati da se ne trudim.

Hrabrost, da ove lamentacije priveđem kraju, jednako je tako bila potrebna i onda i danas i za drugu opciju; za odlazak, za promjenu i prilagodbu novom životu. Za svaki početak, za svaki novi korak treba imati hrabrosti, a egzil je upravo to; stalno koraćanje u nepoznato i kada se jednom u to krene, povratka više nema. Kao kod žena nakon što naprave prvu plastičnu operaciju.

Otići ili ostati? Zajebana dilema svakog ovdašnjeg samo mislećeg klinca i klinceze. Ja, koji sam i otišao i ostao, i koji se zahvaljujući godinama polagano zauvijek vraćam, uvjeren sam da mi niti jedan režim, niti jedna prozivka ili prijetnja više ne može nauditi, promijeniti ostatak života.

Ili se varam? Ne znam.

Pozdrav s Visa koji je kao i uvijek uzbuđljivo lijep i na kojem Pojoda i dalje ponosno čuva titulu jednog od najboljih ribljih restorana Jadrana. **N**

Еуромедик на 15 локација

1

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЈДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевићка 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

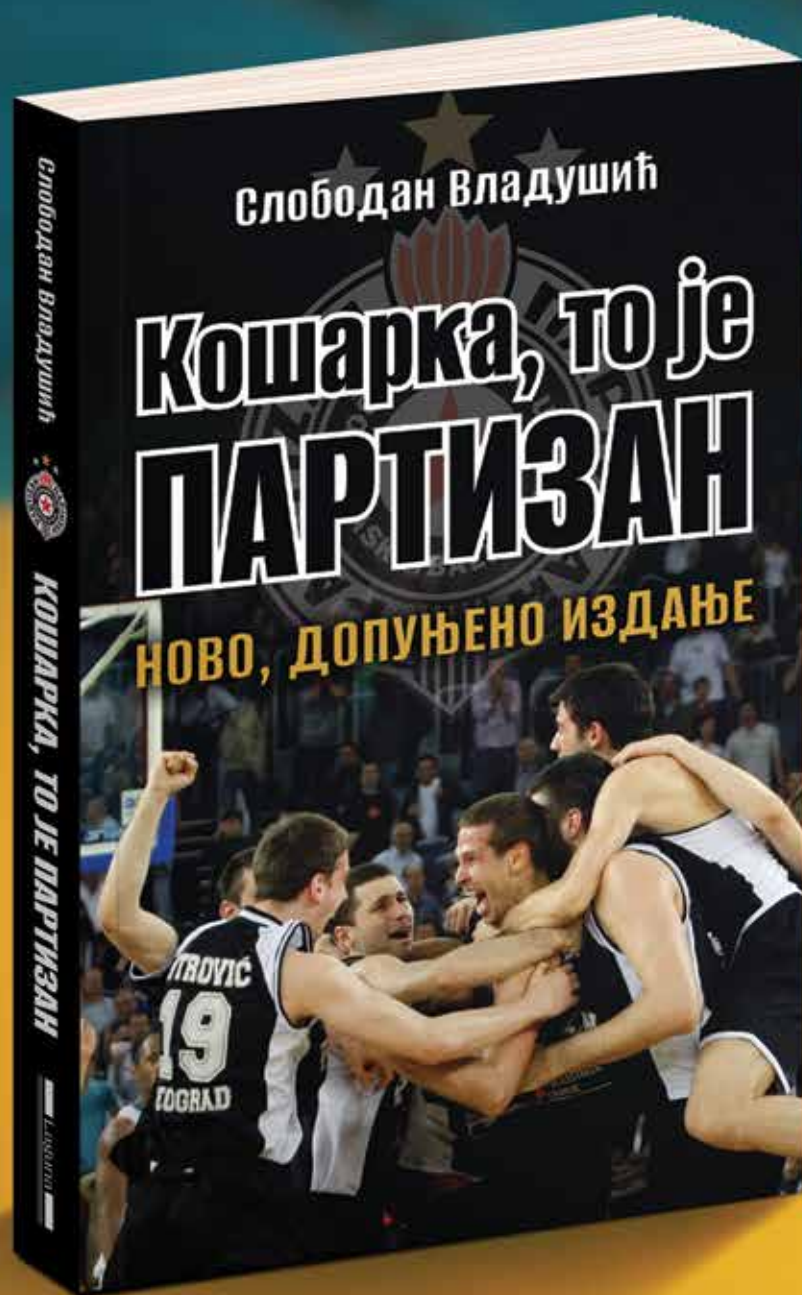
ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

ВИШЕ ОД ИГРЕ, ВИШЕ ОД КЛУБА

Књига о
клубу који је
постао мит.

Laguna
www.laguna.rs

SA IZLOŽBE U GALERIJU „DARMAR“

NEBOJŠA BEŽANIĆ

Danteova „Božanstvena komedija“ na Dorćolu

Razgovarala Tamara Aleksić

Nebojša Bežanić, slikar koji već decenijama stvara između Srbije i Francuske. Čovek koji je sa 16 godina upisao Likovnu akademiju u Beogradu. Čovek koji je dobitnik nagrade Prix Claire Combes u Parizu 2013. godine, čije slike krase zidove kuća širom sveta, čija je nova izložba u galeriji DarMar, inspirisana Danteovom „Božanstvenom komedijom“, otvorena 11. i traje do 27. septembra, puna posetilaca, i čovek koji je najskromniji sagovornik sa kojim sam ikad razgovarala. Zamislite da sednete sa jednim umetnikom takvog kalibra, kome je trenutno izložba u toku, a on skromno povremeno kaže nešto o sebi, a većinu vremena priča sa divljenjem o drugim umetnicima i ljudima koje je sretao kroz život i šta je učio od njih posmatrajući ih. Skromnost jeste vrлина jer nakon razgovora sa takvim čovekom ne preostaje vam ništa drugo već da budete nadahnuti.

Naslov se odnosi na Danteovu „Božanstvenu komediju“, ali ga tumačite kroz savremeni kontekst. U vašim slikama se prepliću elementi raja, pakla i svakodnevce.

Želim da prikažem kako se svet danas suočava sa apsurdima i ironijama, a da pritom ne zaboravim humor.

A zašto „Božanstvena komedija“ i zašto Dante?

Pre 15 godina sam imao malu izložbu za koju sam uradio Pakao, drugačije koncipiran nego sada. Nisam čak uradio ni ceo Pakao. I nastavio sam da čitam. Danteovu biografiju, taj osećaj neoplatonizma koji je tad bio popularan kod intelektualaca, moj put u Firencu, obila-

zak muzeja, Botičelija koji je iscrtao celu „Božanstvenu komediju“. Postoji ceo grafikon Pakla, sa svim nivoima, a određeni nivoi imaju i podnivoje. Postoji čak i jedan prikaz gde je malo radio i sa boja i meni je pala vilica. Na sve to Dante, koji je živio i cela njegova porodica od mecena i najviše je mrzeo – šta? Tvrdiluk. Keve ti. To je bilo jako duhovito, a i možda ima veze s tim što je i on bio blizanac. Ne znam, znam samo da me je fascinirao. On je bio teološki filozof.

Kako to izgleda? Sediš u svom ateljeu i oslikavaš Pakao, dobro, i Raj, ali... Konkretno kako oslikavanje krugova Pakla utiče na psihi jednog umetnika?

Pa uvuče te. I onda si jednim delom svesti u realnosti, a drugim si ispod same svesti, da tako kažem, i ključa ti, tinjaju te slike i ideje. Jer pokušavaš da analiziraš da li je to samo tvoj doživljaj,

šta je to što se krčka u tebi.

Znači ujedno si i klijent i psihoterapeut?

Pa da. I problem i rešenje.

Zato ima toliko detalja.

Da. Volim crteže, to jeste moj stil ali je uvek dobro eksperimentisati. Ja se opuštam dok crtam, iako to zahteva ozbiljnu koncentraciju.

Znači da deluje i terapeutski. To je privilegija.

Jeste. I ja sam zahvalan na tome. Zahvalan što mogu da radim i živim od svog rada. To je sloboda. Iako ništa nije sigurno uvek, ali imam slobodu i mir. A to je danas najskuplje.

Da li se za tu slobodu borite od detinjstva?

Pa ja jesam od detinjstva crtao, jer sam voleo da se zezam. Rođen sam u Čačku, roditelji su stalno radili, brat je bio stariji i svi njegovi drugari, pa im nisam bio zanimljiv, dok nisam počeo da crtam radove iz likovnog. Stalno sam nešto crtao, slikao, pravio pozorišne scene od kutija za cipele... Dok me otac nije odveo kod jednog vajara u Čačku koji je spremao za Akademiju. Položio sam diferencijalne ispite i upisao Likovnu akademiju u Beogradu, sa šesnaest godina, i kreće život.

Dobitnik ste nagrade Prix Claire Combes u Parizu 2013. Da li priznanja menjaju vaš doživljaj umetnosti?

Iskreno, priznanja su lepa i korisna, ali su sporedna. Bitnije je da ostaneš veran svom jeziku i da nastaviš da istražuješ. **N**

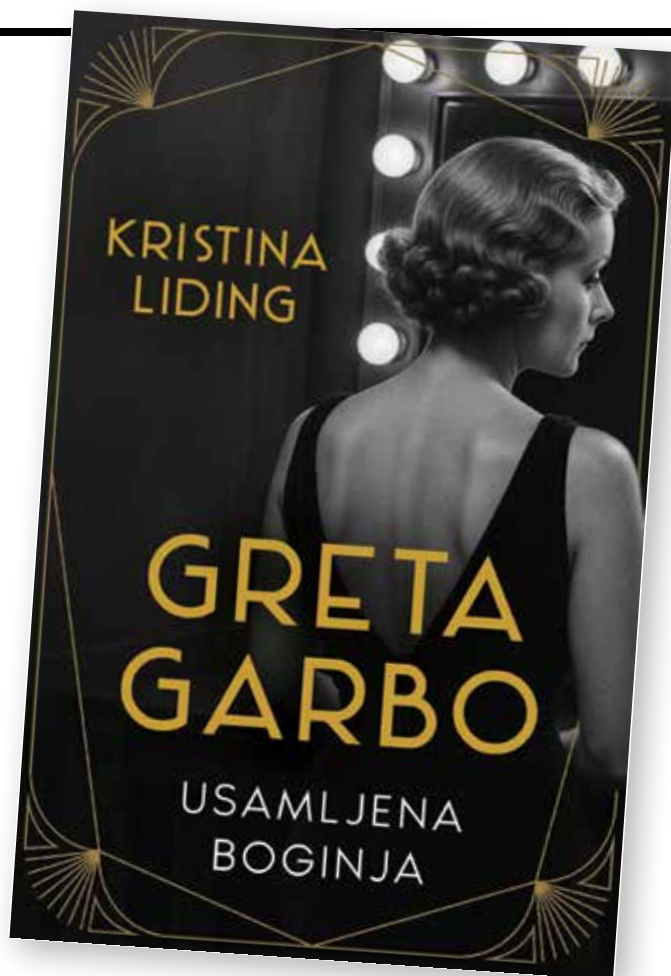
Greta Garbo: Usamljena boginja

KNJIGA O JEDNOJ OD NAJVEĆIH
FILMSKIH IKONA SVIH VREMENA

Specijalno za **Nedeljnik** piše književni
kritičar **Nikola Gavranović**

Jedna je Greta. I danas, kada se izgovori to ime, retko ko pomisli na nekog drugog osim na nju – na Garbo. Veliku Garbo! Veličanstvenu Garbo! Božanstvenu Garbo! Istina, postoji niz poznatih žena koje takođe nose to ime – Greta Gervig, Greta Skaki, Greta Li – ali njihova slava bleedi pred sjajem jedne jedine. Greta Garbo i tri i po decenije nakon smrti ostaje sinonim za filmsku magiju, nedostižnu lepotu i nedokučivu harizmu. Rođena 1905, preminula 1990, u svetu filma i dalje stoji kao boginja najvišeg reda. Upravo toj božanstvenoj, ali i tragično usamljenoj figuri, nemačka spisateljica Kristina Liding posvetila je roman „Greta Garbo: Usamljena boginja“.

Autorka je želela da skine veo misterije i prikaže ličnost koja je umela da zavede svet, ali se u stvarnosti borila sa sopstvenim senkama. Kristina Liding počinje pripovedanje 1990. godine, u Njujorku, svega nekoliko dana pre Uskrsa, kada se Greta Garbo već povukla iz javnosti i pokušavala da izbegne neumoljive paparace. Pred čitaocem se otvara slika ostarele dive, umorne od slave i tračeva. Zatim radnja vraća sat unazad, u Stokholm s početka dvadesetih godina prošlog veka. Tu upoznajemo petnaestogodišnju Gretu Gustafson, devojčicu iz skromnog doma, koja radi u robnoj kući da bi pomogla porodici. Iz te svakodnevice rađa se buduća ikona... Autorka pažljivo vodi čitaoca kroz ključne tačke Gretine karijere: prve probe pred kamerom, odlazak u Ameriku, meteorski uspon u Holivudu, prelazak iz nemog u zvučni film, susrete sa producentima i kolegama koji će joj promeniti život. Sve to opisao

ŽENA OD KRV I MESA

Greta je u romanu predstavljena kao žena od krvi i mesa – nesigurna, često tvrdoglava, ali i dovoljno hrabra da se pobuni kada je potrebno

no je bez patetike i suvišnih ukrasa. Kristina Liding piše tečno, slikovito i nenametljivo, pružajući nam portret žene koja nikada nije bila tek hladna statua, već složena ličnost.

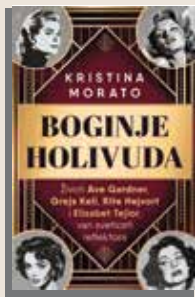
Greta je u romanu predstavljena kao žena od krvi i mesa – nesigurna, često tvrdoglava, ali i dovoljno hrabra da se pobuni kada je potrebno. U vremenu kada su glumci bili tretirani kao roba (a mnogi će reći da se malo toga od tada promenilo), ona, strankinja i mlada žena, uspeła je da Holivudu nametne sopstvena pravila. Time je otvorila put generacijama koje su došle posle nje. „Usamljena boginja“ nije samo roman o slavi i glamuru. To je priča o identitetu, samoći i ličnom nemiru. Naglasak je na unutrašnjim previranjima, na Gretinim sumnjama, na osećaju pritiska koji je trpela od studija i publike. I onda kada je bila na vrhuncu popularnosti, progonila ju je samoća. Autorka uspeva da dočara tu dvostruku prirodu žene koja je istovremeno obožavana i usamljena.

Greta Garbo je bila i ostala biser – ime i simbol koji blista kroz vreme. Kristina Liding uspeła je da tom biseru podari novo svetlo, vraćajući nam osećaj čarolije koju je Greta Garbo unosila u svaki kadar, a koja ni danas nije izbledela. **N**

Odri Hepbern i sjaj zvezda Julijana Vajnberg

Mlada Odri Hepbern pokušava da pobegne od stvarnosti Drugog svetskog rata otkrivajući ljubav prema plesu. Ali za nju je ispisana drugačija budućnost. Posle rata talenat će je odvesti pravo u Holivud. Ubrzo će se proslaviti ulogama u filmovima i glumiti pored velikih zvezda. Jedno pitanje proganjaće je tokom cele karijere: kako odoleti pritiscima popularnosti i ne izgubiti sebe? **N**

Boginje Holivuda Kristina Morato

Kratke biografije četiri velike filmske zvezde – Ave Gardner, Grejs Keli, Rite Hejvort i Elizabet Tejlor – vraćaju nas u zlatno doba Holivuda. Imale su horde obožavalaca i romanse sa najvećim zavodnicima tog vremena. Autorka otkriva ljudsku stranu nezaboravnih zvezda XX veka, čije su sudbine bile mnogo dramatičnije od života bilo kog lika koji su tumačile na velikom platnu. **N**

Kroz roletnu

Piše Hana Piščević

Jagode u grlu

Samit festival, petak večer u Uličnoj galeriji, skejt, vatra i žurka. R., moja osoba i moj omiljeni skejter je već tamo, uveliko vozi. Plan je bio da ja uspavam bebu, pa da mu se pridružim. Obično je i on i ja uspavamo relativno lako i relativno brzo. Međutim sinoć je, zaklela bih se, znala da je R. već šmugnuo a da ću uskoro i ja. Da je ovo retka prilika da je ne vodimo sa sobom. Svaki put kad bih pokušala da je spustim, otvorila bi oči i pogledala me kao da ću zauvek da je napustim. Makar mene, novopečenu mamu s prekomernim osećanjima krivice, tako radi taj pogled.

Ulazim u drugi sat uspavljivanja, ljuljam je, skačem na pilates lopti i pevam uspavanke kojima fale reči. R. mi nudi da dođe kući, da on pokuša, ali naravno da odbijam. Ovo je njegovo veče. U nekom trenutku, odustajem. Navlačim duks preko svog outfita i puštam je da šparta. Taman što sam se pomirila sa situacijom ostanka kod kuće, ona počinje da plače i da trlja oči. Njegova mama me huška: „Ovo ti je prilika, ajde, još uvek možeš da stigneš.“ Sedam u fotelju na ljuljanje i dajem joj da sisa. Nemam prevelika očekivanja.

Iako mi R. šalje poruke u kojima me bodri da ne odustanem, da dam sve od sebe da dođem, meni se više nikuda ne žuri. Sasvim sam opuštena, možda mi se čak i pripavalo. Ona kao da to oseća, konačno pušta svoje malo telo da se oklembesi i zatvara oči. Prolazi nekoliko minuta a od prijateljice mi stiže klip – Ulična galerija krcata ljudima koji vrište od uzbuđenja zbog skejtera koji između njih voze rampu koja je u plamenu. U klipu R. leti preko vatre, radi tejlgreb i skejtom uleće u masu. Osećam kako mi se ushićenje, kao krv, vraća u telo. Kakva radost, u meni, odjednom. Moram da budem tamo. Ne mogu da izdržim.

Gledam u bebu, predala se sasvim. Sad mi je prilika. Nežno je spuštam u krevet i ljubim u njenu malu toplu glavu. Uspe-

vam. Ne mrda. Izlećem iz sobe i skidam duks. Kakva promena identiteta. Pogledam se u ogledalo, svoje nenašminkano, skoro dečje lice, da, to sam ja, ni manje ni više. Ulećem u kola. Pišem R. da sačuva koji trik za mene, da samo što nisam stigla, da će mi srce pući ako zakasnim. Otvaram prozore i na najjače puštam pesmu koja mi prva pada na pamet u ovom svečanom trenutku. Nije normalno koliko želim da budem tamo. Uzbudjenje u meni toliko je jako da mi se čini da imam nekakav preveliki predmet u grlu koji mora da izađe napolje. Ispljunuću žabu ili ću se ugušiti.

Na semaforu, momak na skuteru staje pored mene, podiže vizir na kacigi i šalje mi poljubac. Uzvracam mu. Ovo nije ništa više nego deljenje sreće. Osetio je energiju koju sam jedva strpala u auto. Pali se zeleno svetlo i ja dajem gas. Odjednom sam tako ponosna na sebe. Uspela sam. Volim svoju bebu najviše na svetu ali i dajem sebi veće koje mi je potrebno. Sama sebi bacam pet. Stižem na parking i batika mi rukom odmah pokazuje na prazno mesto. I on zna.

Ne stižem ni da se uplašim uskog mesta, klizim između dva automobila i betonske kante i savršeno se uguravam na svoju poziciju. Izlećem iz auta, svoje bundeve koju vuku miševi koji samo noćas deluju kao konji. Uskoro će ponoć, osećam kako mi cipelica klizi s noge. Trčim kroz Čumić, taj slatki polupani lavirint i ulećem u masu.

Dok se pozdravljam s prijateljima, neki skejter uleće u mene ali večeras sam od čelika, ostajem na nogama i maltene ga zadržavam u rukama. I konačno, vidim ga. R. Skače preko rampe, masa vrišti, i ja vrištim, sleće i ja mu se bacam u zagrljaj. Ljubimo se tako da bih se zaklela da nam je to i prvi poljubac i milioniti. U isto vreme to je moja simpatija zbog koje crvenim i osećam onu slatku, malu nervozu, ali i moja osoba s kojom delim ceo svoj život pa i jedno malo dete koje kod kuće upravo (nadam se) spava.

Kakva lepota, biti živ i osetiti tako nešto. **N**

ALBUM „LIVE FROM GLASTONBURY“

OLIVIA RODRIGO

Pop zvezda i dobitnica Gremija na Pilton farmi

Višestruko platinasta umetnica i trostruka dobitnica Grammy nagrade Olivia Rodrigo najavila je album „Live from Glastonbury (A BBC recording)“, koji beleži njen hedlajnerski nastup na ovom festivalu 2025, objavivši dve pesme sa tog izdanja – „Friday I’m in Love“ i „Just Like Heaven“, koje je izvela sa Robertom Smithom iz grupe The Cure. Sav neto prihod umetnika od izvođenja kulturnih pesama grupe The Cure biće doniran organizaciji „Lekari bez granica“ (Doctors Without Borders).

Proglasivši Oliviju Rodrigo najboljim hedlajnerom celog vikenda, *Rolling Stone* je njen nastup komentarisao kao „set koji će ući u legendu Glasta“ i pohvalio njen duet sa Robertom Smithom kao „briljantan trenutak za gledanje“. *Variety* je primetio: „Olivia Rodrigo je isporučila moćan nastup...“, dok je *Billboard*

njen set proglasio „blistavim“ i „spektakularnim“. U Velikoj Britaniji, Olivia Rodrigo je zaradila recenzije sa pet zvezdica od *The Guardian*a, *The Independent*a i *The Telegraph*a.

„Guts World Tour“ turneja Olivije Rodrigo je obuhvatila 100 rasprodatih kon-

cerata u 64 grada u više od 21 zemlje. Uključujući hedlajnerske nastupe na 18 festivala širom sveta, turneja je dostigla ukupno 75 gradova, 27 zemalja i pet kontinenata. Olivia je donirala više od dva miliona dolara od svog neto prihoda sa turneje „Guts World Tour“ dobrotvornim organizacijama širom sveta.

„Guts“, nastavak Olivijinog debitantskog albuma „Sour“, oborio je sve rekorde i doneo joj nagradu Grammy, objavio ga je od Geffen Records 8. septembra 2023. i brzo je zauzeo vrh lista širom sveta. Olivia Rodrigo je prva umetnica u skoro deceniji koja je debitovala sa svoja prva dva albuma na vrhu Billboard 200 liste i najmlađa umetnica u istoriji Hot 100 liste koja je debitovala sa tri hita na prvom mestu. „Guts“ je zauzeo vrh albumskih lista u preko 13 zemalja, uključujući Veliku Britaniju, i pojavio se na više od 30 lista najboljih albuma 2023. godine. **N**

Podrška mladim talentima i umetničkom stvaralaštvu NIS donirao instrumente i opremu umetničkim školama širom Srbije

Želeći da pruži podršku umetničkom obrazovanju u našoj zemlji, kompanija NIS je donirala sredstva za nabavku muzičkih instrumenata i opreme za muzičke i baletske škole - članice Zajednice muzičkih i baletskih škola Srbije, čiji su osnivači lokalna samouprava ili Republika. Donacija, vredna više od 11 miliona dinara, obuhvatila je 71 obrazovnu ustanovu sa teritorije cele Srbije, uključujući i Kosovo i Metohiju.

Zahvaljujući podršci, škole su u skladu sa svojim potrebama nabavile instrumente, među kojima su klaviri, harmonike, udaraljke, gudački i duvački instrumenti, kao i opremu za odsek muzičke produkcije, opremu za vežbanje u baletskim salama i kostime za baletske igrače. Na ovaj način unapređuje se kvalitet nastave i uče-

nicima omogućava dalji razvoj kreativnih i umetničkih veština, kao i bolje ostvarenje obrazovnih ciljeva.

„Ova donacija ima višestruki značaj - ne samo kao podrška našim školama koja doprinosi poboljšanju uslova rada učenika i nastavnika, već i kao motivacija učenicima da uče, vežbaju i sanjaju velike snove.

Kvalitetni instrumenti su često nedostižni mnogim školama koje neretko imaju opremu staru i po više decenija, a ovakvi gestovi ulivaju veru da zajednica prepoznaje i ceni trud i talenat naših učenika“, izjavila je Slađana Šegavčić, predsednica Zajednice muzičkih i baletskih škola Srbije.

Sredstva za realizaciju projekta obezbeđena su od prihoda prodaje karata za Gala koncert „Zvezde baleta Boljšoj teatra“, održanog u Beogradu u septembru 2024. godine uz podršku NIS-a, kao i dodatnom donacijom kompanije. Ova inicijativa deo je šire strategije društvene odgovornosti kompanije NIS, usmerene ka podršci obrazovanju, mladima i razvoju lokalnih zajednica, a ulaganje u umetničko obrazovanje i negovanje mladih talenata predstavlja dugoročnu investiciju u razvoj kulture i umetnosti naše zemlje.

Ed Sheeran

PLAY

Jedan od najvećih pop izvođača današnjice Ed Sheeran objavio je svoj novi album „Play“ – muzičko putovanje koje spaja intimne priče, iskrenu emociju i prepoznatljiv zvuk zbog kojeg ga publika širom sveta voli. Iako puni stadione od 80.000 ljudi, Sheeran ostaje veran sebi – momak sa gitarom koji je nekada svirao u pabovima. Danas, sa suprugom Cherry Seaborn i dve ćerke, on priznaje da mu je cilj da kroz svoju muziku prenese najvažnije životne lekcije, uključujući i značaj neuspeha: „U početku me je strah od grešaka paralisao – loš koncert, pogrešan singl... Sada sam naučio da su padovi sastavni deo života. Niko nije zaštićen i niko nije savršen. Moramo to prihvatiti“, kaže Sheeran. Album „Play“ donosi raznolike numere, a među njima je i emotivna pesma „Old Phone“, inspirisana otkrićem njegovog starog telefona i neodgovorenim porukama prijatelja i mentora Jamala Edwardsa. Uprkos teškim ličnim gubicima i izazovima kroz koje je prošao poslednjih godina, Sheeran nastavlja da stvara i nastupa: „Muzika mi je potrebna pre svega. Nastavljam da sviram i da pravim koncerte da bih ljudima pružio osećaj radosti i zajedništva.“ „Play“ nije samo muzički projekat – to je lična priča o odrastanju, gubicima, zahvalnosti i želji da se pronađe radost u svakodnevnici. Ed Sheeran poručuje da je njegova misija i dalje ista: da spaja ljude muzikom i da ostane, kako kaže, „samo jedan od mnogih“. **N**

DELA KOJA SU ME OBLIKOVALA

Bane Piščević

Rođen sam za Novu godinu 1957. na 1958. i odmah sam pošao, samo ne znam kako, na matine klizanje na Tašmajdan. Verovatno nešto najlepše na svetu – predveče, po hladnoj zimi i uz muziku sa reflektora. Malo pre toga, tj. 1963. ubijen je Kenedi, a već 1970. košarka i zlatna medalja za Jugoslaviju! Između te dve godine učio sam engleski jezik kod svoga dede, slušala se Rita Pavone sa singlica i nosio se transportni gramofon u ruci (baš kao walkman mnogo godina kasnije).

Do besvesti sam gledao 'vremeplov' na jedinom TV kanalu. Čekao se Tito kad se vraća sa puta, u Kneza Miloša – zastavice i gubljenje časova toga dana kao opšte ušišćenje.

Roditelji hirurg i balerina ali i moja baka Beba kao večna ljubav i posvećenost samo meni. Mrzelo me je da čitam lektiru pa mi je ona čitala sve do sklapanja očiju. Nije mi bilo neprijatno što sam za to bio lenj, jer ona je uživala.

I onda 1968. ulazi u 1969. a svetske proteste rasplinjava hipi revolucija i Woodstock: američko-engleska muzika je nad svima nama a posebno nada mnom.

Stiže i prvi FEST i svet na kašičicu ulazi u našu zemlju...

Motorcikl na filmu od M.

Brandu do P. Fonde i D.

Hopera ulaze u mene.

Devojčice oko sebe nazirem ali još uvek slabo a već mi je trinaest godina...

A sada dolaze i knjige, razne i bez reda pod uticajem Marijane i Maje: Markes, Bucati, Hemingvej, Man, Kortasar, Selindžer, i dok hokej ulazi na velika vrata medicina prevladava. A zatim se sve to vrti zajedno i preliva iz jednog u drugo dok mi budućnost neizbežno dolazi...

Umesto P.S. Citati uz pesmu „Don't Bogart Me“ The Fraternity of Man (film Easy Rider). **N**

Jugoslav

U reakcijama na smenu direktora Jugoslovenske kinoteke javili su se sa pozitivnim utiscima o smenjenom i oni koji nisu imali bilo kakvo mišljenje o njegovom radu kao i oni koji su mu zamerili ulazak u bilo kakav angažman dok traju „ovi“. Naravno bilo je i onih koji su cenili Pantelićev rad na čelu FEST-a i naravno Kinoteke. Bio je i jedan odličan osvrt na Pantelićev doprinos srpskom filmu, onom delu u kojem je, shodno ulozi Kinoteke, digitalno restaurirao i sačuvao najvrednija dela domaće kinematografije, otvorio muzej, razne legatete...

I ne samo to, da je Pantelić stvarao normalnu atmosferu u kojoj je bilo divno dolaziti na razne događaje u ovu zgradu. Time je sačuvao i unapredio ovu ustanovu od izuzetnog značaja srpske kulture. Takođe, u sklopu tih promocija restauriranih filmova bili su tu i autori koji su u direktnom klinču sa političkim establišmentom. Time je Pantelić izbudio adut onih kritičara koji su mu zamerili što je ušao u angažman s državom dok je „ovi“ vode.

POSTOJALA SU ČVRSTA MIŠLJENJA U ONOM krugu profano nazvanom opozicioni korpus koji je oduvek blatio ljude koji su pristajali da prihvate bilo kakav angažman u kulturi. To je zamereno i Panteliću i drugima iako su oni bili profesionalci. Ali i drugačije su bile prilike pre deset godina kada su kulturu u gradu mogle da vode osobe koje nisu bile u strankama i tretirane su kao profesionalci. Ali poslednjih meseci u žestokoj konfrontaciji i vladajuća stranka se vratila na onaj diskurs stranke iz koje su i nastali i oćepili se.

Postoji jasna podela i dva mišljenja. Oni protiv vlasti koji smatraju da ne treba biti nikakvog ućešća u kulturi, na festivale ne treba ići, a uostalom festivala zapravo i nema. A oni koji pristanu da učestvuju u prividu normalnosti skoro da treba da oćekuju smolu i perje kada dođe sloboda. Nasuprot njima, establišment izaziva simulaciju normalnog stanja pa je krenulo podržavanje festivala ovaj put naglašeno nacionalnog gde je napabirćen žiri(ji) u kojem se našao kulturni režiser i gradski lik koga sahraniše ovih dana naročito zbog izjave o njegovoj matičnoj fakultetskoj ustanovi.

Ovo vreme u kojem je jedna divna muzičarka pokošena zbog učestvovanja na jednom festivalu pokazalo je da je zapravo nastupilo doba u kojem Pantelićev opstanak i nije bio moguć. Onaj ko bi se bavio kulturom danas kada je ona skroz politizovana ne može ništa bolje da prođe od donedavnog direktora Kinoteke kome je sama smena možda i pomogla. **N**

Jovanka iz Mojkovca

O babi sam ovde pisao tri puta, a samo sam jednom ranije namerno pogazio zlatno pravilo Nedeljnika i Veljka Lalića: ne koristi novine, a posebno ne kolumne, u lične svrhe

Dugo, ma sigurno stotinjak kilometara, nismo hteli da joj damo ime. Nismo ni razgovarali o tome, mada je tema bila negde iznad nas. Ne samo zato što se šanse da nam bude još teže tako povećavaju, već i zato što nije fer prema nekome ko bi je voleo, ko će je voleti, čak i više nego mi, i zaslužuje da mu se odaziva kako ona ili on žele.

Samo što nije mogla da pobegne od tog imena, taman koliko ni mi od nje.

Baba je rođena u Mojkovcu, mada – ne biste verovali da Mojkovac ima više strana! – s one druge strane grada. Baba je, evo ovo je njeno treće pojavljivanje na nadzadnjoj stranici Nedeljnika u našim zajedničkim istorijama, ceo život vozila automobil, do kraja – njenog, automobil ju je nadživio, tako su se nekad pravili – žutog „stojadina“.

I BABA JE BILA ŽUTA, NA slikama iz mladosti ima nešto tamniju kosu, posle je zauvek plava, plavu je i pamtim; voleo bih da više pamtim Mojkovac, sem tog jednog leta tokom kojeg smo gledali Olimpijske igre i pokrivali se, usred leta, jorganima dok su Bulatovići i njihovi gosti kartali.

Ne znam s koje je *bande* Tare poticala ova Mojkovčanka, ali zatekli smo je, celih hiljadu trista pedeset grama nje, na onoj jednoj pumpi kada ulazite u grad, vozeći ka severu.

Docije ćemo, usput, otkrivati ceo taj splet okolnosti, kakav valjda samo oni koji su napušteni mogu da izmisle, da reše tamo sa nekim *gore* ko pazi na njih: da nisam imao ukočena leđa, ne bismo ni stali tu, da joj se nije piškilo baš tada, mogli smo čak i do Bijelog Polja, da je toalet bio s neke druge strane, da nismo čekali neki groteskni kamion da prođe, ne bismo je primetili.

Ali jesmo, iako je tolišna da, evo,

može da stane na dlan, i kada se cela opruži, ne prekriva ni običnu QWERTY tastaturu.

Sedela je na pumpi kao da je oduvek tu, a ne svega nekoliko sati – „jutros ju je neko izbačio iz auta, dala sam joj malo mlijeka“, posvedočila je radnica – i onda joj se zakačila za nogu, pa za lice, čim joj je prišla. I još je radnica rekla da ljudi – eh, ljudi! – često ostavljaju pse baš tako, istresu celo leglo na tu jednu benzinsku stanicu, i neki se snađu, a neki se ne snađu.

„Ne možeš da spaseš svakog, a posebno ne možeš da spaseš svakog psa“, vrlo je racionalan odgovor na svako pitanje „Šta misliš, da je uzmemo?“, koje smo često upućivali jedno drugom, kad god negde pokraj puta vidimo nekog psa. („Ne možeš svakog, ali možeš makar nekog“, takođe je dobar odgovor na taj odgovor.)

IPAK, SADA NIJE BILO PITANJA. „TI znaš da moramo da je uzmemo“, rekla je. Bez molećivosti, bez suza u očima, bez razmišljanja šta će biti posle – a posle je, za pola sata, granica, posle je i naš sada već skoro-pa-odrasli pas, ta ozbiljna spavalica Szobo drema na zadnjem sedištu i ne sluti da će dobiti društvo za neko vreme – samo eto, činjenično stanje.

I opet taj nagon za održanjem: nije nijednom vršila nuždu u kolima, nije pustila ni glasa dok smo čekali i čekali i čekali na granici, ni dok je srpski carinik listao naše pasoše kao da smo mu nešto sumnjivi; ništa, šćućurila se, bila savršeni saučesnik u našem možebiti krivičnom delu.

Šta zna pas šta je državna granica, uostalom, kapira li to malo kevuće stvaranje da je Crnogorka, pa još Mojkovčanka, i šta bi se pa i desilo da smo se slučajno ofirali? Šta bi, zapravo, bilo s njom da joj je neko tražio *Ausweis*, *bittel*, bi li postala još jedan od onih *kerinjosa* kakvih su puni svi naši kolovrati i gostuni, a koji žive od mrvica sendviča i čipseva što turisti iz Poljske izbace kroz prozor?

Nije se to desilo, pa je svratila i s nama na čevape u Prijepolje i spoticala se po parkiću, neka su deca već bila omadijana njome, baš kao što će biti svako ko je video kako tu na Zvezdari, trista i kusur kilometara od njene postojbine, viri iznad maslačka.

Nego, to ime, dakle.

ZNAM, ZNAM, BAŠ JE ODVRATNO DAVATI ljubimcima ime po ljudima, pa još po matorim ljudima, jer ima li neko dete, evo nema sigurno, da se zove Jovanka?

A ona je morala, žuta devojčica iz Mojkovca koja je volela automobile, morala je – prešli smo bili već pola puta i shvatili da je vreme da prestanemo da se foliramo – da se zove kao žuta žena iz žutog „stojadina“, i verujem, ma siguran sam, da se moja baba Jovanka ne bi naljutila, nego bi samo za sebe prokomentarisala „E budale jedne“.

Sasvim nenadano, Szobo je dobila društvo, makar privremeno, i dok ovi redovi nastaju, više se i ne mršti, mada ne dozvoljava da se maloj Jovanki, Joci, daju njene igračke.

A žuti pas što staje na dlan? Spava, posle prve posete veterinaru, na ćebencetu u stolu iz Ikee, daleko od Mojkovca, srećom daleko od sudbine koju joj je namenio taj što ju je izbačio iz auta. Prolaze joj buve, rešava se parazita, jede po prvi put koliko god želi, i možda sanja – automobile i Taru.

O babi Jovanki sam, eto, pisao tri puta, a samo sam jednom – ovo će biti drugi – namerno pogazio zlatno pravilo Nedeljnika i Veljka Lalića: ne koristi novine, a posebno ne kolumne, u lične svrhe. Bilo je to kada su mi falile neke sličice za album za Mundijal, pa su mi čitaoci (hvala vam zauvek, znate koji ste!) slali sve duplikate i uspeo sam da ga popunim.

Sada ću, eto, opet biti bezobrazan zbog jedne malene žute loptice, zbog Jovanke koja čeka neko novo ime, i nekoga ko će je baš voleti. Pa, ako ste je prepoznali... **N**

belgrade
wine week

23-28.9.2025.

BEOGRADSKA NEDELJA VINA

belgradewineweek.rs

VINO
KULTURA
Journal

 ICEX

CITY MAGAZINE

Danas

VREME

Nedeljnik

Wine Style

 dnevnadozavina
Vinika priče

ŽIVOT JE SUVIŠE LEP DA NE BI BIO OSIGURAN

Uz Wiener Städtische osiguranje života,
otkrij dopunska pokrića.

[wiener.co.rs](https://www.wiener.co.rs)

**WIENER
STÄDTISCHE**
VIENNA INSURANCE GROUP